Siyasî
Düşünce
Tarihi
4

Alexis de TOCQUEVILLE

AMERİKADA DEMOKRASİ

TÜRK SİYASÎ İLİMLER DERNEĞİ YAYINLARI

SİYASI İLİMLER SERİSİ : 4

Alexis de TOCQUEVILLE

Çev. Taner TİMUR

Yenilik Basımevi

İstanbul — 1962

ÖNSÖZ

Amerikan anayasa sisteminin oluş ve gelişimi konusunda esas kaynak ve metinlere dayanan bilgilerin eksikliği eskiden beri yabancı dil bilmeyen Türk yazar ve araştırıcıları için doldurulması imkânsız bir boşluk yaratmıştır. Bu arada, özellikle Hukuk ve Siyasal Bilgiler öğrencilerinden büyük bir kısmının ders kitab ve notları dışında, çalışma alanları ile ilgili ciddî ve doğru araştırma kaynaklarından faydalanma imkânından yoksunlukları, sürekli bir dert konusu olarak, eğitim politikamızın bir an önce halli gereken esaslı davaları arasına girmiş bulunmaktadır.

Ancak, bu davanın halli konusunda, gerek Millî Eğitim Bakanlığının, gerekse Üniversitelerle diğer kuruluşların, geniş görevleri arasında yapabilecekleri yardımların son derece sınırlı olduğu şüphesizdir. Nitekim Millî Eğitim Bakanlığının, Klâsikler serisinde - PLATO ve ARİSTOTELES dışında - siyasî konuda eserlere pek az yer verilmiştir. Bu arada örneğin MACHİAVELLİ'nin Yeniçağ devlet nazariyesine çığır açan ünlü siyasî eserleri bir yana bırakılarak, «Mandragola» adlı komedisi, Klâsik yayınlar serisinde yer almıştır. Bu durum, muhtevaca klâsiklere giren veya girmeyen önemli ve öğretici yabancı siyasî literatürün, dilimize çevrilmesini sağlamada, özel gelir kaynaklarından faydalanmayı önemli ve zorunlu hale getirmiştir.

Bu görüş açısından derneğimizin özel imkânlardan faydalanarak beş yazarın eserlerinden seçilmiş «Siyasî ilimler Serisinin» ilkinin yayınlanması hayırlı ve anlamlı bir başlangıç sayılmalıdır. Bu seriye giren parçalar arasında şunlar yer almaktadır.

1— Woodrow WİLSON — Seçme Parçalar,

2— Thomas JEFFERSON — Seçme Parçalar,

3— FEDERALİST'ler — Amerikan anayasası konusunda tartışmalar,

4— Lord BRYCE — Amerikan Devletler Birliği,

5— Alexis de TOCOUEVILLE — Amerikan demokrasisi.

Seçilen yazar ve örnekler Derneğimiz başkanı, Prof. Dr. Yavuz ABA-DAN'ın sorumluluğu altında, siyasî ilimlerle ilgili kuruluş ve kişilere danışılarak kararlaştırılmıştır. Yazar ve parçaların seçiminde gözetilen ölçü, bahsi geçen yazarlardan seçilmiş parçaların, henüz Türk dilinde yayınlanmamış bulunması ve bunların, 1774 te başlayarak günümüze kadarki Amerikan sosyal ve siyasî gelişimine ışık tutmalarıdır. Seçilen beş yazar, Amerikan demokrasisinin kuruluşundan Birinci Dünya savaşının sonuna kadar, Birleşik Amerika Devletlerin siyasî hayatında, gerek düşünce, gerek uygulama alanlarında belirli etkiler yaratmış kişilerdir. Bütün dünyada ün salmış modern Amerikan ve diğer yabancı siyasî teoricilerden seçme parçaların, bundan sonraki serilerde geniş ölçüde yer alması, samimî dilek ve kararımızdır.

Projenin genel sorumluluğunu yüklenmiş bulunan Prof. Dr. Yavuz Abadan, başta Derneğimiz İdare Kurulu üyeleri olmak üzere, memleketimizin siyasî ilimler alanında, ilerisi için büyük ümitler vaad eden genç kuşakları yardıma çağırmış ve övgüye değer bir ilgi ile karşılaşmıştır. Bu sayede adları her kitapta da belirtilen değerli genç arkadaşlarımız, geniş zaman isteyen görevlerinin imkânları çerçevesinde, tercümelerin zamanında en iyi şekilde tamamlanması için elden gelen içli bir titizlik ve itina göstermişlerdir. Bu serideki beş eseri, Türkçeye çeviren arkadaşlarımız sırası ile şunlardır: 1) Doç. Dr. Nermin Abadan, 2) Asistan Dr. Mete Tuncay, 3) Asistan Dr. Mümtaz Soysal, 4) Doç. Dr. Arif T. Payaslıoğlu ile Dr. Türkkaya Ataöv, 5) Asistan Taner Timur'dır. Derneğimiz, bu ülkücü, çabalarından dolayı, kendilerine samimî tebrik, takdir ve teşekkür duygularını sunmayı zevkli bir ödev sayar.

Yapılan tercümelerin seçilen metinlere uygunluk derecesi, objektif ölçüler çerçevesinde genel bir incelemeden geçirilmiştir. Ancak telif hakları kanununun, çeviricilere de tanıdığı şahsî ve manevî haklar çerçevesine giren ifade ve üslûb özelliklerine dokunulmamıştır. Türk dilinin arılaşması ve zenginleşmesi konusunda, genç kuşakların çabaları ile elde edilmiş sonuçların bu seride yer alan eserlerin tercümelerine olan akislerini olduğu gibi koruma prensibi, tercümelerin kontrolünü düzenleyen hâkim düşünce olmuştur.

Hukuk ve siyaset bilimler ile uğraşanlar kadar demokrasinin oluş ve kaderi ile ilgilenenlere de sunulmuş olan bu serinin, aydın vatandaşların sempatisi ile karşılanacağı ümidi, devamlı kuvvet kaynağımız olacaktır.

Siyasî İlimler Türk Derneği
İdare Kurulu

III

ALEXIS DE TOCQUEVILLE

1805 — 1859

Büyük bir siyaset ve devlet teoricisi olarak insanlık tarihine mal olan Alexis de Tocqueville, 1805 de Verneuil'de doğmuştur. İlk resmî görevine hâkimlikle başlamıştır. 1832 yılında arkadaşı Gustave de Bedumont ile birlikte, açıklanan hedefi «Amerika'da hapishaneler durumunun araştırılması olan» bir yolculuğa çıkmışlardır. Bu seyahatin ilk müşterek mahsulu olan «Birleşik Amerika'da Ceza ve infaz sistemi ve bunun Fransa'da uygulanması = Du Système penitentiaire aux Etats-Unis et de son application en France» adlı kitap 1833 sonlarında yayınlanmıştır.

Tam bir yıl kadar Amerika'da kaldıktan sonra, memleketine dönen de Tocqueville'in «Hapishaneler araştırması» m, sadece asıl maksadını gerçekleştirme behane ve vasıtası olarak kullandığı çok geçmeden anlaşıldı. Onun, bu fırsattan faydalanarak asıl incelemek istediği, genç Amerikan Demokrasisi idi. Nitekim Amerikadan dönüşünden üç yıl sonra 1835 te ünlü «De la Democratie en Amerique — Amerikan Demokrasisi» adlı eserinin ilk iki cildi yayınlandı. Bunu, beş yıl ara ile 1840 da son iki cilt takip etti.

Zaman geçtikçe yüksek değeri hayranlıkla takdir olunan eser, derin bir müşahede ve tahlil kabiliyetinin aydınlattığı, Amerikan demokrasisinin içinde yaşanılmış gerçeklerini tam bir sadakatle aksettirmektedir. Nasıl Montesquieu, «De l'esprit des lois = Kanunların ruhu» nu. İngiltere'de gerçek devlet hayatı hakkında edindiği bilgi ve tecrübelere dayanarak yazmış ise, de Tocqueville'de kitabında Amerikan demokrasisinin içinde yaşadığı realiteleri ışığa çıkarmıştır. Bu sebeple Chateaubriand, John Stuart Mill, Royer Collard ve Sainte Beuve'ün, henüz otuz yaşındaki «Amerikan Demok-

rasisi yazarını «19 uncu yüzyılın Montesquieu»sü olarak kutlamaları, yerinde ve isabetli bir teşhisin ifadesidir.

Amerikan Demokrasisi yazarının ilk hedefi hiç şüphesiz realist bir görüşle, Amerikan devletini ve onun dayandığı cemiyet düzenini bütün özelliklerle tanıtma, anlatma ve yorumlamadır. Fakat hemen bunun arkasından müellifin, Amerika'daki siyasî akım ve eğilimleri, Fransız devlet ve cemiyetine uygulama emelini güttüğü, dikkatli gözlerden kaçmamaktadır.

Eserin birinci cildi, Amerikan devletinin sosyolojik tahlili ile başla - maktadır. Burada yalnız Federal devletin değil, tek tek eyaletlerin de bünyeleri, kendilerini doğuran teknik, coğrafî, tarihî şartları belirtilmek suretile esaslı bir incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu konuda en önemli bir soru olarak, birinci cildin ikinci kısmının 7 inci bahsinde Amerika'da çoğunluk kudretinin sınırsızlığı ve etkileri ele alınmaktadır. Çoğunluk (kütle) demokrasisinin, Avrupa'nın geleceğine de hâkim olacağı kaygısı, onu bu kudreti engelleyip sınırlayacak çareler ve tedbirler aramaya sevk etmektedir. Bu bakımdan 1833 ve 1835 yıllarında mahallinde inceleme fırsatını bulduğu geleneğe dayanan İngiliz müesseseleri, üzerinde durmakta, mahallî idarele - rin, hâkim bağımsızlığının, jürinin, alenilik ve açıklık prensibinin çoğunluk istibdadına karşı denge kurmak bakımından önemini belirtmektedir.

A. de. Tocqueville'in bu konuyu incelerken şahsî tecrübeleri dışında değerlendirdiği başlıca eserler Blackstone'un şerhlerile Cenevre'li De Sol -me'un İngiliz Anayasası adlı kitabıdır. Hukuk sosyolojisinde Max Weber'e öncülük eden A. de Tocqueville, siyaset teorisinde Plato, Aristoteles, Mac-hiavelli, Bodin ve özellikle Montesquieu'nun tesiri altındadır.

«Amerikan Demokrasisi» nin 1840 ta tamamlanan son iki cildi, daha olgun, daha aydınlık olmasına, kendisine Dünya şöhreti sağlamasına rağmen, Fransa'da lâyık olduğu anlayışla karşılanmamıştır. Bundan bizzat A. de Tocqueville, John Stuart Mill'e yazdığı bir mektupta şikâyet etmekte, esas sebebi, kitabının sonunda meseleyi vazediş şeklinin doğurduğu metodolojik güçlükte aramaktadır. A. de Tocquevilole'e göre eğer kendisi başlangıçta olduğu gibi, «sadece demokratik Amerikan cemiyetinden bahsetseydi, yahut «olduğu gibi bu günkü Fransız cemiyetini» tavsir etseydi, yazılanları herkes kolaylıkla anlayacaktı. Fakat o konusunu, «büyük kütlenin kavrayamayacağı problemli bir şekilde ortaya koymuş» «Amerikan ve Fransız cemiyetlerinin telkin ettiği fikirlerden hareketle, **henüz hiç bir tam modeli, bulunmayan demokratik cemiyetlerin müşterek genel hatlarını çizmek is-**

temiştir. Böylece Amerikayı bir fon olarak kullanan son kısımdaki tahliller, her noktada **bu gün karşısında bulunduğumuz bir demokratik dünya düzeninin üniversal problematiğine nüfuz etme gayretinin** başarılı sondajları değerini kazanmıştır.

Modern endüstri cemiyeti gelişiminin yarattığı günümüzün sosyal ve siyasî meselelerine yüz yirmi yılın gerisinden tutulan bu ışık, müellifin uzak ve derin görüşlülüğünü en açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Olayların müşahede ve tahliline dayanan kendine has bir tümden gelim metodu ile ulaştığı sonuçlarını kehanet ölçüsünü aşan isabeti karşısında şaşmamak imkânsızdır. Ayrı mebdelerden hareketle; farklı yollar ve usullerle devamlı şekilde büyüyen Amerika ve Rusya karşısında diğer milletlerin tabiatça çizilen imkânların sınırlarına ulaşmış göründüklerine dair olan teşhisi, bu günkü siyaset dünyasının eksiksiz bir tablosudur.

Eserinin «Endüstri Aristokrasisi »bahsinde iktisadî gelişim konusunda da devrinin bu alandaki şöhretlerinden örneğin Karl Marx'tan daha üstün ve uzak görüşlü olduğunu isbat etmiştir. Marx, sınıfsız cemiyetin gerçekleşmesi sonucunda devletin ortadan kalkacağını ileri sürerken, A. de Tocqueville devlet kudretinin nasıl devleşmekte (Leviathan haline gelmekte olduğunu) belirtiyor, buna karşı korunma çaresini siyaset san'at ve meharetinde arıyordu: «Önümüzde açılacak olan demokrasi yüzyıllarında ferdî bağımsızlık ve mahallî hürriyetlerin, politika san'atının mahsulü olacağını düşünüyorum. Merkezileşme, tabiî hükümet şekli olacaktır»

«Devrimizin teorisi — Theorie des gegenwartigen Zeit = alters» (Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart 1955) adlı eserinde doğrudan doğruya Tocqueville'e atıfta bulunan ünlü sosyolog Hans Freyer, «Amerikan De - mokrasisinin endüstri cemiyetinin tarihî gelişimine hatta geleceğe ışık tutan değerine işaret etmektedir. Alman Tarih ve siyaset felsefecisi Dilthey, onu, «Devrinin tarih araştırıcıları arasında iyi bir tahlilci, hem de Aristoteteles ve Machiavelli'denberi siyaset dünyasının en büyük tahlilcisi» olarak vasıflandırmaktadır. «Amerikan Demokrasi»sinin birinci cildi 1835 te, ikincisi ise 1840 da yayınlandığına göre yazar, ünlü eserini tamamladığı zaman, ancak otuz yaşının eşiğinde bulunuyordu. Bununla beraber eseri, Anglo -Sakson memleketleri başta olmak üzere Fransa ve Almanya'da en kısa zamanda siyaset teorisinin «Montesquieu'dan beri en ilgi çekici (Royer Collard) orijinal bir mahsulü olarak şöhret ve itibara kavuştu.

Hakimlik mesleği ile resmi hayata giren Tocqueville, siyasî kariyerini

1848 inkılâbından sonraki «Birinci Cumhuriyet»in Dışişleri Bakanı olarak bitirdi. Eserlerinin eşsiz değeri karşısında, faal siyasî hayatının etkisi, çok sönük kalmıştır. Devlet hizmetinden çekildikten sonra yazmaya başladığı «İnkılâp ve eski rejim» adlı eseri tamamlanmadan, Amerika seyahatinda aldığı bir hastalığın nüks etmesile, 1859 da ölmüştür.

19. uncu yüzyılın en manalı siyasî teoricisi olarak değerlendirilen A. de Tocqueville, özellikle 1914 e kadar süren Üçüncü Cumhuriyet devrinde «liberal» damgası vurularak öz vatanı Fransa'da da ilgi ve sempatiyi kaybetmiş, hatta unutulmuştur. Oysaki Tocqueville'i, parlamento liberallerin -den keskin çizgilerle ayıran iki önemli nokta vardır :

1 — A. de Tocqueville'in hürriyet anlayışı, dini kökler temeline dayanır. 2 — Yazar, demokrasinin gelişimindeki arıza ve sakatlıklardan doğacak iki ana tehlikeye, -açık bir deyimle- ya anarşi yahut diktatörlük çıkmazına, yüz yirmi yıl önce bütün açıklığı ile temas ve işaret etmiştir. Bu teşhis kudreti, siyasî konularda isabetli hüküm ve tahlilleri, haklı olarak yazarımızı devrinin bir numaralı sosyoluğu devlet felsefecisi tarihçisi vasıf ve değerine ulaştırmıştır [1]

Prof. Dr. Yavuz ABADAN

[1] 1954 yılında Stuttgart'ta Alexis de Tocqueville hakkında modern ve tam bir biyografi yayınlanmıştır. J. P. Mayer, Alexis de Tocqueville, Peutsche İngilizce baskısı, Londra, Dent; Fransızcası ise Paris, Gallimard'da çıkmıştır

G İ R İ Ş

Amerika'da bulunduğum esnada, dikkatimi çeken yeni meselelerden hiçbiri, beni, şartların eşitliği kadar şaşırtmadı. Bu vakanın, cemiyetin gidişi üzerindeki muazzam tesirini kolayca farkettim: halk efkârına belli bir istikamet veren; kanunların muayyen bir tarzda çıkmasını sağlayan; idare edenlere yeni formüller, idare edilenlere de hususî alışkanlıklar kazandıran hep oydu.

Çok geçmeden aynı vakıanın, tesirini kanunların ve siyasî adetlerin çok ötesine kadar yaydığını ve sivil hayattaki nüfuzunun Devlet hayatındakinden daha az olmadığını anladım:

Fikirler yaratıyor, hisler doğuruyor, adetler telkin ediyor ve kendi yaratmadığı her şeyi de tadil ediyordu.

Böylece, Amerikan cemiyeti ile alâkalı tetkiklerimi artırdıkça, şartların eşitliği vakıasının, her hususî oluşun kendisinden çıktığı temel vakıa olduğunu gitgide daha fazla bir şekilde görmeye başlıyor ve onu hep önümde bütün müşahedelerimin varacağı merkezî nokta olarak buluyordum.

O zaman düşüncelerimi bizim yarım dünyaya yönelttim, ve yeni dünyanın bana arzettiği manzaraya benzer bazı şeyleri orada da farkeder gibi oldum. Amerika'daki gibi son hudutlara varmamış olsa bile, oraya doğru her gün biraz daha fazla yaklaşan, şartların eşitliği oluşunu gördüm. Ve Amerikan cemiyetlerinde hüküm süren tipte bir demokrasi, Avrupada'da, bana, iktidara sür'atle yaklaşır gibi göründü.

Bu andan itibaren, okumak üzere bulunduğumuz kitabın ana fikri kafamda belirdi.

Büyük bir demokratik inkılâp gözlerimizin önünde cereyan ediyor. Herkes Onu görüyor, fakat hakkında aynı hükmü vermiyor. Bazıları onu

Yeni birşey olarak telâkki ediyorlar, ve geçici sandıkları için hala durdurulabileceğini zannediyorlar.

Diğerleri, kendilerine tarihte rastlanılan en eski ve devamlı olay olarak göründüğü için, bunun karşı konulmaz birşey olduğuna hükmediyorlar.

Bir an için nazarlarını yedi asır önceki Fransaîya çeviriyorum: onu toprağa sahip ve sakinlerini idare eden bir avuç aile arasında parçalanmış bir halde buluyorum. Hükmetme hakkı nesilden nesile miras yoluyla geçiyor, insanların birbiri üzerinde tesiri için tek vasıta var: kuvvet, iktidarın biricik menşeî: toprak mülkiyeti.

Fakat çok geçmeden ruhban sınıfının siyasî gücü teessüs ediyor ve yayılmağa başlıyor. Ruhban sınıfı sinesini zengin, fakir; asil, avam herkese açıyor. Eşitlik Devlet idaresine kilise yoluyla nüfuz etmeye başlıyor ve ebedî bir köleliğe mahkûm gibi görünenler, asillerin arasında rahip olarak yer alıyor ve ekserî kralların da üstünde oturuyor.

Zamanla cemiyet daha medenî ve istikrarlı bir hal aldıkça, insanlar arasındaki çeşitli münasebetler de daha kabarık ve karışık oluyor. Medenî Kanun ihtiyacı kendisini kuvvetle hissettiriyor. O zaman hukukçular ortaya çıkıyorlar, mahkemelerin karanlık çalılarını ve tozlu odalarını terkederek prensin sarayına, zırhlı ve kürklü baronların yanma oturmağa gidiyorlar.

Krallar büyük teşebbüsler peşinde harap oluyorlar; asiller hususî harplerde bitip tükeniyorlar; avam, ticaret yoluyla zenginleşiyor. Paranın tesiri Devlet işlerinde kendini hissettirmeye başlıyor. Ticaret iktidar temin eden yeni bir kaynak oluyor ve borsacılar hem istihfaf hem de dalkavukluk edilen bir siyasî kudret halini alıyor.

Yavaş yavaş kültür seviyesi artıyor; san'at ve edebiyat zevkinin doğduğu görülüyor; kültür bir muvaffakiyet, ilim bir idare vasıtası, zekâ bir sosyal kuvvet oluyor. Kültürlü kimseler Devlet idaresine giriyorlar.

Bununla beraber, iktidara giden yeni yollar keşfedilince asaletin değerinin azaldığı görülüyor. XI. asırda asalet ölçüsüz derecede kıymette iken XIII. asırda satın alınıyor; ilk asalet tevcihi 1270 de vukubuluyor ve nihayet eşitlik Devlet idaresine bizzat aristokrasi yolu ile giriyor.

Geçen yedi asır boyunca, kralın otoritesine savaşta veya rakiplerinin güçlerini bertaraf etmede, asillerin halka siyasî kudret verdikleri bazen görüldü.

Halkı aynı seviyeye getirmede en sebatlı ve en aktif krallar Fransa Kralları oldular. Kuvvetli ve haris oldukları zaman halkı asillerin seviyesine yükseltmeye çalıştılar; zayıf ve mutedil oldukları zaman da halkın kendilerinin üstünde yer almasına müsaade ettiler.

Bazıları demokrasiye kabiliyetleriyle, bazıları da acizleri ile hizmet ettiler. XI. ve XIV. LOUS'ler tahtın altındaki her şeyi eşit kılmağa çalıştılar ve XV. LOUİS nihayet sarayı ile birlikte tozlara bulandı.

Vatandaşlar feodal taksimden başka yollarla toprak mülkiyetine sahip olmağa ve tanınmış olan menkul mülkiyeti tesir yaratmağa, kudret temin etmeğe başladıktan sonra, insanlar arasına birçok yeni eşitlik elemanı sokmıyan ne bir sanayi keşfinde bulunuldu ne de endüstri ve ticarette bir islâhat yapıldı. Bu andan itibaren keyfedilen bütün metotlar, doğan bütün ihtiyaçlar, tatmin edilmek istenen bütün arzular evrensel bir seviye eşitliğine doğru terakkilerdir. Lüks zevki, savaş aşkı, moda iptilâsı, insan kalbinin en sathî ve en derin ihtirasları, zenginleri fakir, fakirleri zengin yapmak için ahenkle çalışıyor görünüyorlar.

Zekâ eserlerinin zenginlik ve kuvvet kaynağı oluşundan itibaren, ilmin her terakkisini, her yeni malûmatı, her yeni fikri halka uzanan yeni bir kudret kaynağı telâkki etmek icabetti. Şiir, hitabet, hatıralar, zekâ oyunları, muhayyilenin ateşi, düşünce derinliği, Allah'ın tesadüfe göre dağıttığı bütün meziyetler, demokrasiye hizmet ettiler; ve hattâ hasımlarının elinde bulunduğu zaman dahi, insanın tabiî büyüklüğünü ortaya koyarak demokrasi davasına yaradılar. Şu halde zihin aydınlığının ve medeniyetin terakkisi, demokrasinin terakkisi demek oldu. Edebiyat fakirlerin de, zayıfların da her gün silâh aramağa koştukları bir cephane halini aldı.

Tarihimizin sayfaları çevrilirse, denilebilir ki yedi asırdan beri eşitlik yönünde hizmet etmeyen hiç bir büyük hadiseye rastlanamaz.

Haçlı Seferleri ve İngiltere harpleri asilleri çok azaltıyor ve topraklarını bölüyor; kazaların kuruluşu feodal monarşiye demokratik hürriyeti sokuyor; ateşli silâhların keşfi asil ile köylüyü muharebe sahasında eşit kılıyor; matbaa zekâlarına eşit kaynaklar veriyor; posta sarayların kapısına olduğu kadar fakir kulübesinin eşiğine de ışık getiriyor; protestanlık, bütün insanların eşit şekilde Allah'ın yolunu bulabileceklerini ilân ediyor.Keşfedilen Amerika binlerce yeni servet yolu açıyor ve meçhul macerapereste hem zenginlik hem de kudret temin ediyor.

Şayet XI. asırdan itibaren ellişer yıllık safhalar halinde Fransa'da olup bitenleri incelerseniz, her safhada cemiyetin yapısında ikili bir inkılâbın vukubulduğunu farketmemenize imkân yoktur. Asil, sosyal hiyerarşide gerilerken, avam ilerlemekte; biri inerken öbürü çıkmaktadır. Her yarım asır onları yaklaştırmakta ve çok geçmeden birbiriyle birleşir bir hâle getirmektedir.

Oysa, bu sadece Fransa'ya has birşey de değildir. Nazarlarımızı ne tarafa çevirirsek çevirelim, bütün Hıristiyan âleminde aynı inkılâbın cereyan ettiğini farkederiz.

Her tarafta milletlerin hayatında çeşitli olayların demokrasiye hizmet ettiğini görürüz. Herkes ona yardım etmektedir: Bu rejimin muvaffakiyetinde payı olmak isteyenler yanı sıra, ona hizmeti aklından bile geçirmeyenler; onun için çarpışanlar yanı sıra, kendilerini açıkça düşmanı ilân edenler, bütün hepsi karmakarışık bir şekilde aynı yolda sürüklendiler; ve hepsi kimi arzusu hilâfına kimi de bilmeden kaderin elinde oyuncak olarak müştereken çalıştılar.

Şartların eşitliğinin tedricî gelişimi, şu halde, ilâhî bir oluşun belli başlı özeliklerini taşımaktadır: evrenseldir; devamlıdır; insanın önleyebileceği birşey değildir; bütün insanlar ve bütün hadiseler gelişmesine yardım etmektedir.

Bu kadar uzaklardan gelen bir toplumsal hareketin, bir neslin çabalamasiyle önlenebileceğini sanmak akıllıca bir iş olur mu? Kralları mağlup eden, derebeyliği altüst eden demokrasinin, zenginler ve burjuvalar önünde geriliyeceği söylenebilir mi Demokrasi, kendinin bu kadar kuvvetli ve hasımlarının da bu kadar zayıf olduğu şu anda mı duracak?

O halde nereye gidiyoruz? Kimse bilmiyor. Zira mukayese ölçüleri şimdiden elimizden çıktı.

Zamanımızda Hıristiyanlar arasında şartlar, dünyada hiç bir yerde ve hiç bir zamanda görülmemiş derecede eşittir, ve şimdiye kadar olanların azameti, bundan sonra olup bitecekleri sezmeye mâni oluyor.

Okuyacağınız bu kitap, bütün manialara rağmen bunca asırdır yol alan ve halâ bugün bile bizzat kendi eseri olan harabeler arasında yürüyen ve önlenmez inkılâbın manzarasının, yazarın ruhunda yarattığı bir nevi dinî korkunun baskısı altında yazıldı.

Allah'ın ne istediğini anlamamız için, mutlaka konuşması şart değildir. Hâdiselerin daimî temayülünün, tabiatın olağan aklının ne olduğunu tetkik etmek yeter. Allah'ın sesini duymasam bile, yıldızların gökte onun parmağının çizdiği yolu takibettiklerini biliyorum.

Şayet zamanımız insanları, devamlı müşahedeler ve samimi düşüncelerle eşitliğin tedricî gelişiminin tarihimizin hem mazisi hem istikbâli olduğunu kabul ederlerse, yalnız bu seziş bile, bu gelişime Allah

iradesinin mukaddes mahiyetini verecektir. Demokrasiyi durdurmak istemek, o zaman bizzat Allah'a karşı savaşmak gibi görünecek ve insanlar için Tanrının kendilerine zorunlu kıldığı sosyal duruma uymaktan başka çare kalmayacaktır.

Zamanımızda Hıristiyan milletler bana korkutucu bir tablo arz ediyor gibi gelmektedirler. Kendilerini sürükleyen cereyan şimdiden, önlenemeyecek kadar kuvvetlidir. Fakat henüz hâkim olunamayacak diye ümitsizliğe düşülecek derecede süratli de değildir: kaderleri ellerindedir, fakat bir müddet sonra kaderlerine hakim olmaktan çıkabilirler.

Demokrasiyi aydınlatmak, mümkünse inançlarına tekrar hayat vermek, örflerini saflaştırmak, hareketlerini düzenlemek, tecrübesizliğin yerine ilim ve bilgiyi ikame etmek, hükümet şeklini zamana ve zemine uygun kılmak, insanlara ve şartlara göre gereken değişiklikleri yapmak: zamanımızda cemiyeti idare edenlere düşen ilk vazifeler işte bunlardır.

Yepyeni bir dünyaya yeni bir siyaset ilmi lâzımdır. Fakat bunu pek düşünemiyoruz. Hızla akan bir nehrin ortasında, cereyan bizi uçurumlara doğru sürükler götürürken, ısrarla gözlerimizi halâ sahilde kalan bazı artıklara dikmişiz.

Avrupa'da, tasvir ettiğim büyük sosyal inkılabına Fransa'dakinden daha süratli terakkiler kaydettiği bir millet daha yoktur. Fakat bu inkılâp orada hep tesadüflere göre yürüdü.

Devlet adamları onun için önceden bir şeyler hazırlamağı asla düşünmediler, inkılâp ya arzulan hilâfına, ya da haberleri olmadan cereyan etti. Milletin en zeki ve en üstün ahlaklı sınıfları, yön vermek için ona hakim olmağa asla çalışmadılar. Böylece demokrasi vahşi içgüdülerinin buyruğuna terkedildi. Şehir sokaklarında kendi kendine yetişen ve cemiyetin sadece sefaletleri ile bayağılıklarını tanıyan, ana-baba ihtimamından mahrum çocuklar gibi büyüdü. İktidara aniden geldiği zaman mevcudiyetinden halâ kimsenin haberi yoktu. O zaman herkes bayağıca en küçük istemlerine dahi tâbi oldu ve ona kuvvetin sembolü olarak taptı..

Demokrasi bizzat kendi aşırılıkları ile kendini zayıflatınca, kanun kovucular onu ıslâh edecekleri ve aydınlatacakları yerde tahrip etme yoluna gittiler. Ona idare etmeyi öğreteceklerine, idare makamından atmaktan başka bir şey düşünmediler.

Neticede, örf ve adetlerde, fikirlerde, kanunlarda bu inkılâbı yararlı kılmak için zarurî olan bir değişiklik meydana gelmeden, demokratik

inkılâp cemiyetin maddî yapısında vuku buldu. Böylece, kötülüklerini bertaraf edici, iyiliklerini ortaya koyucu yolları bilmesek de, demokrasi karşımızda duruyor. Birlikte getirdiği fenalıkları görüyoruz; fakat iyiliklerinin neler olabileceğinden haberimiz yok.

Aristokrasiye dayanan kıralî iktidar, Avrupa milletlerini huzur içinde idare ederken, cemiyet, bir sürü sefaletin arasında, bu gün güçlükle tasavvur edilebilecek haz şekillerinin tadını çıkarıyordu.

Bir miktar tebaanın gücü, prensin zulmüne aşılmaz bir mania teşkil ediyordu. Halkın gözünde hemen hemen ilâhî bir mahiyete büründüğünü hisseden krallar, bizzat yarattıkları saygıdan iktidarların suistimal etmeme kudretini elde ediyorlardı.

Halkla aralarında büyük bir mesafe olmasına rağmen, asiller, halkın kaderine, tıpkı çobanın sürüsüne gösterdiği gibi sakin ve hayırhah bir alâka gösteriyorlardı. Kendi eşitleri olarak görmedikleri fakirin kaderi üzerine, Allahın elleri arasına koyduğu bir emanet gibi titriyorlardı.

Kendininkinden başka hiç bir sosyal durum fikri olmadığı ve şeflerine eşit olabileceğini asla tahayyül edemediği için, halk bunların iyiliklerini kabul ediyor, haklarını da hiç münakaşa etmiyordu. Âdil ve faziletli oldukları zaman onları seviyor ve sertliklerine Allah'ın kendilerine gönderdiği kaçınılmaz fenalıklara olduğu gibi, kolayca ve küçülmeden katlanıyordu. Zaten örf ve âdetler zulme hudut çizmiş ve kaba kuvvetin ortasında bir nevi hukuk tesis etmişti.

Asiller, meşru sandıkları imtiyazlarının kendilerinden alınabileceği fikrine hiç kapılmadıklarından; köleler, aşağı durumlarını tabiatın değişmez nizamının bir neticesi olarak gördüklerinden, kader itibariyle bu kadar farklı bir şekilde ayrılmış olan bu iki sınıf arasında bir nevi karşılıklı hayırhahlık teessüs etti. Cemiyette o zaman eşitsizlik ve sefalet vardı. Fakat bunlar ruhları küçültmüyordu.

İnsanları yıkan, iktidarın kendilerine karşı kullanılması veya itaat alışkanlığı değildir. Gasbedilmiş ve zalim buldukları bir iktidara itaat ve gayrimeşru saydıkları bir iktidarın kendilerine karşı kullanılmasıdır.

Bir tarafta servetler, kuvvet, boş zaman ve onlarla birlikte lüks peşinde koşma, zevke düşkünlük, manevi değerlere önem verme ve san'at aşkı; diğer tarafta çalışma, cehalet ve görgüsüzlük vardı.

Fakat bu görgüsüz ve cahil kütlenin içinde canlı ihtiraslar, derin inançlar ve vahşi faziletler de yok değildi.

Bu şekilde kurulu bir sosyal yapı istikrarlı, muktedir ve bilhassa şerefli olabilirdi.

Fakat birdenbire sınıflar karışmağa başlıyor, insanları birbirinden ayıran manialar ortadan kalkıyor, toprak taksim ediliyor, iktidar paylaşılıyor, zihinler aydınlanıyor, zekâlar artık eşit oluyor, sosyal durum demokratlaşıyor, ve demokrasi nihayet gürültüsüzce âdetlere ve müesseselere hâkim oluyor.

Böylece herkesin, kanunları kendi eseri olarak görüp sevdiği ve onlara hep itaat ettiği, Devlet otoritesinin ilâhî mahiyetinden değil, zarureti kabul edildiğinden hürmet gördüğü ve devlet şefinin ihtirastan ziyade akıllı ve ölçülü bir sevgiyle sevildiği bir cemiyet ortaya çıkıyor. Herkesin hakları olduğu için ve bunlar teminata bağlandığından, bütün sınıflar arasında, küçüklük duygusundan olduğu kadar gururdan da uzak bir nevi karşılıklı hürmet ve tam bir itimat teessüs ediyor.

Hakiki menfaatlerini tanıyan halk, cemiyetin nimetlerinden faydalanmak için kendine düşeni yapmak zaruretini kabul eder. Bu durumda vatandaşların hür bir şekilde kurdukları cemiyetler, asillerin şahsî iktidarının yerini alır ve Devlet keyfî idare ile zulümden masun kalır.

Bu şekilde teessüs etmiş demokratik bir cemiyette Devlet aslâ âtıl kalmaz. Fakat sosyal yapıdaki cereyanlar düzenlenir ve hamleci olurlar. Şayet bu cemiyette bir aristokraside olduğu kadar şâşaaya rastlanmazsa, sefalet de daha azdır. Zevk düşkünlüğü daha mutedil, refah daha genel; ilim daha az gelişmiş, cehalet daha nâdirdir. Hisler daha az uyanık ve adetler daha yumuşaktır. Bu cemiyette daha çok suistimâle, fakat daha az cürüme rastlanır.

İnançlara aşkla ve heyecanla bağlılık olmadığından; fikrî gelişmeler ve tecrübeler vatandaşların bazen çok şeyler feda etmesi bahasına olur. Her fert aynı derecede yetersiz olduğu için hemcinslerinin eşit derecede yardımına ihtiyaç duyar ve ancak yaptığı yardım karşılığı kendisini destekliyeceklerini anladığı için, şahsî menfaatinin umumî menfaatle birleştiğini keşfeder.

Bütün olarak alınırsa milletin durumu daha az parlak ve itibarlı, belki de daha kuvvetli olacaktır; fakat vatandaşların ekseriyeti daha müreffeh bir ömür sürer ve halk, daha iyi olma ümidini kaybettiği için değil, fakat iyi yaşamağı bildiği için sulh ve sükûn içinde kalır.

Böyle bir nizamda her şey faydalı ve iyi olmasa bile, cemiyet hiç olmazsa iyi ve faydalı gösterebileceği her şeyi benimser ve insanlar aristokrasinin temin edebileceği avantajları ebediyen terk ederek, demokrasinin arzettiği nimetleri kucaklarlar.

Fakat bizler, atalarımızın sosyal durumunu bir tarafa atıp; müesseselerini, fikirlerini ve örflerini karmakarışık bir halde arkamızda bırakırken, yerlerine ne aldık?

Kralî iktidarın prestiji, yerini kanunların üstünlüğü almadan heba oldu. Zamanımızda halk otoriteye dudak büküyor. Fakat ondan korkuyor ve korku, eskiden sevgi ve hürmetin kendisine kazandırdığından da çoğunu kaybettiriyor.

Zulme karşı teker teker çarpışabilecek olan ferdî mevcudiyetleri mahvettiğimizin farkındayım. Fakat insanlardan, loncalardan veya ailelerden alınan bütün imtiyazları tek başına tevarüs eden hükümeti görüyorum: Vatandaşların küçük bir kısmının bazen zulmedici, fakat ekseri muhafazakâr kuvvetinin yerini, cümlenin zaafı aldı.

Servetlerin taksimi zengini fakirden ayıran mesafeyi azalttı. Fakat bunlar birbirine yaklaşırken karşılıklı nefret için yeni sebepler buldular ve birbirlerini haset ve şiddet dolu nazarlara süzerek, iktidar mevkiinden atmağa çalıştılar. Her iki taraf için de hak-hukuk denen bir şey yoktu ve hepsine kuvvet, halin tek sebebi, istikbalin de biricik garantisi olarak görünüyordu.

Fakir ecdadının inançlarını ve faziletlerini unuttu, cehaletlerini ve bir sürü peşin hükümlerini aldı. Hareketlerine kaide olarak, nasıl düzenliyeceğini bilmeden menfaat fikrini kabul etti ve eskiden sadakati ne kadar körü körüne idiyse, şimdi de bencilliği o kadar körü körüne oldu.

Cemiyet kuvvetinden ve refahından emin olduğu için değil, bilâkis zaafını ye sakatlığını hissettiği için sakin. Bir çaba sarf ederken ölmekten korkuyor: herkes durumun kötülüğünü görüyor, fakat kimsede daha iyiyi aramak için lâzım gelen ne enerji ne de cesaret var. Herkeste, ihtiyarların ancak kudretsizliklerini ortaya koyan ihtirasları gibi, devamlı ve gözle görülür hiç bir şey hasıl etmeyen arzular, pişmanlıklar, kederler ve sevinçler mevcut. Yeni durumun faydalı sayabileceği şeyleri elde etmeden, eski durumun iyi sayabileceği şeyleri terk ettik; aristokratik bir cemiyeti tahrip ettik ve eski binanın kalıntıları arasında gönül rızasıyla durmuşken, oraya ebediyen demir atmış gibiyiz.

Fikir dünyasında husule gelenler de daha az teessüfe şayan değildir. Düzensiz ihtiraslarına desteksiz terkedilmiş veya yürüyüşünü şaşırmış bir halde, Fransız demokrasisi yolunun üzerindeki her şeyi altüst etti; tahrip edemediklerini de sarstı. Rahatça hükmünü icra etmek için yavaş yavaş cemiyeti ele geçirdiğini kimse görmedi. Bir savaş hareketliliğinin ve karışıklıkların arasında durmadan yürüdü. Herkes, mücadelenin hararetiyle canlanmış ve hasımlarının ifratları ve fikirlerinin zoru ile kendi fikrinin tabiî hudutlarının ötesine çıkmış bir halde neyin peşinde koştuğunu bile unutuyor ve gizli içgüdüleri ve hakikî hislerine uymayan bir lisan kullanıyor.

Artık gömemezlikten gelemeyeceğimiz garip karışıklık bundan doğuyor.

Hatıralarımı boşu boşuna yokluyorum. Gözlerimizin önünde olup bitenlerden daha çok merhamete ve üzüntüye lâyık hiç bir şey bulamıyorum. Zamanımızda fikirleri zevklere ve fiilleri inançlara bağlıyan tabiî bağlar kopmuşa benziyor. İnsanların, her zaman birbirlerinin fikirlerine ve hislerine besledikleri sempati yok olmuş görünüyor. Nerede ise, bütün ahlâkî benzerlik kanunlarının ortadan kalktığını söylemek mümkün olacak.

Aramızda halen ruhunu öbür dünyanın hakikatleriyle beslemek isteyen Hıristiyanlara rastlanıyor. Bunlar, şüphesiz, bütün ahlâki büyüklüğün kaynağı olan hürriyet lehine çalışacaklar. Bütün vatandaşları kanun önünde eşit görmek, bütün insanları Allah huzurunda eşit kılan Hıristiyanlığa güç gelmez. Fakat bir çok garip hadisenin müşterek neticesi olarak, din, demokrasinin altüst ettiği bir sürü kuvvetle halen bağlı bulunuyor, ve ekseri, aşıkı olduğu eşitliği defetmesi ve elinden tutarak gayretlerini takdir etmesi icabeden hürriyeti bir hasım gibi lanetlemesi gerekiyor.

Bu din adamlarının yanı sıra, bakışlarını gökten ziyade yere çevirmiş kimseler de var. Üstün faziletlerin menşei olarak gördüklerinden ziyade, en büyük nimetlerin kaynağı olarak kabul ettikleri için hürriyeti arayan bu kimseler, hürriyeti hakim kılmak ve meyvelerini herkese tattırmak istiyorlar; bunlar dini yardımlarına çağırmak için çırpmıyorlar. Zira inançlar olmadan örflerin, örfler olmadan da hürriyetin hükmünü sağlamanın mümkün olmadığını biliyorlar. Fakat dini hasımlarının cephesinde gördüler, bu onlar için kâfi: bir kısmı ona hücum ediyor, diğerleri ise müdafaaya cesaret edemiyorlar.

Geçmiş asırlar bayağı ve satılık ruhların köleliği müdafaa ettiğini gördü. Oysa bağımsız ruhlar ve cömert kalpler hürriyeti kurtarmak için ümitsizce çarpışıyordu. Fakat zamanımızda, sık sık, kendileri bizzat hiç tanımadıkları adilik ve bayağılıkları alkışlayan ve fikirleri zevkleri ile tezat halinde olan, tabiat itibariyle asil ve mağrur kimselere rastlanıyor. Başka bir gurup da, aksine, sanki hürriyette mukaddes ve büyük ne varsa hissedebilirmiş gibi hürriyetten bahsediyor ve daima yanlış tanıdığı bazı hakları insanlık hesabına talep ediyor.

Kültürleri, rahat mizaçları, sakin alışkanlıkları ve temiz âdetleri sayesinde etrafındaki halkın başına göçen faziletli ve huzur içinde insanlar görülüyor. Bunlar samimi bir aşkla bağlı oldukları vatanlarına çok şeyler feda edebilirler: bununla beraber medeniyete düşmanlar; iyilikleri ile kötülüklerini karıştırıyorlar, ve zihinlerinde kötü fikri, ayrılmaz bir şekilde yeni fikrine bağlıdır.

Bunların yanında terakki adına insanı maddîleştirerek, faziletten ayrı refah, inançların dışında ilim ve adalete dayanmayan bir faydalılık arayan bir başka gurup var: bunlar kendilerine modern medeniyetin şampiyonları nazarı ile bakıyorlar, ve kendilerine terk edilen, fakat bizzat liyakatsizleri yüzünden atıldıkları bir mevkii gasbederek küstahça başı çekiyorlar.

Nerede bulunuyorsunuz?

Din adamları hürriyetle çarpışıyor ve hürriyet aşıkları dinlere hücum ediyor. Asil ve cömert ruhlar köleliği methediyor, âdi ve bayağı kalpler bağımsızlığı savunuyor. Vatanını sevmeyen ve örflere bağlı olmayan vatandaşlar medeniyetin ve ışık çağının müdafaasını yaparken, namuslu ve uyanık vatandaşlar her nevi terakkinin düşmanı oluyorlar.

Acaba bütün asırlar bizim asra benzedi mi? İnsan daima gözlerinin önünde, zamanımızda olduğu gibi, hiç bir şeyin birbirine bağlı olmadığı, faziletinin dehasız ve dehasının şerefsiz olduğu; nizam aşkının zalimlerin zevkiyle ve hürriyete tapmanın kanunların hor görülmesiyel karıştığı; vicdanın insan hareketlerine sadece müstereddit bir aydınlık serptiği; hiç bir şeyin ne doğru, ne yanlış, ne ayıp, ne meşru, ne yasak, ne de serbest olduğu bir dünya mı buldu?

Tanrı'nın insanı etrafımızı çeviren zihni fukaralık ortasında çırpınmak için yarattığı düşünülebilir mi? Hiç sanmıyorum: Allah Avrupa memleketlerine, daha sakin ve daha kararlı bir istikbâl hazırlıyor.

Tasavvurlarını bilmiyorum; fakat, onlara nüfuz edemiyorsam da, inanmaktan geri durmayacağım ve onun adaletinden şüphe etmektense kendi aklımdan şüphe edeceğim.

Dünyada, bahsettiğim büyük sosyal inkılâbın aşağı yukarı tabiî hudutlarına ulaştığı bir memleket var. Burada basit ve kolay bir şekilde cereyan etti. Daha doğrusu bu memleket, bizim şahit olduğumuz inkılâba bizzat maruz kalmadan neticelerine ulaştı.

XVII. Asır başında Amerika'ya yerleşmeye gelen muhacirler Avrupa'nın asırlık memleketlerinde bizzat çarpıştıkları kimselerden şu veya bu şekilde demokratik prensibi aldı ve onu yeni dünya sahillerine aşıladılar. Bu prensip, orada hürriyet içinde büyüdü, ve örf ve âdetlere nüfuz ettiği gibi, rahatça kanunlara da hakim oldu.

Amerikalılar gibi bizim de şartların hemen hemen tam eşitliğine ulaşacağımız, bana şüphesiz görünüyor. Bununla, benzer bir sosyal durumdan Amerikalıların elde ettiği siyasî neticeleri bir gün zarurî olarak biz de elde edeceğiz neticesini çıkarmıyorum. Demokraside mümkün olabilecek tek hükümet şeklini bulduklarına asla ihtimal vermiyorum. Fakat iki memlekette kanunları ve örfleri doğuran sebeplerin aynı oluşu, bu sebebin her iki memlekette de ne husule getirdiğini öğrenmeye büyük bir alâka doğurur.?

Bu bakımdan, Amerika'yı incelemem, meşru bile olsa, sadece bir tecessüsü tatmin gayesiyle değildir. Oradan istifade edebileceğimiz bilgiler edinmek istedim. Bu kitabı okuyan herkesin teslim edeceği gibi, maksadım methiye yazmak değildi. Umumi bir şekilde bir hükümet şeklini savunmak da aklımdan geçmedi; zira kanunlarda asla mutlak iyilik olmadığına inanlardanım. Gidişini karşı karşı konulmaz bulduğum sosyal inkılâbın, insanlığın hayrına mı yoksa şerrine mi olduğuna hükmetmek dahi istemedim.

Bu inkılâba ya oldu bitti, yahut da muhakkak olacak gözü ile baktım

ve inkılâbın cereyan ettiği memleketler arasında, tabiî neticelerini kolayca tefrik etmek ve mümkünse onu beşeriyete faydalı kılacak yolları bulmak için, en kolay ve en tam gelişme derecesine ulaştığı memleketi aradım, itiraf derim ki Amerika'da, Amerika'dan çok şeyler buldum. Orada bizzat demokrasinin ve onun temayüllerinin, ön hükümlerinin, karakterinin ve ihtiraslarının bir taslağını aradım. Hiç olmazsa ondan neler bekliyeceğimizi veya niçin korkacağımızı anlamak için, demokrasiyi tanımak istedim.

Eserin birinci kısmında, Amerika'da tamamen içgüdülerine ve tabiî temayüllerine bırakılmış olan demokrasinin, kanunlara tabiî bir şekilde verdiği istikameti, Devletin gidişatındaki tesirini ve umumî olarak cemiyet meseleleri üzerindeki kudretini göstermek istedim. Hasıl ettiği iyiliklerin ve kötülüklerin neler olduğunu anlamağa çalıştım. Amerikalıların onu yöneltmek için hangi çarelere başvurduklarını, hangilerini de mahsus bir kenara bıraktıklarını araştırdım ve onun cemiyeti idaresine imkân veren sebepler üzerinde durdum.

Amerika'da gördüğümü tanıtmağa muvaffak oldum mu bilmiyorum. Fakat samimi arzumun o olduğundan ve fikirleri hadiselere uyduracağıma, farkında olmadan hadiseleri fikirlere uydurmadığımdan eminim.

Bir nokta yazılı vesikalarla isbat edilebileceği zaman, orijinal metinlere ve en beğenilen, en güvenilen eserlere müracaatta kusur etmedim. Fikirler, siyasî gelenekler ve örflerin müşahedesi bahis konusu olunca, bu hususlarda en bilgili kimselere fikir danışmaya çalıştım. Önemli veya şüpheli bir mesele ile karşılaşınca, tek bir şahitle yetinmiyor; mesele üzerinde, bütün delillere dayanarak bir fikre varıyordum.

Sözlerime okuyucuların inanması lâzımdır. Ekseri, ileri sürdüğüm şeyleri, kendilerince tanınan veya hiç olmazsa tanınması lâzım gelen bazı otoritelerin isimlerini zikrederek destekleyebilirdim. Fakat bunu yapmaktan çekindim. Yabancı bir kimse, bir aile ocağında dostlara saklanan mühim hakikatler öğrenebilir. Sükût mecburî olduğundan meraka sebep yoktur. Yabancının ihtiyatsızlığından kimse korkmaz; çünkü geçip gidecektir. Bu gibi itiraflardan her birini derhal kaydettim. Fakat bunları katiyen çantamdan çıkartmayacağım.

Gördükleri hüsnükabule, üzüntü ve müşkülat yaratmakla mukabele eden seyyahların listesine ismimi ilâve etmektense, yazdıklarımın muvaffakiyetine zarar vermeyi tercih ederim.

Bütün ihtimamıma rağmen, şayet tenkit etmek isteyen çıkarsa, bu kitabı tenkitten daha kolay birşey olmayacağını biliyorum.

Onu iyice tetkik edenler bütün eserde, her kısmı birbirine bağlayan bir ana fikir bulacaklar. Fakat ele aldığım meseleler çok çeşitlidir ve mücerret bir vakıanın zikretiğim vakıaların bütünlüğüne veya tek bir fikrin, fikirlerin bütünlüğüne zıtlığını belirtmek isteyenler kolayca muvaffak olacaktır. Bu bakımdan en büyük temennim, kitabımın çalışmalarına hâkim

olan espri içinde okunması ve nasıl ben hükümlerimi tek bir sebebe değil de bir sürü sebebe dayandırdıysam, eserin hakkındaki hükmün de bıraktığı umumî intibaa göre verilmesidir.

Şunu da unutmamak lâzımdır ki, anlaşılmak isteyen bir muharrir fikirlerini bütün teorik neticelerine ve ekseri yanlış ve tatbik edilemez'in sınırlarına kadar götürmelidir. Zira bazen aksiyonda mantık kaidelerinden ayrılmak zarurî olsa bile aynı şeyi söz söylerken yapmak kolay değildir ve insan hareketlerinde tutarlı olmada ne kadar güçlük çekerse, sözlerinde de tutarsız olmada o kadar müşkülâta uğrar.

Esere, birçok okuyucunun, onun en büyük kusuru olarak görecekleri şeye bizzat işaret ederek son veriyorum. Bu kitap hiç bir kimse için yazılmamıştır. Hiç bir partiye ne hizmet etmek, ne de onunla mücadele etmek istedim. Meselelere başkaları gibi, fakat daha uzun vadeli bakmağa çalıştım ve onlar mazi ile meşgulken, ben nazarlarımı istikbâle çevirdim.

BİRİNCİ KISIM

Anglo - Amerikanların Menşei

İnsan doğar ve ilk yılları, belli belirsiz bir şekilde, çocukluk meşgaleleri ve zevkleri arasında geçer. Zamanla büyür, bulûğa erer ve cemiyet hayatının kapıları kendisine açılır; hemcinsleriyle temaslara girer. Bu sıralarda, ilk defa olarak tetkik süzgecinden geçirilirse, insana sanki, müstakbel olgunluk hayatının iyi ve kötü taraflarının ilk tohumlarını kendisinde görmek mümkünmüş gibi gelir.

Şayet yanılmıyorsam bu büyük bir hatadır.

Ta gerilere dönülüp, daha annesinin kolları arasında iken çocuk tetkik edilse, henüz aydınlanmamış zekâ kıvılcımlarının belirtileri görülse, uyuyan düşüncesini harekete geçiren ilk sözler dinlense, nihayet ilk defa sarf etmeğe mecbur kalacağı çabalar seyredilse ancak o zaman hayatına hakim olacak ihtirasların, alışkanlıklarım ve ön-hükümlerin nerden geldiğini anlamak kabil olur. Denilebilir ki, insan beşikte ne ise, daima odur.

Milletler de insanlara benzerler. Daima menşelerinin izlerini taşırlar. Doğuşlarına ve gelişimlerine refakat eden şartlar, ondan sonraki gidişlerine de tesir ederler.

Şayet tarihlerinin en eski eserlerine ve cemiyetlerinin bütün unsurlarına kadar uzanmamız mümkün olsaydı, orada, kuvvetli ihtirasların, alışkanlıkların, ön-hükümlerin, nihayet millî karakter denen şeyi yapan bütün her şeyin ilk sebebini bulmamız mümkündü.

Bugün hüküm süren örf ve âdetlere zıt gibi görünen bazı alışkanlıkların, kabul edilmiş prensiplerle çatışan kanunların ve, bazan eski bir binanın kubbesinde asılı görülüp sonradan artık hiç birşeye yaramaz olan kırık zincir parçaları gibi, cemiyette, şurda burada rastlanan dağınık

fikirlerin izahını orada bulmak mümkündür. Böylece, bazı milletlerin, meçhul bir kuvvetin bizzat kendilerinin de bilmedikleri bir hedefe doğru sürükledikleri kaderleri anlaşılmış olacaktır. Fakat şimdiye kadar böyle bir tetkik mümkün olmadı. Milletlerde tahlil gücü, ancak ihtiyarladıkları; nisbette gelişti ve ilk günlerini incelemek akıllarına geldiği zaman; bunlar, mazinin karanlıkları arasına karışmış ve cehalet ve gururun yarattığı efsaneler, hakikati arka plâna itmişti.

Amerika, bir cemiyetin sakin ve tabiî gelişiminin takib edilebileceği ve Devletlerin menşelerinin, istikballeri üzerindeki tesirlerinin katiyetle tefrik edileceği tek memlekettir. Amerika, şu halde, ilk çağların barbarlığının ve cehaletinin nazarlarımızdan kaçırdığını bize açıkça gösterir.

Amerikan Devletlerinin kurulduğu zamana, unsurlarını teferruatlı bir şekilde tanıyacak kadar yakın, fakat aynı zamanda bu unsurların neler hasıl ettiğini görebilecek kadar da uzak olan zamanımız insanları, beşerî hadiselere kendilerinden öncekilerden daha fazla nüfuz etme imkânını elde etmişlerdir. Tanrı önümüze, atalarımıza nasip olmayan bir meşale koydu ve milletlerin kaderlerinde rol oynayan ve karanlığın ecdadımızın görmesine mâni olduğu ilk sebepleri görmemize imkân verdi.

Amerika'nın tarihi dikkatle tetkik edildikten sonra, sosyal ve siyasî durumu da ihtimamla incelenirse, memleketin menşeinin kolayca izah edemiyeceği hiç bir kanunun, hiç bir alışkanlığın, hiç bir fikrin, hatta diyebilirim ki hiç hâdisenin bulunmadığına insan iyice kani olur. Bu kitabı okuyanlar, şu halde, bu kısımda, takip eden kısımların ana fikrini ve aşağı yukarı bütün eserin anahtarını bulacaklardır.

Muhtelif zamanlarda, bugün Birleşik Amerika'nın işgal ettiği sahalara yerleşmeğe gelen muhacirler birçok bakımlardan birbirlerinden ayrılıyorlardı. Gayeleri aynı değildi ve farklı prensiplere göre kendilerini idare ediyorlardı.

Bununla beraber aralarında müşterek unsurlar da vardı, ve hepsi benzer bir durumda bulunuyorlardı.

insanları bağlıyan en devamlı ve kuvvetli bağ belki de dildir. Bütün muhacirler aynı dili konuşuyorlardı ve hepsi de aynı halkın çocuklarıydılar. Asarlardan beri parti mücadelelerine sahne olan ve yeraltı faaliyetlerinin zaman zaman kanun himayesine sığınmağa mecbur kaldığı bir memlekette doğduklarından, ilk siyasî terbiyeyi hayatın sert tecrübeleriyle kazandılar ve

aralarında hukuk fikri ve hakikî hürriyet prensipleri Avrupa milletlerindekinden çok daha fazla yayıldı. İlk muhaceretler esnasında, hür müesseselerin velût tohumlarından mahallî idare, çoktan derin bir şekilde İngiliz alışkanlıkları arasına karışmıştı. Bu unsurla beraber halk hakimiyeti esası da Tüdor Monarşisinin sinesine karıştı.

İlerde tekrar dönme fırsatı bulacağımız başka bir husus da sadece İngilizlerle değil, birbiri arkasından yeni dünya sahillerine yerleşmeğe gelen bütün Avrupa'lılarla ilgilidir. Bütün yeni Avrupa kolonileri, gelişmiş bir halde olmasa bile, tam manasıyla tekemmüle müsait, bir demokrasinin tohumlarım taşıyorlardı. Bunun iki sebebi vardı: bir kere umumî olarak denilebilir ki, anavatandan hareketleri esnasında, göç edenlerin birbirleri üzerinde hiç bir üstünlük iddiaları yoktu. Vatanı terk edenler ne mesut ne de kudretli kimselerdi, insanlar arasında eşitliği sağlamada fakirlik ve bedbahtlıktan daha müessir şeyler yoktur. Bununla beraber Amerika'ya, birçok defalar, dinî veya siyasî mücadeleler sonucu büyük senyörler de sığındılar. Bunun üzerine, orada hiyerarşiyi tesis için kanunlar, yapıldı; fakat, çok geçmeden, Amerikan toprağının aristokrasiyi asla kabul etmediği anlaşıldı. Bu asi toprağın işlenebilmesi için, ancak bizzat mülk sahibinin menfaatperest ve sebatlı gayretleri icap ettiği görüldü, işlenen toprağın mahsûlü hem çiftçiyi hem de toprak sahibini zengin etmeye kâfi gelmiyordu. Neticede toprak, tabiatıyla, sadece mülk sahibinin ekebileceği kadar küçük parçalara bölündü. Halbuki Aristokrasinin dayanağı ve desteği topraktır. Sadece imtiyazlar ve doğuş, aristokrasinin teessüsü için kâfi değildir. Miras yoluyla geçen toprak mülkiyeti lâzımdır. Bir millet ölçüsüz servetlerle birlikte, büyük sefaletler arz edebilir. Fakat, servetler topraktan doğmuyorsa, cemiyetle sadece zenginler ve fakirler vardır; aristokrasi yoktur.

Bu bakımdan, bütün İngiliz kolonileri, doğuşları sırasında büyük bir aile havası taşıyorlardı. Sanki hepsi hürriyetin gelişimini sağlamak için kurulmuşlardı ve bu hürriyet anavatanın aristokratik hürriyeti değil, dünya tarihinin henüz tam bir misalini görmediği demokrasi ve burjuva hürriyeti idi.

Bununla beraber bu genel yeknesaklık içinde ayırt edilmesi icap eden kuvvetli nüanslar vardır.

Büyük Anglo-Amerikan ailesinde, biri Kuzeyde, diğeri Güney'de olmak üzere şimdiye kadar birbirine tamamen karışmadan büyüyen iki büyük kısım vardır.

İlk İngiliz Kolonisi Virginia'ya yerleşti. Buraya göçmenler 1607 de ayak bastılar. Bu devirde Avrupa'da, anlaşılmaz bir şekilde, milletlerin zenginliğini altın ve gümüş madenlerinin yaptığına dair bir fikir hakimdi. Bu uğursuz fikir, Avrupa milletlerini harplerden ve bütün kötü kanunlardan daha çok fakirleştirdi ve Amerika'da bir sürü insanın telef olmasına sebep teşkil etti. Virjinya'ya parasız ve şaşkın bir halde giden altın arayıcılarının endişeli ve karışık ruhları, yeni doğmuş koloniyi sarstı ve gelişimini belirsiz bir hâle soktu. Sonraları, daha sakin ve oturmuş insanlar olan çiftçiler ve sanayiciler geldiler. Fakat bunlar da İngiltere'nin aşağı tabakalarının seviyesini hiç bir hususta aşamıyorlardı. Yeni kolonilerin teessüsünde ne bir asil fikir, ne de menfaat gözetmeyen bir görüş hakim oldu. Koloni kurulur kurulmaz, derhal kölelik oraya giriyordu. Bu, bütün Güneyin karakteri, kanunları ve istikbâli üzerine büyük bir tesir yapan başlıca vakıa oldu. Kölelik yapılan işin itibarını ortadan kaldırır, cemiyete aylaklığı ve onun neticesi olarak, sefaleti, sefaleti, gururu ve cehaleti sokar. Zihin kuvvetlerini körleştirir ve insan cevvaliyetini uyuşturur. İngiliz karakterinin yanı sıra köleliğin tesisi, Güneyin âdetlerini ve sosyal durumunu izaha yeter.

Kuzey'de ayni İngiliz karakteri tamamen farklı renkler almıştır. Birleşik Amerika'nın, bugün sosyal teorisinin temellerini teşkil eden iki üç ana fikir, ilk defa Kuzey'deki İngiliz kolonilerinde birleşmişlerdir. Bugün bunların tesirleri bütün Amerika dünyasına yayılıyor. New-England Medeniyeti, evvelâ etrafına hararet saçtıktan sonra, ufkun son hudutlarını ışıkları ile aydınlatan, yükseklerde yanan bir ateşe benzemektedir.

New-England sahillerine yerleşmeğe gelen göçmenlerin hemen hepsi anavatanın müreffeh sınıflarına mensuptular. Amerikan toprağında yerleşmeleri, başından itibaren, ne büyük senyörlerin, ne avamın; yâni ne fakir ne de zenginlerin bulunduğu bir cemiyet gibi garip bir durum yarattı.

Göçmenler, sayılarına nispetle, bugün hiç bir Avrupa milletinde gö -rülmeyen bir derecede kültürlü bir insan kütlesi ihtiva ediyorlardı, istisnasız hepsi epeyce yüksek bir eğitim görmüşlerdi ve aralarından birçoğu ilimleri ve kabiliyetleri ile Avrupa'da tanınıyorlardı. Diğer koloniler ailesiz gelen maceraperestler tarafından kurulmuşlardı. New-England'a yerleşen göçmenler kendileriyle beraber en iyi nizam ve ahlâk unsurlarını getirdiler. Çöle karılan ve çocukları ile birlikte gittiler. Fakat kendilerini bütün diğerlerinden ayıran şey, bilhassa teşebbüslerinin gayesi idi. Kendilerini, memleketi terke zorlayan şey hiç de zaruret değildi. Bilâkis orada emin yaşama vasıtaları ve pişman olunulabilecek sosyal mevkiler

bırakıyorlardı. Sürgünün kaçınılmaz sefaletlerine atılırken gayeleri bir fikrin zaferi idi. Göçmenler, veya bizzat kendi güzel tabirleriyle, hacılar, prensiplerinin bükülmezliği dolayısıyla kendisine püriten adı verilen İngiliz mezhebine bağlıydılar. Püritanizm sadece dinî bir doktrin değildi. Birçok hususlarda en mutlak Cumhuriyetçi ve demokratik teorilerle karışıyordu. En tehlikeli hasımları da bu sebepten ortaya çıkıyordu. Anavatanın hükümetleri tarafından iz'aç edildikleri ve cemiyetlerinin, çetin prensiplerinin mahkûm ettiği günlük akışından ıztırap duydukları için, Püritenler ne kadar yalnız, nekadar barbar olursa olsun; yeter ki hür bir şekilde Allah'a dua edebilecekleri ve bildikleri gibi yaşayabilecekleri bir yer aradılar. Püritanizm hemen hemen dinî olduğu kadar siyasî bir teori de idi. Göçmenler Amerikan kıyılarına iner inmez, ilk işleri cemiyet halinde teşkilâtlanmak oldu ve aşağıdaki şekilde bir akit yapıp imzaladılar :

«Aşağıda isimleri bulunan bizler, Allah aşkı, vatanımızın şerefi ve Hıristiyanlığın tekâmülü için bu sahillerde ilk koloniyi kurmaya teşebbüs ettik. Hepimiz, Allah huzurunda ve tam bir karşılıklı anlayışla kendi kendimizi idare etmek ve gayelerimizin tahakkuku uğruna çalışmak için bir siyasî cemiyet kurmağa karar vermiş bulunuyoruz. Bu akit mucibince, kanunlar, kararnameler ve nizamnameler çıkarma ve ihtiyaçlara göre, itaat edeceğimizi vaadettiğimiz mahkemeler kurma hususunda anlaşmış bulu - nuyoruz.»

Bunlar 1620 de oluyordu. Bu andan itibaren hicret devam etti. Birinci Charles'in bütün hükümdarlığı esnasında İngiliz İmparatorluğunu parçalayan dinî ve siyasî ihtiraslar her yıl Amerika sahillerine yeni kütleler sevkediyordu. İngiltere'de Püritanizmin ocağı orta sınıf olmakta devam ediyordu. Göçmenlerin de çoğu orta sınıftan idiler. New-England halkı durmadan artıyordu ve anavatanda hiyerarşi zorla insanları birbirinden ayırırken, Koloni gitgide bütün kısımları ile mütecanis bir cemiyet manzarası alıyordu. Antikitenin dahi tahayyül etmediği koca bir demokrasi, eski feodal cemiyetinin ortasından mücehhez bir şekilde kaçıyordu.

Sinesinden yeni ihtilâl unsurlarını ve karışıklık tohumlarını uzaklaştırmaktan memnun bir halde, İngiliz Hükümeti, bu kabarık gücü üzüntüsüzce seyrediyordu. Hattâ onu bütün gücüyle destekliyordu. Fakat Amerika topraklarında kanunlarının sertliğine karşı melce arayanların kaderi ile fazla ilgili değildi. Denilebilir ki, New-England'ı, yenilik peşinde koşanların serbest tecrübesine terkedilmiş hayal âlemine ait bir saha gibi görüyordu, İngiliz kolonileri, daima, diğer memleket kolonilerinden daha

çok, hem iç hürriyetten hem de siyasî bağımsızlıktan istifade ettiler ve bu da refahlarının başlıca sebeplerinden biri oldu. Fakat hürriyet prensibi, hiç bir yerde New-England Devletlerindekinden daha şümullü bir şekilde tatbik edilmedi.

Zamanımızda halâ Amerika'daki hürriyetin hayatı ve kaynağı olan mahallî bağımsızlığı New-England kanunlarında görüyoruz.

Avrupa memleketlerinin çoğunda siyasî şuur cemiyetin üst kademelerinde uyandı ve diğer kısımlarına yavaş yavaş daima yarım yamalak bir şekilde nüfuz etti.

Amerika'da ise siyasî gelişim aksine mahallî plândan, üst kademelere doğru, yani aşağıdan yukarıya cereyan etti. 1650 de, New-England'da mahalli idare kati ve tam bir şekilde teessüs etti. Mahallî idarelerde, ana hakları, vazifeleri, ihtiras ve menfaatleri ile bağlı fertler guruplaştılar ve bu çerçevede tam demokratik ve cumhuriyetçi, gerçek ve aktif bir siyasî hayat hüküm sürmeğe başladı. Koloniler anavatanın üstünlüğünü tanımağa devam ettiler. Devlet kanunları monarşikti; fakat mahallî idarelerde Cumhuriyet rejimi taptaze bir sekide ortaya çıkmıştı.

Mahallî idare her kademeden hakimlerini kendi tayin etmekte, vergisini kendisi tarh ve tevzi etmekte ve toplamaktadır. New-England'da temsil esası kabul edilmemiştir. Umumun menfaatini ilgilendiren meseleler, Atina'da olduğu gibi, umumî meydanlarda vatandaşların teşkil ettiği genel meclislerde halledilmektedir.

Amerikan Cumhuriyetlerinin bu ilk zamanlarında çıkarılan kanunlar dikkatle tetkik edilirse, idare hususunda gösterilen yüksek anlayıştan ve teşrie hâkim ileri teorilerden dolayı hayret etmemek kabil değildir.

Cemiyetin, mensuplarına karşı vazifeleri bakında, o zamanın Avrupasının teşrilerinden çok daha üstün ve mükemmel bir fikre sahip olduğu gibi; fertlere mükellefiyetler yüklemede de çok daha ileri gitmektedir. New-England Devletlerinde, başlangıçtan itibaren, fakirlerin kaderi teminat altına alınmıştır. Yolların muhafazası hususunda şiddetli tedbirler alınmış ve bunlara nezaret için memurlar tayin edilmiştir. Mahalli idarelerde umumî müzakerelerin ve vatandaşların ölümlerinin, doğumlarının ve evlenmelerinin kaydedildiği siciller bulunur. Bu sicillerin de muhafazası ile mükellef kimseler vardır. Subaylar miras işlerinin tanzimiyle mükelleftir. Diğer bazıları mirasın hudutlarını tayin eder. Nihayet birçokları da amme nizamını temin etmekle mükelleftirler.

Kanun, bugün Fransa'nın dahi ancak müphem bir şekilde hissettiği, bir sürü sosyal ihtiyacın ortaya konması ve tatmini için, binlerce teferruata kadar uzanmaktadır.

Fakat Amerikan medeniyetinin bütün orijinal karakteri, bilhassa halk eğitimiyle ilgili hükümlerde görülür.

Kanun «insan nevinin en büyük düşmanı olan şeytanın en kuvvetli silâhını insanların cehaletinde bulduğunu ve ecdadımızdan bizlere kalan bilgi hazinesinin mezarda çürümemesi icabettiğini; çocukların tahsillerinin, asillerin yardımıyla yapılacak en büyük Devlet hizmetlerinden olduğunu» söylemektedir. Ayrıca, takip eden hükümler bütün mahallî idarelerde okullar kurulmasını derpiş etmekte ve büyük para cezalan müeyyidesi altında, bütün halkın onları desteklemesini mecburî kılmaktadır. En çok nüfuslu bölgelerde, aynı tarzda, yüksek okullar kurulmaktadır. Belediye otoriteleri, ailelerin çocuklarını okula göndermelerine dikkat etmekle mükelleftir. Böyle yapmayanlara karşı para cezası verme hakkına sahiptirler. Mukavemet devam ederse, o zaman cemiyet ailenin yerini alarak çocuğu almakta ve tabiatın kendilerine verdiği; fakat kötü kullandıkları hakları ebeveynlere bırakmamaktadır. Okuyucular şüphesiz bu kanunların dibacesini hatırlayacaklardır. Amerika'da insanı manevî zenginliğe götüren, din, hürriyete götüren de ilâhi kanunlara itaattir.

1650 sıralarındaki Amerikan cemiyetine böylece alelacele bir bakıştan sonra, aynı zamanlardaki Avrupa'nın, bilhassa Kıta Avrupa'sının durumu incelenirse hayret etmemek mümkün değildir. XVII. Asrın başlangıcında, Avrupa'nın her tarafında, Ortaçağın feodal ve oligarşik hürriyetinin kalıntıları üzerinde mutlak krallıklar yükseliyordu. Hak, hukuk fikri, bu şaşaalı ve üstün edebiyatlı Avrupa'da olduğu kadar belki hiç bir yerde bir kenara konmadı. Milletler hiç bir zaman politikayla bu kadar az meşgul olmadılar. Hiç bir zaman hakikî hürriyet fikri zihinleri bu kadar az sarmadı. Böyle bir zamanda, Avrupa milletlerinin tanımadığı veya dudak büktüğü bu prensipler yeni dünyanın çöllerinde ilân edilmiş olup, müstakbel büyük bir milletin sembolü oluyorlardı. İnsan kafasının en cüretkâr teorileri, görünüşte bu kadar mütevazi olan ve hiç bir Devlet adamının alâkadar olmağa tenezzül etmediği bu cemiyette tatbike konuluyordu. Tabiatının orijinalliğinden başka şeye dayanmayan insan muhayyilesi, orada, o zamana kadar benzeri görülmeyen kanunlar yaratıyordu.

Anglo-Amerikan medeniyetinin hakikî mahiyetini ortaya koymak için kâfi derecede malûmat verdim. Bu medeniyet, başka yerlerde daima mücadele halinde olan, fakat Amerika'da her nasılsa harikulade bir şekilde birleşmiş bulunan tamamen ayrı iki unsurdan teşekkül etmektedir. Bunlar, din ve hürriyet iştiyakıdır. New-England'ın kurucuları hem hararetle inanan dindar kimselerdi; hem de cesur yenilik aşığı idiler. Bazı dinî inançların daraltıcı bağları ile bağlı olduklarından, her türlü siyasî peşin-hükümlerden azade idiler. Kanunlarda, âdetlerde, hemen her tarafta izini kolayca bulacağımız iki farklı, fakat zıt olamayan temayül buradan ileri gelmektedir.

insanlar dinî bir inanca, dostların;, ailelerini ve vatanlarını feda ediyorlar. Çok yüksek bir değere satın almağa geldikleri bu zihin hazinesinin peşinde kendilerim helak ediyorlar. Bununla beraber, hemen hemen aynı hararetle maddî zenginlikleri ve manevî nazları da arıyorlar. Dünyada hürriyet ve refah, ahrette huzur istiyorlar. Beşerî müesseseler, kanunlar, siyasî prensipler ellerinde istedikleri şekli verdikleri hamur halini alıyor.

Doğdukları cemiyeti hapishaneye çeviren manialar önlerinde eğiliyor. Asırlardan beri dünyayı idare eden eski fikirler yok oluyor. Yepyeni ve hudutsuz sahalar açılıyor. İnsan zekâsı buralara doluyor ve her yönde yayılıyor. Fakat siyasî âlemin hudutlarına varınca kendiliğinden duruyor. En keskin melekelerinin işlemesini titreyerek durduruyor. Şüpheyi ve yenilik ihtiyacını bir tarafa bırakıyor. Hatta mihrabın perdesini dahi kaldırmaktan çekmiyor. Münakaşa etmeden kabul ettiği hakikatler önünde hürmetle eğiliyor.

Böylece manevî âlemde her şey önceden görülmüş, düzenlenmiş ve kararlaştırılmışken, siyasî âlemde, müphem ve kararsızdır. Birinde iradî olsa bile pasif bir itaat; diğerinde bağımsızlık, tecrübeye dudak bükme ve her nevi otoriteye haset hüküm sürmektedir.

Görünüşte tamamen zıt olan bu iki temayül, birbirlerine zarar vermek şöyle dursun, bilâkis tam bir anlaşma içinde ve karşılıklı yardımlaşarak ilerlemektedir.

Din, medenî hayattaki hürriyeti insan kabiliyetlerinin asil bir ifa yolu olarak; siyasî âlemi ise, Allah'ın, zekânın gayretlerine tahsis ettiği bir saha olarak görmektedir. Kuvvetli, hür ve kendisine ayrılan sahayla tatmin edilmiş olan din, kalplerde kimsenin yardımına muhtaç olmadan bizzat

kendi kuvvetiyle hüküm sürdüğü nispette nüfuzunun emin olduğunu bilmektedir.

Hürriyet ise dinde, haklarının ilâhî kaynağını, çocukluğunun beşiğini zaferleri ve mücadelelerindeki arkadaşını görmektedir. Dini, örf ve âdetlerin muhafızı; örf ve âdetleri de kanunların ve bizzat kendinin garantisi olarak telâkki etmektedir.

Amerika'da az zengin vardır. Bütün Amerikalılar bir meslek sahibi olmak zorundadırlar. Oysa, her meslek bir çıraklık devresi ister. Şu halde Amerikalılar umumî kültüre ancak hayatın ilk yıllarını verebilirler. Onbeş yaşlarında bir meslek sahibi olurlar. Böylece, tahsilleri, bizde başlaması gereken bir çağda biter. Şayet uzarsa, artık sadece hususî ve kazançlı bir sahaya doğru yönelir. İlimde meslek gibi ele alınır. Ve sadece faydalılığı tespit edilmiş bulunan tatbikatları ile meşgul olunur.

Amerika'da zenginlerin ekseriyeti işe fakir bir halde başladılar. Bugün işsiz güçsüz oturanların hemen hepsi gençliklerinde bir işle meşguldüler. Fertlerde kültürel çalışma aşk; varken, buna zamanları yoktu. Vaktaki zaman buldular, bu zamanda artık aşkları kalmamıştı.

Bu bakımdan Amerika'da, zihin çalışmalarına daima şeref payesi veren ve entelektüel zevklere düşkünlüğün nesilden nesile geçtiği bir sınıf mevcut değildir. Ne bu çalışmalara kendini verebilme gücü ne de arzusu vardır.

Amerika'da insanla ilgili malûmat bakımından bir vasati seviye teşekkül etmiştir. Bazıları yükselerek, bazıları da alçalarak bütün kafalar ona yaklaşmaktadır.

Böylece, dinî, tarihî, iktisadî, ilmî, hukukî ve idarî konularda, hemen hemen aynı fikirlere sahip çok geniş bir insan kütlesi vardır.

Allah zekâları eşit bir şekilde dağıtmıyor, ve buna da insan hiç bir zaman mani olamıyor.

Fakat hiç olmazsa, söylediklerimizden çıkacağı gibi, Allah'ın eşit yaratmadığı zekâlar, ellerinde eşit imkânlar buluyorlar.

Şu halde, zamanımızda Amerika'da, kuruluşundan beri zayıf olan aristokratik unsur ya ortadan kalkmış ya da cemiyetin gidişinde herhangi bir tesire sahip olamayacak derecede zayıflamıştır.

Zaman, hadiseler ve kanunlar orada, aksine, demokratik unsuru sadece hakim unsu haline değil, fakat aynı zamanda biricik unsur haline

sokmuştur. Orada hiç bir zümre ve aile tesiri görülmemektedir. Hatta bir parça süreli ferdî tesir dahi görmek zordur. Bu bakımdan Amerika, sosyal yapısıyla, çok garip bir vakıa teşkil etmektedir, insanlar Amerika'da zekâları ve servetleri bakımından daha eşit görünmektedirler; veya başka bir deyişle tarihin hiç bir asırda kaydetmediği ve dünyanın hiç bir yerinde görülmemiş derecede eşit bir şekilde kuvvetlidirler.

Sosyal Demokrasinin Siyasî Neticeleri

Böyle bir sosyal durumun siyasî neticeleri kolayca çıkarılabilir.

Eşitliğin her yere olduğu gibi, siyasî sahaya da eninde sonunda nüfuz edeceğini anlamamak imkânsızdır, insanların sonuna kadar, sadece bir hususta eşit olmayıp da, diğer bütün hususlarda eşit olacaklarını sanmak güçtür. Bu bakımdan bir gün gelecek her hususta eşit olacaklardır.

Oysa, siyasî âlemde eşitliği hakim kılacak sadece iki yol vardır: ya bütün vatandaşlara haklar vermek, veya hiç kimseye vermemek.

Şu halde Anglo-Amerikanlarla aynı sosyal duruma ulaşmış milletler için, herkesin hâkimiyeti ile tek bir kişinin mutlak iktidarı arasında orta bîr yol bulmak çok güçtür.

Tasvir etmiş olduğum sosyal durumun, neticelerinden her ikisine de hemen aynı derecede kolaylıkla uyduğu inkâr edilemez.

Aslında bütün insanları kuvvetli ve beğenilen kişiler olmağa teşvik eden eşitlikte, mert ve meşru bir ihtiras vardır. Bu ihtiras küçük insanları, büyükler seviyesine yükselmeğe sevk eder. Fakat insan kalbinde, zayıflara, kuvvetlilerin kendi seviyelerine inmelerini arzu ettiren ve insanlara, kölelik halinde eşitliği hürriyet içinde eşitsizliğe tercih ettiren bir kötü eşitlik arzusu daha vardır. Tabiî hürriyeti hor gören milletler, sosyal yapıları demokratik olan milletler değillerdir. Bilâkis onlar hürriyete insiyakı bir şekilde bağlıdırlar. Fakat arzularının devamlı ve esas hedefi hürriyet değildir. Ebedî aşkları eşitliğe karşıdır. Eğer ani hamleler ve sıkı çabalarla yöneldikleri hürriyete ulaşamazlarsa, kadere boyun eğmektedirler. Fakat eşitlik olmadan hiçbir şey onları tatmin etmez. Onu kaybetmektense ölmeği tercih ederler.

Başka bir bakımdan, bütün vatandaşlar aşağı yukarı eşit olunca, iktidarın tecavüzlerine karşı bağımsızlıklarını korumaları kendileri için güçleşir. Aralarından hiç biri tek başına mücadele gücüne sahip olmadığı için, hürriyeti teminat altına alacak, sadece hepsinin kuvvetinin birleşimidir. Böyle bir birleşime ise her zaman rastlanmaz.

Şu halde milletler benzer bir sosyal durumdan iki büyük netice çıkarabilirler; Bu neticeler birbirlerinden şaşılacak derecede farklıdırlar, fakat her ikisi de aynı vakıadan doğarlar.

Tasvir ettiğim bu korkunç ikili seçimle ilk defa karşı karşıya gelen Anglo-Amerikanlar, mutlak iktidardan kaçabilme saadetine mahzar oldular.

Şartları, menşeleri, kültürleri ve bilhassa örf ve âdetleri, halk hâkimiyetini kurmalarına ve muhafaza etmelerine imkân verdi.

Amerika'da Halk Hâkimiyeti Prensibi

Ne zaman Birleşik Devletlerin siyasî kanunlarından bahsedilmek istense, daima halk hâkimiyeti prensibinden başlanır.

Az çok bütün beşerî müesseselerin temelinde bulunan halk hâkimiyeti prensibi, umumiyetle nazarlardan uzaktır. Ona, tanımaksızın itaat edilir veya bazen her nasılsa ortaya çıkarsa alelacele tekrar sığınağının karanlıklarına gömülür.

Millî hâkimiyet, her çağın entrikacılarının ve zalimlerinin en geniş ölçüde suiistimal ettikleri kelimelerden biridir. Bazıları onda birkaç iktidar mensubunun satın aldığı oyların ifadesini; bazıları korkan veya menfaat peşinde koşan bir azınlığın reylerini görmektedirler. Hattâ bir kısım insanlar da onun, halkın sükûtunda formüle edildiğini keşfettiler ve kendileri için hükmetme hakkının bizzat itaat vakıasından doğduğunu düşündüler.

Amerika'da halk hâkimiyeti prensibi, diğer bazı memleketlerde olduğu gibi ne gizli ne de tesirsizdir, örf ve âdetler onu tanır, kanunlar ilân eder. Hürriyet içinde yayılır ve hiçbir mania ile karşılaşmadan son neticelerine kadar ulaşır.

Şayet dünyada halk hakimiyeti prensibinin hakikî değerinin tanınabileceği cemiyet işlerine tatbikinin tetkik edilebileceği; fayda ve mahzurlarının değerlendirilebileceği tek bir memleket varsa, o da şüphesiz Amerika'dır.

Önceden de söylediğim gibi, halk hâkimiyeti prensibi, başlangıçtan beri, Amerika'daki İngiliz kolonilerinin ekseriyetinin temel prensibi oldu. Bununla beraber, zamanımızda olduğu gibi cemiyetin idaresine hâkim ol - maktan henüz uzaktı. Biri dıştan, ikincisi içten gelen iki mania nüfuz edici gidişini önledi.

Koloniler henüz anavatana itaata mecbur oldukları için, aşikâr bir şekilde kanunlarda tezahür edemedi. Bu bakımdan mahallî meclislerde ve bilhassa kaza idaresinde gizli kalmağa mecbur kaldı ve oralarda gizliden gizliye yayıldı.

O zamanki Amerikan cemiyeti, bu prensibi bütün neticeleri ile birlikte kabule henüz hazır değildi. New-England'daki kültürel ilerilik ve Hudson'un güneyindeki zenginlikler, uzun müddet iktidarın ifasının bir kaç elde kalması yönünde bir nevi aristokratik tesir yaptılar. Henüz ne bütün amme ajanları seçimle geliyorlardı, ne de bütün vatandaşlar oy hakkına sahiptiler. Oy hakkı her yerde tahdit edilmişti ve belli bir miktar vergi karşılığıydı. Bu miktar Kuzeyde çok az, Güney'de nisbeten daha fazla idi.

Derken Amerikan ihtilâli patladı. Halk hâkimiyeti prensibi mahallî idareden çıktı ve Devlet idaresine nüfuz etti. Onun uğruna bütün sınıflar uzlaştılar ve O, kanunların kanunu oldu.

Cemiyet içinde de hemen aynı derecede çabuk bir değişme vukua geldi. Miras Kanunu, mahalli tesirleri tasfiyeye muvaffak oldu.

Kanunların ve ihtilâlin neticesi çok açık bir şekilde ortaya çıktığı zaman demokrasi kafi zaferini çoktan kazanmış bulunuyordu, iktidar fiilen elleri arasında idi ve ona karşı mücadele de artık mümkün değildi. Üst sınıflar mücadele etmeden, hatta hiç sızlanmadan artık kaçınılmaz olan bu kötülüğe boyun eğdiler. Düşen bütün iktidarlara araz olan şey kendilerine de araz oldu: mensupları şahsî egoizme kapıldılar. Mücadeleyi göze alabilecekleri kadar nefret etmedikleri halkın elinden iktidarı alamayacaklarını akılları kesince, artık ne bahasına olursa olsun onun hayırhahlığını kazanmaktan başka bir şey düşünmediler. En demokratik kanunlar, menfaatlerini en çok haleldar eden kimselerin arzusuyla onaylandı. Bu şekilde, üst sınıflar kendilerine karşı halkın kinini hiç celbetmediler. Fakat yeni nizamın zaferini bizzat tacil ettiler.

Böylece, pek garip bir şekilde, demokrasinin en mükemmel hamlesi, aristokrasinin en köklü olduğu Devletlerde vukua geldi. Yüksek sınıf mensupları tarafından kurulmuş olan Maryland Devleti genel oyu kabul eden ilk memleket oldu ve en demokratik usûlleri Devlet İdaresine soktu.

Bir millet seçim vergisine el atmağa başlarsa, bu, bir müddet sonra onu tamamen ortadan kaldıracağına işarettir. Bu kanun, cemiyetleri idare eden en şaşmaz kanunlardan biridir. Seçim hakkının hudutları itilmeye

başlanınca, onu daha da çok itmek ihtiyacı hissedilmeye başlanır. Zira her tavizden sonra demokrasinin kuvveti, ve kuvveti ile birlikte de talepleri artar. Seçim vergisini veremeyenlerin hırsı, verenlerin adedi ne kadar çoğalırsa o kadar artar. Nihayet istisna kaide halini alır; tavizler birbirini takip eder ve ancak genel oya varıldığı vakit durulur.

Zamanımızda halk hâkimiyeti prensibi, Birleşik Devletlerde, muhayyilenin tasavvur edebileceği bütün pratik gelişmeleri gerçekleştirdi. Başka yerlerde ihtimamla çevrelendiği bütün fiksiyonlardan kurtuldu. Durumun icabına göre, ardı ardına bütün kalıplara büründü. Bazen, Atina'da olduğu gibi kanunları bütün halk yaptı; bazan da, genel oyla gelen milletvekilleri onu temsil etti ve doğrudan kontrolü altında, onun adına hareket etti.

Bazı memleketlerde, cemiyet yapısının dışında bir kuvvet ona tesir eder ve onun belli bir istikamete yönelmesini zorlar.

Bazılarında da iktidar, cemiyetin hem içinde, hem dışında yer almak üzere bölünmüştür. Amerika'da bunlara benzer bir durum yoktur. Cemiyet orda bizzat kendi işlerini yürütür. Bütün iktidar sinesindedir. Başka bir yerde iktidar olduğunu tasavvur edebilecek, hele söyleyebilecek birine rastlamak hemen hemen imkânsızdır. Halk kanun yapılmasına, kanun koyucuların seçimi; tatbikine de icra organının seçimi ile iştirak eder. İdareye bırakılan yer o kadar az ve idarenin halka dayanan menşeini gözden uzak tutmaması ve iktidarını aldığı otoriteye itaati o kadar barizdir ki, halkın bizzat kendi kendini idare ettiği söylenebilir. Allah kâinatta nasıl hüküm sürüyorsa, halk da Amerikan siyasî âleminde öyle hüküm sürer. Her şeyin sebebi ve gayesidir. Herşey ondan çıkar, herşey ona varır.

Mahallî İdare

Anglo-Amerikanların bütün siyasî sisteminde halk hâkimiyeti prensibi hakimdir. Bu kitabın her sayfası, bu prensibin yeni tatbik şekillerini tanıtacaktır.

Halk hâkimiyeti esasının kabul edildiği memleketlerde, her fert hâkimiyetin bir cüz'ünü teşkil eder ve Devlet idaresine eşit olarak katılır.

Şu halde, bütün fertler aynı derecede bilgili, ahlâklı ve kuvvetli farzedilirler.

Öyleyse cemiyete neden itaat etmektedirler ve bu itaatin sınırları nelerdir?

Cemiyete, onu idare edenlerden daha aşağı olduğu için veya kendi kendini idareye bir başkası kadar muktedir olamadığı için itaat etmiyor değildir, itaatinin sebebi, hemcinsleriyle birleşmesinin kendisi için faydalı olduğunu ve bu birleşmenin düzenleyici bir kuvvet olmadan mümkün olamıyacağım bilmesidir.

Şu halde fert, vatandaşların kendi aralarındaki vazifelerini ilgilendiren hususlarda bağlı, sadece kendini ilgilendiren hususlarda ise hürdür ve hareketlerinden sadece Allah'a karşı sorumludur. Her ferdin, kendi hususî menfaatinin en iyi koruyucusu olduğu ve cemiyetin onun hareketlerini en çok umumî menfaate aykırı bulunduğu veya bizzat kendi yardım istediği zamanlarda düzenleyeceği kaidesi buradan çıkmaktadır.

Bu doktrin bütün Amerika'da kabul edilmiştir. Hayatın olağan hâdiselerine kadar icra ettiği tesiri ilerde tetkik edeceğim. Şu anda mahallî idareden bahsetmek istiyorum.

Mahallî idareler, merkezî idareye nispetle ve kütle halinde ele alınırsa, işaret ettiğim teorinin tatbik edildiği bütün birimler gibi bir birimdir.

Şu halde mahallî hürriyet, Amerika'da, bizzat halk hâkimiyeti teorisinden çıkmaktadır. Bütün Amerikan Cumhuriyetlerinde bu bağımsızlık az çok tanınmıştır. Fakat, New-England'da şartlar bunun gelişimine bilhassa yardım etmişlerdir.

Birleşik Devletlerin bu kısmında, siyasî hayat bizzat mahallî idarede başladı. Hatta denilebilir ki başlangıçta bunlardan herbiri müstakil birer Devletti. İngiltere kralları hâkimiyet haklarını ileri sürdükleri zaman, merkezi idareyi almakla iktifa ettiler. Mahallî idareleri bulundukları durumda bıraktılar. New-England'ın mahalli idareleri Devlete tabi duruma geldiler. Fakat başlangıçta öyle değildiler veya pek az tabiydiler. Bu ba - kundan iktidarlarını merkezî otoriteden almadılar. Bilâkis bağımsızlıklarının bir kısmım merkezî devlete terkettiler. Bu daima okuyucunun aklında kalması gereken mühim bir hususdur.

Mahallî idareler, genel olarak ancak başkaları ile paylaştıkları ve bu bakımdan sosyal denilebilecek menfaatler bahis konusu olduğu zaman Devlete tabidirler. Sadece kendilerini ilgilendiren hususlarda, müstakil varlıklar olarak kalmaktadırlar. New-England halkı arasından hiç kimsenin, sadece mahallî idareyi ilgilendiren hususlarda Devletin müdahale hakkı olabileceğini kabul etmesi düşünülemez.

Bu bakımdan, New- Engand mahallî idareleri, hiç bir idarî otoritenin muhalefetine maruz kalmadan alış, veriş yapabilmekte, mahkemelerde davacı veya davalı olabilmekte bütçesini bildiği gibi tanzim etmektedir.

Bazı sosyal vazifeler de bu kadro içinde tatmin edilmelidirler. Meselâ, Devletin paraya ihtiyacı olduğu zaman, mahallî idareler ona yardım etmekte veya etmemekte serbest değildir. Devlet bir yol yapmak isterse, mahallî idareler ona arazisini kapıyamaz. Bir zabıta nizamnamesi hazırlayınca, onu tatbikle mükelleftir. Bütün memlekette öğretim birliğini sağlamak istediği zaman, mahallî idare, kanunun istediği okulları kurmağa mecburdur. Amerika'da idareden bahsettiğimiz zaman, mahallî idarelerin, bütün bu çeşitli hallerde, nasıl ve kimin tarafından itaate mecbur edildiklerini göreceğiz. Burada sadece itaat mecburiyetinin varlığını göstermek istiyorum. Bu mecburiyet dardır; fakat Devlet bununla sadece bir prensip vazetmektedir. Prensibin tatbikinde mahallî idare, umumiyetle, bütün ferdî haklarına sahiptir. Meselâ, vergi kanunla yüklenîr. Fakat onu taksim eden ve toplayan kazadır. Yine bir okulun yapılması mecburîdir. Fakat onu yapan, ödeyen ve yöneten kazadır.

Fransa'da Devlet tahsildarı mahallî vergileri toplar, Amerika'da ise mahallî tahsildar Devlet vergilerini toplar. Böylece, bizde merkezî hükümet memurlarım mahallî idareye gönderirken. Amerika'da mahallî idare memurlarım merkezî hükümete verir. Sadece bu bile iki cemiyetin ne kadar farklı olduğunu göstermeye yeter.

New-England'da Mahallî İdare Ruhu

Amerika'da sadece mahallî idare müesseseleri değil, fakat aynı za - manda onları destekliyen ve yaşatan bîr mahallî idare ruhu da vardır.

New-England mahallî idaresi, bulundukları her yerde, insanların şiddetle alâkasını çeken iki avantaja sahiptir. Bunlar bağımsızlık ve iktidardır. Hareketleri içinden çıkamayacağı bir daire ile sınırlandırılmıştır. Fakat onun içinde hareket serbestisine sahiptir. Sadece bağımsızlığı, nüfusunun ve arazisinin kendisine temin edemediği bir ehemmiyeti ona kazandırmaktadır.

İnsanların muhabbetlerinin, umumiyetle kuvvete yöneldiği unutulmamalıdır. Fethedilmiş bir memlekette vatan aşkı uzun sürmez. New-England'lılar mahallî idarelerine, orada doğdukları için değil; fakat onda

mensubu oldukları hür, kuvvetli ve idaresine iştirak zahmete değer bir birlik gördükleri için bağlıdırlar.

Avrupa'da sık sık. Devlet adamlarının mahallî idare ruhu eksikliğine esef ettikleri vâkidir. Zira, bunun amme sükûnetini ve huzurunu temin etmede rol oynayan büyük bir unsur olduğunda herkes müttefiktir. Fakat onu nasıl yaratacaklarını bilmemektedirler. Mahallî idareyi kuvvetli ve bağımsız kılmakla, sosyal gücü dağıtmaktan ve Devleti anarşiye sürüklemekten çekinmektedirler. Oysa, kuvveti ve bağımsızlığı olmayan bir mahallî idarede vatandaşlar değil, ancak idare edilenler bulunur.

Ayrıca, mühim bir husus daha vardır : New-England mahallî idaresi en canlı muhabbetlerin ocağı olabilecek şekilde kurulmuştur ve aynı zamanda kendisinde insan kalbinin en köklü ihtiraslarım çekmeyecek hiç birşey bulunmaz.

County memurları seçimle gelmezler ve salâhiyetleri mahduttur. Bizzat federe Devlet de tâli derecede önemlidir. Mevcudiyeti sakin ve belirsizdir. Onu İdare etme hakkını elde etmek için pek az kişi şahsî menfaatini bir tarafa bırakarak, huzurunu bozmaya rıza gösterir.

Federal hükümet, kendisini idare edenlere şöhret ve kudret verir. Fakat kaderinde söz sahibi olanlar çok az sayıdadırlar. Başkanlık, ancak ileri yaşlarda nadiren ulaşılan yüksek bir mevkidir. Üst derecede diğer federal fonksiyonlara ulaşılması bir bakıma tesadüfen ve başka bir meslekte şöhret yaptıktan sonra mümkün olur. Bunlar ihtirasların devamlı gayesi olamazlar. Takdir edilme arzusu, iktidar ve hareket zevki, hakikî menfaatler ihtiyacı mahallî idarede, hayatın olağan münasebetleri çerçevesinde mümkün olur. Cemiyeti sık sık dalgalandıran bütün bu iktidarlar, şu veya bu şekilde aile ocağında husule gelince mahiyet değiştirirler.

Amerikan mahallî idaresinde, daha fazla kimseyi amme işleri ile ilgidirmek için iktidarın ince yollarla dağıtılmağa itina edildiği görülmektedir, iktidar zaman zaman seçim sandıklarına giden seçmenlerden başka, adlarına hareket ettikleri büyük cemaati derecelerine göre temsil eden muhtelif memurlar ve idareciler arasında bölünmüştür.

Amerikan sistemi, mahallî iktidarı çok sayıda vatandaş arasında böldüğü gibi, mahallî vazifeleri artırmaktan da çekinmemektedir. Amerika'da vatan aşkının, insanların ibadetle bağlı oldukları bir dîn olduğu düşünülebilir.

Böylece, mahallî idare hayatı kendini her an hissettirmektedir. Her gün bir hakkın kullanılması ve bir vazifenin ifası ile tezahür eder. Bu siyasî mevcudiyet, cemiyete, onu sarsmadan hareketlendiren devamlı ve aynı zamanda rahat bir hareket kabiliyeti verir.

Amerika'lılar memleketlerine, dağ sakinlerinin memleketlerine olan sevgilerine benzer bir sebeple bağlıdırlar. Kendilerince vatanın belirli ve karakteristik özellikleri vardır. Vatanlar; başka yerlerdekinden daha zengin bir görünüştedir.

New-Engand mahallî idareleri, umumiyetle mesut bir hayat sürerler. Hükümetleri seçimlerine olduğu gibi zevklerine de uygundur. Amerika'da hüküm süren maddî refah ve derin huzurun içinde, mahallî hayatın fırtınaları pek az yer işgal eder. Mahallî menfaatlerin idaresi kolaydır. Ayrıca, uzun zamandan beri halkın siyasî eğitimi tamamlanmıştır; veya, daha ziyade, halk, işgal ettiği toprağa tam eğitilmiş olarak gelmiştir. New-England'da sınıf farkının izi bile yoktur. Bu bakımdan mahallî idarede, birbirlerine zulmetmeğe çalışan bölümler olmadığı gibi, ancak fertlere zarar veren adaletsizlikler de genel saadet içinde kaybolmaktadır. Şüphesiz hükümetin hataları vardır. Fakat idareciler, gerçekten idare edilenler arasında seçildikleri ve işler ister iyi, ister kötü gitsin, bir nevi ailevî gurur hükümeti koruduğu için bunlar göze batmazlar. Zaten idare için mukayese edebilecekleri hiç bir şey de yoktur. Kolonilerde eskiden İngiltere hüküm sürdü; fakat mahallî işleri daima halk idare etti. Bu bakımdan, mahalli idarede halk hâkimiyeti sadece eski bir şey değildir. Başından beri durum budur.

New-England'lı fert, mahallî idaresine, kuvvetli ve bağımsız olduğu için bağlıdır, idaresine iştirak ettiği için ona ilgi duyar. Kaderinden mesul tutamadığı için onu sever. Onda istikbâlini ve iktidarım görmektedir. Mahallî idare hayatının bütün olaylarına karışır. Kendi eli altında bulunan bu mahdut çerçeve içinde, cemiyeti idareye alışır. Onlarsız hürriyetin ancak ihtilâllerle ortaya çıkacağı kalıplara alışır; ruhlarına nüfuz eder; nizam zevkini tadar; iktidarların ahengini anlar ve nihayet haklarının şümulü ve vazifelerinin mahiyeti hakkında vazıh ve tatbikî fikirler edinir.

Amerika'da İdarî Merkeziyetin Siyasi Neticeleri

Merkeziyetçilik, zamanımızda sık sık tekrarlanan; fakat, umumiyetle kimsenin manasını kesin olarak belirtmeğe çalışmadığı bir kelimedir. Bununla beraber birbirinden çok farklı iki çeşit merkeziyetçiliğin bulunduğu bilinmelidir.

Umumî kanunların yapılması ve memleketin yabancılarla münasebetleri gibi bazı menfaatler memleketin bütün kısımlarında müşterektir. Mahallî teşebbüsler gibi bazıları da, memleketin sadece bir kısmına hastır.

Birinci tip menfaatleri yönetme iktidarım tek bir yerde ve elde temerküz ettirme, siyasî merkeziyetçilik denen şeyi tesîs etmektedir.

Aynı şekilde ikinci tip menfaatleri temerküz ettirme ise, idari merkeziyetçiliği kurmaktır.

Bu iki tip merkeziyetçiliğin birleştiği noktalar vardır. Fakat, umumiyetle, her birinin kendi sahasına giren meseleler tayin edilirse bu iki tip merkeziyetçilik birbirinden kolayca tefrik edilirler.

Siyasî merkeziyetçiliğin, idari merkeziyetçilikle birleşme halinde çok kuvvetleneceği aşikârdır. Bu şekilde, insanları kendi arzularını devamlı olarak ve tam bir şekilde bir tarafa koymağa; bir defaya mahsus ve bir hususta değil, her defa ve her hususta itaat etmeye alıştırır. Onlar; sadece kuvvet yoluyla değil değil, alışkanlıklar yoluyla da ıslâh eder.

Bu iki tîp merkeziyetçilik karşılıklı yardımlaşır ve birbirini çekerler. Fakat, ayrılmaz olduklarını sanmıyorum.

XIV. Louis idaresinde Fransa, tasavvur edilebilecek en büyük siyasî merkeziyetçiliği gördü. Çünkü aynı adam hem kanun yapıyor, hem tefsir ediyor, hem de Fransa'yı dışarıda temsil ve onun adına hareket ediyordu. Devlet benim diyordu. Bunu söylemekle de haklıydı.

Bununla beraber XIV, Louis idaresinde, zamanımızda olduğundan çok daha az idari merkeziyetçilik vardı.

Gerçekten merkeziyetçilik, ferdin hareketlerini, temsil ettiği ilâhi şeyleri unutarak sadece puta tapan sofular gibi, neticede tatbik edildiği şeylerden müstakil olarak bizatihi sevdiği bir yeknesaklığa tâbi kılmağa muvaffak olur. Merkeziyetçiliği günlük işlere muntazam bir akış verir; sosyal nizam meselelerini mükemmel bir tarzda düzenler; küçük suçları ve önemsiz karşılıkları önler; cemiyeti ne bir terakki ne de bir gerileme olan statükoda muhafaza eder; sosyal bünyede, idarecilerin amme nizamı ve sükûneti dedikleri bir nevi uyuşukluk husule getirir. Tek kelime ile yapmağa değil, mâni olmağa yarar. Cemiyeti derinden derine harekete getirmek veya ona hızlı bir akış vermek bahis konusu olunca kuvveti kesilir. Tedbirleri en uzak bir şekilde de olsa fertlerin yardımına ihtiyaç

gösterse, bu büyük makinenin hayret verici zaafı ortaya çıkar. Birdenbire bütün iktidarını kaybeder.

Bazan merkeziyetçiliğin, ümitsizlik içinde vatandaşları yardımına çağırdığı vâkidir. Fakat onlara: istediğim gibi, istediğim müddetçe ve istediğim istikamette hareket edeceksiniz; bütün idareye özenmeden, teferruatla uğraşacaksınız, karanlıklar içinde çalışacaksınız der. Şüphesiz insan iradesinin yardımı bu gibi şartlarla elde edilemez, insan hareketlerinde hür, fiillerinden mes'ul olmalıdır. Fertler bilmedikleri bir gayeye doğru körü körüne yürümektense, âtıl kalmayı tercih ederler.

Mahallî müesseseler her memlekette faydalıdırlar, Fakat, hiç bir memlekette bu müesseselere demokratik bir memlekette olduğu kadar gerçek bir ihtiyaç hissedilmez.

Bir aristokraside, her zaman için hürriyet içinde bir nizam tesis etmek mümkündür, idareciler, aksi takdirde çok şeyler kaybedecekleri için, nizama çok önem verirler. Aynı şekilde, bir Aristokraside daima zulme mukavemete hazır teşkilâtlı kuvvetler bulunduğu için, halkın zulüm ifratlarına karşı emniyet altında bulunduğu söylenebilir. Mahallî müesseseleri olmayan bir demokrasi, bu gibi kötülüklere karşı hiç bir teminata sahip değildir. Küçük meselelerde bile hürriyeti kullanmağı öğrenememiş bir topluluğa, büyük davalarda hürriyet verilebilir mi? Her ferdin tek başına zayıf olduğu ve insanları hiç bir müşterek menfaatin birleştîrmediği bir memlekette zulme karşı nasıl mukavemet edilebilir. Şu halde hürriyetin ifratından korkanlar da, mutlak iktidardan çekinenler de aynı şekilde mahallî hürriyetlerinin tedrici gelişmesini arzu etmelidirler.

Netice itibariyle, idarî merkeziyetçiliğin sultası altına düşmeğe demokratik memleketlerden daha müsait memleket göremiyorum. Bunun birçok sebepleri vardır. Fakat şunlar bilhassa mühimdir :

Bu memleketlerde devamlı temayül, bütün siyasî gücü, ancak doğrudan doğruya halkı temsil eden iktidarın ellerinde toplama yönündedir. Çünki halk haricinde, müşterek bir kütlede karışmış eşit fertlerden başka birşey göze çarpmaz. Oysa, bütün siyasî salâhiyetlerle mücehhez bir iktidarın, idarenin tâli meselelerine de nüfuz etmeğe çalışmaması beklenemez ve böyle bîr iktidar eninde sonunda bu yola girer. Nitekim Fransa'da da durum böyle olmuştur. Fransız ihtilâlinde, birbirleriyle karıştırılmaması icabeden iki cereyan husule gelmiştir. Bunlardan biri hürriyeti, diğeri ise despotizmi desteklemiştir. Monarşi rejiminde kanunu sadece Kral yapıyordu. Hakim iktidarın dışında, derme çatma mahallî

müessese kalıntıları vardı. Bu mahallî müesseseler irtibatsız, bozuk düzen ve ekseriya mantığa aykırı idiler.

Aristokrasi rejiminde, bazen zulmetme vasıtaları olmuşlardı. İhtilâl hem Krallığa, hem de mahallî müesseselere karşı cephe aldı. Kendisinden önceki her şeyden -mutlak iktidardan da, onu nispeten yumuşatan vasıtalardan da- nefret etti. Hem Cumhuriyetçi hem merkeziyetçi oldu. Mutlak iktidar taraftarları, Fransız ihtilâlinin bu ikili karakterine candan sarıldılar, ihtilâlin büyük yeniliklerinden olan idarî merkeziyetçiliği müdafaa ettikleri zaman, onları despotizm lehine çalışmakla itham etmek mümkün müydü? Bu şekilde hem halkçı görünülüyor, hem de onun haklarına düşman olunuyordu. Görünüşte hürriyet aşıkları, aslında istibdatla gizli hizmetkârları idiler.

Mahallî hürriyetler sistemini en mükemmel derecede geliştiren iki memleketi ziyaret ettim ve bu memleketlerdeki partilerin sesine kulak verdim.

Amerika'da, gizliden gizliye memleketlerinin demokratik müesseselerini tahribe özenen kimselere rastladım. İngiltere'de bütün gücü ile aristokrasiye çatanlarla karşılaştım. Fakat mahallî hürriyeti büyük bir nimet olarak kabul etmeyen hiç bir kimseyi hatırlamıyorum. Bu iki memlekette Devletin kötülükleri bir sürü sebebe atfediliyordu. Fakat hiç kimse bunların sebebinin mahallî hürriyet olduğunu düşünmüyordu. Vatandaşlara göre memleketlerinin refahının ve büyüklüğünün bir sürü sebebi vardı. Fakat hepsi mahallî hürriyetin avantajların en başa koymada müttefiktiler.

Tabiatları icabı, ne dini inançlarda ne siyasi fikirlerde anlaşabilen bu kadar ayrı insanların, tek bir hususta, o da her gün gözlerinin önünde cereyan ettiği için en iyi şekilde hükmedebilecekleri bir hususta anlaşabilmelerinin hatalı olacağına inanılabilir mi? Ancak derme çatma mahallî müesseselere sahip olan veya hiç olmayan memleketler, bunların faydasını inkâr etmektedirler. Yani mahalî müesseseleri kötüleyenler, ancak onu tanıtmayanlardır.

Birleşik Devletlerde Kaza Kuvveti ve Siyasî Cemiyet Üzerine Etkisi

Kaza kuvvetine ayrı bir bölüm ayırmayı zaruri bulmaktayım. Siyasî önemi o kadar büyüktür ki sadece şöyle geçerken bir dokunmak okuyucu gözünde önemini tam aksettiremez.

Amerika'dan başka yerlerde de konfederasyonlar kuruldu. Yeni Dünya sahillerinin ötesinde de Cumhuriyetler göründü. Temsili sistem birçok Avrupa memleketlerinde kabul edildi. Fakat-dünyada hiç bir millet şimdiye kadar Amerika'daki gibi bir kazaî kuvvet tesis etmedi.

Bir yabancı, Amerika'da kazaî kuvvetin teşekkülünü güçlükle anlar. Denilebilir ki, hakimin nüfuzu olmadığı hiç bir siyasi olay görmez ve bundan, tabiatıyla, hakimin Amerika'da ilk plânda gelen siyasî kuvvetlerden biri olduğu neticesini çıkarır. Daha sonra mahkemelerin yapısı tetkik edince, derhal onların, sadece kazaî salâhiyetlere ve usûllere sahip olduğunu keşfeder. Hakimlerin, amme işlerine ancak tesadüfen karıştığım, fakat bu tesadüfün her gün vukubulduğunu görür.

Her memlekette kazaî kuvvetin ilk vasfı hakemlik yapmaktır. Mahkemelere iş düşmesi için, ortada ihtilâfın bulunması lâzımdır. Hakimin olması için dava gerekir. Bir kanun herhangi bir ihtilâf yaratmadıkça, kazai kuvvetin onunla meşgul olmasına yer yoktur. Bir dava dolayısıyla hakim, davayla alâkalı kanuna itiraz ederse salâhiyetlerinin çerçevesini genişletmiş olur. Fakat davayı halletmek için, şu veya bu şekilde kanuna göre hükmetmesi icabettiğinden yine salâhiyetleri çerçevesinden çıkmış olmaz. Kanun hakkında, bir davayla alâkalı olmaksızın beyanda bulununca kendi sahasından tamamen ayrılmış ve teşri iktidarın sahasına girmiş olur.

Kazaî kuvvetin ikinci özelliği, umumi prensiplere göre değil, hususi durumlara göre hüküm vermesidir. Hakim, hususi bir meseleyi hallederken umumî bir prensibi zedelerse, tabiî neticelerinden her biri aynı şekilde müteessir olacağından prensip ortadan kalkar ve hakim selâhiyetinin olağan çerçevesi içinde kalmış olur. Fakat hususî bir vakıa olmaksızın, doğrudan doğruya bir genel prensibe hücuma geçer ve onu ortadan kaldırırsa, her memleketin ittifakla kendisini sokmak istedikleri çerçeveden çıkmış olur. Bir hakimden daha mühim, belki de daha faydalı bir şey olur, fakat artık kazaî kuvveti temsil etmekten çıkar.

Kazaî kuvvetin üçüncü özelliği, kendisine ancak müracaat edilince veya hukukî deyimiyle, mesele ıttılâına arz edilince harekete geçmesidir. Bu özellik, diğer ikisi kadar umumi değildir. Bununla beraber, istisnalara rağmen, esaslı bir özellik olarak kabul edilebilir. Tabiatı icabı, kaza kuvveti atıldır. Bir netice hasıl etmesi için harekete getirilmesi icabeder. Bir cürüm ihbarı kargısında, suçlu cezalandırılır. Bir haksızlığı tamir etmesi talep edilir, ve talep yerine getirilir. Kendisine bir metin sunulur, onu tefsir eder.

Fakat kendiliğinden ne suçluları takibeder, ne haksızlıkları araştırır ve ne de hukukî metinleri tefsir eder.

Şayet, kazaî kuvvet kendiliğinden teşebbüse geçip, kanunların da üstünde bir kuvvet olsaydı bu pasif tabiata aykırı hareket etmiş olacaktı.

Amerikalılar kaza kuvvetinin bu üç ayırt edici vasfını muhafaza ettiler. Amerikan hakimi sadece dava olduğu zaman hüküm verebilir. Ancak hususî meseleyle meşgul olabilir ve ihtilâf mahkeme huzuruna getirilmedikçe harekete geçemez. Şu halde Amerika hakimleri tamamen diğer memleketlerinkine benzerler. Bununla beraber büyük bir siyasî iktidara sahiptirler. Bu neden ileri gelmektedir? Diğer hakimlerle aynı salâhiyetlere ve vasıtalara sahip olduğu halde, nasıl onların ellerinde olmayan bir güce sahiptirler? Bunun sebebi sadece şundadır: Amerikalılar hakimlere, hüküm verirken, kanunlardan ziyade Anayasaya dayanma hakkını tanıdılar. Başka bir deyişle, kendilerine Anayasaya aykırı buldukları kanunu tatbik etmeme hakkı verildi.

Böyle bir hak, bazan diğer memleket mahkemeleri tarafından talep edildi. Fakat asla kabul edilmedi. Halbuki Amerika'da bütün kuvvetler tarafından kabul edilmiştir. Ona itiraz eden ne bir partiye ne de bir ferde rastlanır. Bunun izahı Amerikan Anayasalarının bizzat temelindedir. Fransa'da Anayasa değişmez bir eserdir veya öyle farz edilir. Kabul edilen teoriye göre, hiç bir kuvvet onu hiç bir hususta değiştiremez, İngiltere'de Parlementoya Anayasayı tâdil hakkı tanınmıştır. Şu halde Anayasa daima değişebilir veya daha doğrusu hiç mevcut değildir. Parlamento aynı zamanda hem teşri organı hem de kurucu meclistir. Amerika'da siyasi teoriler daha basit ve daha rasyoneldir.

Bir Amerikan Anayasası ne Fransa'da ki gibi değişmez farz edilir; ne de İngiltere'deki gibi cemiyetteki malûm iktidarlar tarafından tâdil edilebilir. Bir Amerikan anayasası, bütün halkın iradesini temsil ettiği için. kanun koyucuyu da basit vatandaşlar gibi bağlıyan; fakat, önceden tespit edilmiş bazı hallerde, belli usûl kaidelerine göre yine halk iradesi île değiştirilebilen apayrı bir eserdir. Şu halde Amerika'da Anayasa değişebilir; fakat, mevcut olduğu müddetçe bütün iktidarların kaynağını teşkil eder. Hakim kuvvet sadece ondadır.

Birleşik Devletlerde, Anayasa vatandaşları olduğu gibi kanun koyucuyu da tâbi kılar. Bu bakımdan kanunların başıdır ve kanunla tâdil edilemez. Şu halde mahkemelerin, bütün kanunlardan önce Anayasaya itaatleri gerekir. Bu kazaî kuvvetin mahiyeti icabıdır: hukukî kaideler

arasında, kendisini en çok bağlıyanını seçmek hakimin bir nevi tabiî hakkıdır.

Fransa'da da Anayasa ilk plânda gelen kanundur. Ve hakimlerin, aynı şekilde, onu hükümlerinin temeli olarak alma hakları vardır. Fakat, bu hakkı kullanırken, kendilerininkinden daha aziz bir başka hak olan, namına hareket ettikleri cemiyetin hakkını çiğnememelidirler. Burada Devlet hikmeti, olağan sebeplere galebe çalmaktadır. Amerika'da daima, Anayasa değiştirilerek hâkimler itaata mecbur kılınabileceğinden, böyle bir tehlike bahis konusu olamaz. Bu hususta mantık ve siyaset tam anlaşma halindedir. Ve hem hâkim, hem de halk, imtiyazlarını muhafaza ederler.

Amerika mahkemelerinde, hakim bir kanunun Anayasaya aykırı olduğuna kani olursa, onu tatbikten imtina eder. Sadece Amerikan hakimine has, tek iktidar budur. Fakat bu, büyük bir siyasî nüfuz doğurur. Hakikatte, uzun müddet kazaî tahlilden kurtulacak pek az kanun vardır. Zira, hemen bütün kanunlar bîr şahsî menfaate dokunurlar ve ergeç mahkemede Anayasaya aykırılıkları iddia edilir. Oysa hakim, bir davada bir kanunu uygulamağı reddedince, o derhal manevî kuvvetinin bir kısmını kaybeder. Menfaatleri bu kanunla haleldar olanlar, ona itaatten kaçınmanın yolunu böylece öğrenmiş olurlar. Davalar çoğaldıkça, kanun bütün kuvvetini kaybeder. O zaman şu iki şeyden biri olur: Ya halk Anayasayı değiştirir veya teşri organ kanunu ilga eder.

Görülüyor ki Amerikalılar mahkemelerine büyük bir siyasî kuvvet verdiler; fakat, onları kanunlara ancak kazaî yollarla dokunmağa mecbur ederek, bu kuvvetin tehlikelerini azalttılar. Şayet hakim, kanunlara umumî ve teorik bir tarzda itiraz edebilseydi; kendiliğinden teşebbüse geçip kanunları istediği gibi sansür edebilseydi; büyük bir gürültüyle siyasî sahaya girmîş olacaktı. Bîr partiye taraftar veya karşı olduğu takdirde, memleketi bölen bütün ihtirasları mücadelede yer almağa davet edecekti. Fakat hakim kanuna, hususî bir meselede ve gürültüsüz bir görüşmede itiraz edince, itirazın önemi kısmen halk nazarlarından kaçmaktadır. Hükmü, ancak ferdî bir şahsî menfaati haleldar etmeğe matuftur. Kanun sadece tesadüfen zedelenir.

Zaten tatbik edilmeyen kanun, ilga edilmiş değildir. Yavaş yavaş ve içtihadın devamlı darbeleri altında nihayet ortadan kalkar.

Ayrıca, hususî menfaati kanunların tatbikine itiraza kışkırtmakla ve ferde karşı davayı, kanuna karşı davayla birleştirmekle, teşriin hayli dayanıklı bir hal aldığı kolayca anlaşılabilir. Bu sistemde teşri sadece

günlük parti hücumlarına maruzdur. Teşriin hatalarına işaretle, gerçek bir ihtiyaca uyulmaktadır: bîr davaya temel teşkil edebileceği için müsbet ve değerlendirilebilir bir vakıadan hareket edilmektedir. Amerika mahkemelerinin amme nizamına en elverişli bu tutumunun, hürriyet için de en elverişli hareket tarzı olup olmadığını bilmiyorum. Hakim, kanun koyucuya doğrudan doğruya hücum etme imkânına sahip olaydı bazan buna cesaret edemeyecek, bazan da siyasî hava bizzat buna kendisini sevk edecekti. Böylece kendilerini ortaya koyan iktidar zayıf olunca kanunlar tatbik edilmeyecek, kuvvetli olunca da onlara itirazsız itaat edilecektir. Yani, ekseri, hürmet edilmelerinin en faydalı olacağı anlarda kanunlar itiraza uğrayacak; kendi namlarına imkansızlığın en kolay yapılacağı anlarda da saygı göreceklerdir. Fakat Amerikan hakimi, arzusu hilâfına siyasete sürüklenmiştir. Kanun hakkında ancak davayı halletmek için hükmeder ve davaya bakmaktan imtina edemez. Halletmesi gereken siyasî mesele davacıların menfaati ile ilgilidir ve ihkakı haktan imtina etmeksizin onu reddedemez. Hakimlik mesleğinin belirli icaplarını yerine getirmekle vatandaşlık vazifesini yapmış olur.

Hakikatte, mahkemelerin teşri üzerinde bu şekildeki sansürü, istisnasız bütün kanunlara teşmil edilemez. Zira dava adı altında vazıh bir şekilde formüle edilecek bir itiraza asla yer vermeyecek kanunlar da vardır ve böyle bir ihtilâf mümkün olunca, bununla ilgili olarak mahkemelere müracaat edecek hiç kimseye rastlanmaması tasavvur olunabilir. Amerikalılar bu mahzuru ekseri hissettiler, fakat ona bütün durumlarda tehlikeli bîr müessîri-yet vermekten korktukları için tam bir çare bulmadılar. Belli hudutlar içinde. Amerikan mahkemelerine, kanunların Anayasaya aykırılıklarına hükmedebilme hususunda verileri kuvvet, siyasî meclislerin istibdadına karşı konulabilecek en müessir engellerden birini teşkil etmektedir.

Bilmem Amerika gibi hür bir memlekette, bütün vatandaşların memurlun âdi mahkemeler huzurunda İthama; bütün hakimlerin de onları mahkûm etmeğe hakkı olduğunu söylemeğe lüzum var mı? Kanunu çiğnedikleri zaman, icra organının ajanlarını cezalandırmağa müsaade etmek, mahkemelere hususî bîr imtiyaz vermek demek değildir. Bilâkis buna müsaade edilmemesi, onları tabiî bir haktan mahrum etmek olur. Amerika'da, bütün memurların mahkemeler huzurunda mesul kılınması ile hükümetin zayıf düşeceğini sanmıyorum. Bilâkis Amerikalılar böyle yapmakla icraya, onun tenkitten daha fazla masun kalmasını sağlayarak. ona olan saygıyı artırmışlardır. Amerika'da siyasî davaların azlığı da dikkatimi çekti ve bunu, kendime göre, kolayca izah ediyorum. Mahiyeti ne

olursa olsun bir dava daima masraflı ve güç bir teşebbüstür. Bir Devlet memurunu gazetelerde itham etmek kolaydır; fakat, ortada ciddî sebepler yokken adlî mercilere başvurulamaz. Bir memuru hukuken takip edebilmek için, haklı bir şikâyet mevzuu olması icap eder. Memurlar takibattan korktukları zaman böyle bir sebebe mahal bırakmazlar.

Bu, Amerikalıların cumhuriyetçi şekli kabul etmelerinden ileri gelmemektedir. Zira İngiltere'de aynı tecrübe devam etmektedir. Bu iki millet, iktidarın başlıca ajanlarının mahkûm edilmesine müsaade edilmesinin bağımsızlıklarım sağlayacaklarım sunmamaktadırlar. Hiç müracaat edilmiyen veya iş işten geçtikten sonra müracaat edilen tantanalı usûllerden ziyade, basit vatandaşların her gün açabilecekleri davalarla hürriyetin garanti altına alınabileceğini düşünmektedirler.

Orta çağda, mücrimlerin yakalanmalarının güç olduğu sıralarda, hakimler, huzurlarına gelen bu gibi bedbahtlara ekseri korkunç cezalar veriyorlardı. Fakat bu, suçluların sayılarını azaltmıyordu. O zamandan beri hem daha emin hem de daha yumuşak bir adaletin aynı zamanda daha müessir olacağı anlaşıldı. Amerikalılar ve İngilizler zulüm ve istibdadın da diğer suçlar gibi muamele görmesini; yâni takibatın kolaylaştırıp, cezanın da hafifletilmesini zarurî kılmaktadırlar.

Siyasî Partiler

Amerika'da halk, kanun koyucuyu ve icra organını kendi tayin eder ve kanunu ihlalleri cezalandıran jüriyi de bizzat teşkil eder. Müesseseler sadece kuruluşlarında değil, bütün gelişimleri esnasında da demokratik olmuşlardır. Halk, temsilcilerini doğrudan doğruya tayin eder ve onları daha müessir bîr şekilde kontrolunda bulundurmak için seçimi her yıl yeniler. Bu bakımdan, hakikatte idare eden halktır ve her ne kadar hükümet şekli temsilî ise de, halkın fikirlerinin, ön hükümlerinin, menfaatlerinin ve hatta ihtiraslarının cemiyetin günlük gidişinde ortaya çıkmasına mani olacak bir şeyin bulunmadığı aşikârdır.

Halk hakimiyetinin mevcut olduğu bütün memleketlerde olduğu gibi Amerika'da da halk adına idare eden ekseriyettir. Bu ekseriyet, esas itibariyle, menfaatleri veya tabiatları icabı samimî bir şekilde memleketin İyiliğini isteyen sakin vatandaşlardan müteşekkildir. Bu vatandaşların etrafında, onları aralarına çekmek ve kendilerine destek yapmak için durmadan çırpınan partiler vardır.

Partiler arasında 'büyük bir tefrik yapılmalıdır. Çok geniş ve, tek bir hakimiyet allında birleşmiş olsa bile, farklı milletleri sinesinde barındıran

memleketlerde, birbirleriyle devamlı olarak çatışan menfaatler vardır. Bu durumda, halkın muhtelif bölümlerini aslında partiler değil farklı milletler teşkil ederler. Şayet iç harp doğarsa, partiler arası mücadeleden ziyade, rakip milletler arasında savaş ortaya çıkmış olur. Fakat, vatandaşlar, idarenin genel prensipleri gibi memleketin her kısmını aynı derecede alâkadar eden hususlarda ayrılıyorlarsa, o zaman gerçekten partilerin doğduğu söylenebilir. Partiler hür Devlet idaresinde zarurî bir kötülüktürler; fakat, her zaman aynı özelliklere ve aynı temayüllere sahip değildirler.

Amerika'da büyük partiler vardı; bugün artık mevcut değiller. Sayelerinde memleketin saadeti hayli arttı; fakat, ahlakı sarsıldı. Bağımsızlık savaşı bitip de, yeni Devletin temellerini atma meselesi ile karşılaşılınca, millet iki fikre ayrılmış bulunuyordu. Bu fikirler dünya kadar eski idiler ve bunları çeşitli isimler altında ve değişik şekillerde her hür cemiyette bulmak kabildir. Bu iki fikirden biri halk iktidarım tahdit etmek, diğeri ise son derece genişletmek yönündeydi. Bunlar arasındaki mücadele, başka yerlerde sık sık görülen şiddetli hali asla almadı. Amerika'da iki parti en esaslı konularda anlaşma halinde idiler. Hiç biri galebe çalmak için ne eski nizamı yıkmağa, ne de bütün sosyal düzeni sarsmağa çalışıyordu. Netice itibariyle, hiç biri, prensiplerinin zaferi için büyük sayıda insanı bağlamıyordu. Fakat, bağımsızlık ve eşitlik aşkı gibi ilk plânda gelen bir takım gayri maddî menfaatlere dokunuyordu. Bu da şiddetli ihtirasları harekete geçirmek için kâfiydi.

Halk hakimiyetini tahdit etmek isleyen parti, bilhassa doktrinlerini birliğin Anayasasına tatbik etmek istiyordu. Bu, «federal» ismini almasına sebep teşkil etli. Kendini hürriyetin biricik aşıkı ilân eden diğer parti ise «Cumhuriyetçi» parti adını aldı.

Amerika demokrasinin vatanıdır. Bu bakımdan federalistler daima azınlıkta kaldılar. Fakat bağımsızlık harbinin yarattığı bütün büyük adamlar aralarında idiler ve manevî itibarları çok yaygındı. Ayrıca hadiseler de lehlerine cereyan etli. Birinci konfederasyonun iflâsı, halkı, anarşiye düşülecek diye korkuttu ve federalistler bu geçici durumdan istifade ettiler. Devleti on oniki sene müddetle idare ettiler ve prensiplerinden hepsini değilse bile, bir kısmını tatbik edebildiler. Zira aksi temayül, günden güne mücadeleye cesaret edilmeyecek kadar şiddetleniyordu.

1801 de nihayet Cumhuriyetçiler iktidarı aldılar. Thomas Jefferson başkan oldu ve onlara meşhur bir ismin, büyük bir kabiliyetin ve geniş, bir popülaritenin yardımını sağladı. Federalistler ancak sun'i vasıtalar ve geçici kaynaklarla tutunabilmişlerdi. İktidara liderlerinin kabiliyetleri ve fazileti

ve hadiselerin yardımı sayesinde gelmişlerdi. Cumhuriyetçiler iktidara gelince, diğer parti ani bir sel baskınına uğramış gibi oldu. Geniş bir ekseriyet aleyhine döndü ve derhal o kadar küçük bir azınlıkta kaldı kî, bizzat kendi kendinden ümidini kesti. Bu andan itibaren Cumhuriyetçi veya demokrat parti zaferden zafere koştu ve bütün cemiyete hakim oldu, Kaynaksız ve millet içinde tecrit edilmiş bir hale düşen Federalistler mağlubiyeti kabul ettiler ve bölündüler. Bir kısmı galiplere katıldılar. Bir kısmı da bayraklarını bir kenara koydu ve isim değiştirdiler. Epeyi sene oluyor ki parti olarak mevcudiyetleri tamamen ortadan kalktı.

Federalistlerin iktidara gelişi, fikrimce, büyük Amerikan Birliğinin doğuşuna refakat eden en büyük hadisedir. Federalistler memleketlerinin ve asırlarının mukavemet edilmez cereyanına kanı savaşıyorlardı. Teorilerinin iyiliği veya kötülüğü ne olursa olsun, asıl kusuru, idare etmek istedikleri cemiyete, bütünü itibariyle, tatbik imkânsızlığı idi. Bu bakımdan Jefferson sayesinde vuku bulanlar, er geç olacaktı. Fakat hükümetleri, hiç olmazsa yeni olan cumhuriyetin yerleşmesini sağladı ve sonra da, mücadele ettiği doktrinlerin kolay ve süratli gelişmelerine yardım etti. Ayrıca, prensiplerinin büyük bir kısmı netice itibariyle rakipleri tarafından benimsendi ve zamanımızda halâ mevcut olan Federal Anayasa, basiretlerinin ve vatanseverliklerinin ebedî bir âbidesi oldu.

Böylece, zamanımızda Amerika'da büyük siyasî partiler göze çarpmamaktadır. Fakat bir sürü küçük parti vardır ve halk efkârı teferruatla ilgili meselelerde son derece parçalanmıştır. Parti kurmak için girişilen zahmeti anlamak güçtür. Zamanımızda bu kolay iş değildir. Amerika'da dinî çatışma yoktur. Çünkü hiç bir hakim mezhep olmadığı gibi, din de herkes tarafından hürmet görmektedir. Sınıf ihtilâfı yoktur. Çünkü halk bir bütün teşkil eder ve kimse onunla mücadeleye cesaret edemez. Nihayet istismar edilecek sefaletler yoktur. Çünkü memleketin maddî durumu o kadar geniş bir iş sahası arz etmektedir ki, harikalar yaratması için ferdi kendi başına bırakmak yeter. Bütün bunlara rağmen ihtirasların parti yaratması için ferdi kendi basma bırakmak yeter. Bütün bunlara rağmen ihtirasların parti yaratması şarttır. Zira ,sadece yerini almak istemek sebebiyle iktidardakileri devirmek zordur. Bu bakımdan siyasî şahısların bulun mahareti parti kurmada belirecektir: Amerika'da parti kuracak bir siyasî adam. evvelâ kendi menfaatini tefrike çalışmalı ve kendisiyle birleşebilecek benzer menfaatlerin neler olabileceğini tespit etmelidir. Ancak bundun sonra tesadüfen dünyada serbestçe ortaya çıkıp yayılabilmesi için, yeni partinin başına uygun bir şekilde konacak bir prensip veya doktrinin olup

olmadığını araştırmakla meşgul olmalıdır. Bu yapıldıktan sonra siyasî âleme yeni bir kuvvet girmiş, olacaktır.

Amerika'nın bütün iç çatışmaları, bir yabancı için, ilk nazarda çocukça ve anlaşılmaz görünür. Ve bu gibi ehemmiyetsiz işlerle uğraştığı için ona acımak mı yoksa gıpta etmek mi gerekliği kestirilemez. Fakat, Amerika'da siyasî gurupları sürükleyen gizli içgüdüler dikkatle incelenirse, aralarından çoğunun, hür cemiyetler kuruldu kurulalı insanları ayıran iki büyük partiden birine az çok bağlanacakları kolayca fark edilir. Bu partilerin içine daha çok nüfuz edildikçe, bunlardan bir kısmının amme kudretinin sahasını daraltmaya, diğer kısmının ise genişletmeye çalıştıkları görülür. Amerikan Partilerinin, memlekette demokrasiyi veya aristokrasiyi hakim kılmak hususunda ne açık, ne de hatta gizli bir gaye güttüklerini iddia etmiyorum. Bütün partilerin sinesinde, aristokratik veya demokratik ihtirasların kolayca yer bulduklarını kastediyorum. Bu ihtiraslar açıkça göze çarpmadıkları halde, partilerin adeta ruhunu ve can damarını teşkil etmektedirler.

Fikir ayrılıkları içinde bulunan bir memlekette, bazen, partiler arası muvazene bozularak, aralarından birinin büyük bir üstünlük sağlaması mümkündür. Bu parti bütün engelleri yıkar; hasmını mahveder ve bütün memleketi kendi menfaatine istismar eder. Muvaffakiyetten ümidi kesen mağluplar gizlenir veya susarlar. Umumî bir hareketsizlik ve sessizlik hüküm sürer. Millet tek bir fikirde birleşmiş görünür. Muzaffer parti sesini yükseltir ve «memleketi sulha kavuşturdum; bana şükran borçlusunuz» der. Fakat görünüşteki bu birlik altında, halâ derin ayrılıklar ve gerçek bir muhalefet gizlidir.

Amerika'da da durum böyle olmuştu; demokrat parti iktidara gelince, bütün memleket işlerinin idaresini inhisarı altına aldı. O zamandan beri, kanunlara ve örf ve âdetlere kendi arzularına göre şekil vermekten geri kalmadı. Zamanımızda, Birleşik Devletlerde cemiyetin zengin sınıflarının, hemen tamamen siyasî meselelerin dışında bulunduğu söylenebilir ve zenginlik bu hususta bir üstünlük sağlamak şöyle dursun gerçek bir antipati sebebi ve iktidara gelmekte bir mania teşkil eder. Zenginler fakir vatandaşlarına karşı gayri müsavi bir mücadeleye girişmektense, siyaset sahnesini terk etmeyi tercih ederler. Amme hayatında, hususî hayatlarındaki kadar yükselmedikleri için kendilerini tamamen hususî hayata hasretmek üzere siyaseti terk ederler. Devlet içinde kendine has zevk ve eğlenceleri olan ayrı bir gurup teşkil ederler. Zengin bu duruma çaresiz bir şekilde boyun eğer. Hatta bu durumda incindiğini, büyük bir itinayla saklamağa

çalışır. Bu sebeple, o alenen cumhuriyetçi idarenin iyi taraflarını ve demokratik usûllerin üstünlüklerini metheder. Zira insanlar bir şeyden nefret ettikten sona, hemen onu pohpohlama temayülündedirler...

Fakat, hakim iktidara karşı bu sun'i heyecan ve aşırı itinanın temelinde, zenginlerde demokratik müesseselere karşı büyük bir nefret farketmek kolaydır. Halk korktukları ve dudak büktükleri bir kuvvettir. Şayet, bugün demokrasinin kötü idaresi siyasî bir buhran yarataydı veya monarşi Amerika'da tatbik edilebilir bir şey olsaydı, ileri sürdüklerimin hakikati kolayca anlaşılacaktı.

Partilerin muvaffak olmak için kullandıkları İki büyük silâh dernekler ve gazetelerdir.

Birleşik Devletlerde Basın Hürriyeti

Basın hürriyeti insanların yalnız siyasî fikirleri değil bütün fikirleri üzerinde tesirini hissettirmektedir. Yalnız kanunları tâdil etmez, örf ve âdetleri de değiştirir... Tabiatları icabı üstün bir şekilde iyi olan şeylere hissedilen tam ve kati sevgiyi, basın hürriyetine hiç duymadığımı itiraf ederim. Basın hürriyetini yaptığı iyiliklerden çok önlediği kötülükler için sevmekteyim. Şayet biri bana düşüncemin tam bağımsızlığı ile mutlak köleliği arasında kalabileceğim ortalama bir mevki gösterseydi, belki kabul ederdim. Fakat kim bu ortalama mevkii bulabilir? Basının aşırı hürriyetini düzenlemek ve edepli bir lisan kullanmasını sağlamak için önce yazarları jüri huzuruna çıkarıyorsunuz. Fakat Jüri onları suçsuz bulursa, tek bir insanın fikri bütün memleketin fikri oluyor Şu halde pek az şey yaptınız ilerlemeniz lazım. Yazarları daimî mahkemelere sevk ediyorsunuz; fakat-hakimler mahkûm etmeden, dinlemek mecburiyetindedirler. Kitapta itiraz edilmesinden korkulacak şeyler, müdafaa sadedinde açıkça ilân ediliyor; yazılı bir şeyde üstü kapalı bir şekilde geçiştirilecek şey, bir sürü yerlerde tekrarlanmış bulunuyor. İfade düşüncenin dış şekli, tâbir caizse vücududur; fakat, bizzat kendisi değildir. Mahkemelerimiz vücudu mahkûm ediyor; fakat, ruh ellerinden kurtuluyor. Halâ çok, çok az şey yaptınız. Yürümeye devam etmelisiniz. Basını sansüre tabi tutuyorsunuz. Çok güzel... Yaklaşıyoruz. Fakat siyasî sözcüler yine de seslerini işittirmek yolunu buluyorlar. Şu halde hiç bir şey yapmadınız. Hatta kötülüğü daha da artırdınız. Düşünce, fizikî kuvvet gibi temsilcilerinin sayısına bağlı değildir. Muharrirler, bir ordunun askerleri gibi sayılmazlar. Bütün maddî kuvvetlerin aksine, düşünce kuvveti ekseri onu ifade edenlerin sayısının azlığı ile artar. Sessiz bir salona hakim ihtiraslara, tek başına nüfuz eden muktedir bir adam sayısız hatibin karma karışık haykırışlarından çok daha

güçlüdür ve tek bir meydanda konuşmak mümkün olunca, sanki bütün meydanlarda konuşulmuş gibi olur. O zaman yazma hürriyetini olduğu gibi, konuşma hürriyetini de kaldırmanız icap eder. Artık mesele tamamdır: Herkes sustu. Fakat ne yaptınız? Gayeniz hürriyetin suiistimalini önlemekti, bir müstebidin ayakları altına düştünüz. Arada durabileceğiniz tek bir nokta bulmadan, tam bir hürriyetten tam bir kötülüğe geldiniz.

Amerika'da gazetelerin kudretinin azlığının bir çok sebepleri vardır. Bunların başlıcaları şunlardır :

Bütün diğer hürriyetler gibi, yazı hürriyeti de yeni olduğu nisbette korku yaratır. Devlet işlerinin alenen tartışılmasına hiç şahit olmamış; bir millet önüne çıkan ilk hatibe inanır. Anglo-Amerikanlarda hu hürriyet, kolonilerin teessüsü kadar eskidir. Ayrıca, basın insan ihtiraslarım maharetle alevlendirir, fakat, tek başına onları yaratamaz. Oysa, Amerika'da siyasî hayat canlı, değişik ve hatta çok hareketlidir; fakat nadiren derin ihtiraslarla sarsılır.

Maddi menfaatler uzlaştırılmadığı zaman. Amerika'da siyasî hayat ender olarak karışır; oysa, menfaatler rahatça tatmîn edilmektedir. Bu hususta Anglo-Amerikanlarla Fransa'nın arasındaki farkı anlamak için her iki memleketin gazetelerine bîr göz atmak yeter. Fransa'da, gazetelerde ticarî ilânlar çok mahdut bir yer işgal eder, hatta haberler bile pek azdır; gazetenin en mühim kısmı siyasî münakaşaların bulunduğu kısımdır. Amerika'da geniş bir gazetenin dörtte üçünü ilânlar kaplar; gerisi ise ekseri siyasî veya âdi haberlerle doludur. Sadece, zaman zaman belirsiz bir köşede, Fransa'da okuyucuların günlük meşgalesini teşkil eden hararetli siyasî münakaşaları fark edilir.

Bir kuvvetin tesiri, idaresinin merkezileştirilmesi nispetinde artar. Bu, müşahede ile anlaşılabilecek ve en küçük müstebitlere dahi sağlam bir içgüdünün tanıttığı umumî bir tabiat kanunudur. Fransa'da basın, iki çeşit merkeziyetçiliği birleştirir. Hemen hemen bütün kuvveti aynı yerde ve denilebilir ki aynı ellerde toplanmıştır. Şüpheci bir millette, bu şekilde teessüs etmiş bir basının kudreti aşağı yukarı hudutsuzdur. O, hükümetin kısa veya uzun mütarekeler yapabileceği, fakat uzun müddet mukavemet edemeyeceği bir düşmandır.

Bahsettiğim bu iki tip merkeziyetçilikten hiç biri Amerika'da mevcut değildir. Birleşik Devletlerin başşehri yoktur. Halkın kudreti gibi kültürü de geniş ülkenin her tarafına dağılmıştır, insan zekâsının ışıkları müşterek bir noktadan çıkmaz ve her yönde kesişirler. Amerikalılar

memleket meselelerinin idaresini olduğu gibi düşüncenin idaresini de hiç bir yerde tespit etmediler. Bunun insanların elinde olmayan mahallî hadiselere bağlı sebepleri vardır. Fakat kanunlardan ileri gelen sebep şudur: Amerika'da naşirlerden ruhsat, gazetelerden de kayıt ve harç istenmez. Bundan dolayı bir gazete çıkarmak basit ve kolay bir teşebbüstür. Gazetecinin masraflarım karşılıyabilmesi için az miktarda abone kâfidir.

Bu bakımdan, Amerika'da mevkut ve yarı mevkut neşriyatın sayısı inanılmıyacak kadar çoktur. En uyanık Amerikalılar, basının gücünün az oluşunu, kuvvetlerinin bu şekilde sonsuz derecede dağılışına atfediyorlar: Amerika'da gazetelerin tesirini bertaraf etmenin tek yolunun, onların sayısını artırmak oluşu bir siyasî ilimler aksiyomudur. Bu kadar aşikâr bir hakikatin, Avrupa'da halâ daha umumî olarak kabul edilmemesini tasavvur etmek güçtür. Basın yardımıyla ihtilâller yapmak isteyenlerîn, onun organlarını birkaç kudretli ele inhisar ettirmek istemeleri kolay anlaşılabilir. Fakat hiç anlaşılmayan nokta, müesses düzenin resmî taraftarlarının ve mevcut kanunların tabiî dayanaklarının, basının faaliyetini merkezileştirmek suretiyle azalttıklarını sanmalarıdır. Avrupa hükümetleri basın karşısında, eskiden şövalyelerin hasımları karşısında olduğu gibi hareket eder görünmektedirler. Bizzat kendi tecrübeleriyle merkezileştirmenin kuvvetli bîr silâh olduğunu anlamışlardır ve düşmanlarını, onları bertaraf etmeği daha şerefli kılmak için basınla teçhiz etmek istemektedirler.

Amerika'da gazetesi olmayan en ufak köy bile yoktur. Bu kadar savaşçı arasında ne hareket birliğinin ne de disiplinin teessüs edemeyeceği kolayca tasavvur edilebilir. Her biri kendi bayrağını çekmiştir. Bu, Amerika'nın bütün siyasî gazetelerinin idarenin lehinde veya aleyhinde yer almaları demek değildir. Fakat yüzlerce çeşitli yoldan onu müdafaa eder veya ona hücum ederler. Şu halde Amerika'da gazeteler, en kuvvetli setleri yıkan ve taşan fikir cereyanları yaratmazlar. Basının kuvvetlerinin dağılışı, daha başka mühim neticeler de doğurur: bir gazete çıkarılması çok kolay bir iş olduğundan herkes onunla uğraşabilir; diğer taraftan, rekabet bir gazetecinin büyük kazançlar ümit etmesini önler. Bu da yüksek endüstri kapasitelerinin bu gibi teşebbüslere girişmemelerine yol acar. Esasen gazeteler son derece çok sayıda oldukları gibi, zenginlik menbaı da olsalardı, kabiliyetli muharrirler onları idareye kâfi gelmeyeceklerdi. Şu halde Amerika'da gazeteciler umumiyetle pek yüksek bir mevki işgal etmemektedirler. Eğitimleri mahduttur ve fikir seviyeleri ekseri avama hitap edecek derecededir.

Her hususta ekseriyet kanun yapar; herkesin sonradan uyması gerekecek bazı usûller tesis eder; bunların bütünü bir ruh teşkil eder: baro ruhu vardır, mahkeme ruhu vardır, v.s. Fransa'da gazetecilik ruhu Devletin yüksek menfaatlerini şiddetli, fakat üstün ve asil bîr tarzda münakaşa etmektir; eğer her zaman bu böyle değilse, her kaidenin istisnaları olduğunu unutmamak icap eder. Amerika'da gazetecilik ruhu, kabaca ve gelişigüzel bir şekilde, hitabettiklerinin ihtiraslarına saldırmak; şahıslara hücum etmek için prensipleri bir kenara bırakmak insanları hususî hayatlarına kadar takib etmek ve zaaflarıyla bayağılıklarını açıkça ortaya koymaktır.

Fakat Amerika'da, kaynakları mahdut olmasına rağmen basının tesiri ölçüsüzdür. Bu geniş ülkenin bütün kısımlarında siyasî hayatı hareketlendirir. Siyasî hayatın gizli tarafını daima ortaya kor ve Devlet adamlarını zaman zaman halk efkârı mahkemesine çıkmağa zorlar. Menfatleri bazı doktrinler etrafında birleştirir ve partilerin sembolünü formüller halinde ifade eder. Partiler, onun sayesinde, birbirlerini gömleksizin konuşur ve temasa geçmeksizin anlaşırlar. Basının organlarının büyük bîr kısmı aynı yolda yürümeğe muvaffak olunca, tesirleri, neticede hemen hemen karşı konulmaz olur, ve halk efkarı, hep aynı yönden işlendiği zaman sonunda o noktayı kabul eder. Birleşik Devletlerde, her gazetenin tek başına gücü azdır. Fakat basın, halktan sonra ilk plânda gelen iktidarlardan biridir.

Amerika'da Siyasî Dernekler

Dünyada hiç bir memleket, cemiyetçiliği Amerika kadar muvaffakiyetle yürütmemiş ve çeşitli işlere tatbik etmemiştir. Esasen, mahallî idarenin kanunla kurulan çeşitli devamlı cemiyetlerinden başka, doğumları ve gelişmeleri ferdî iradeye bağlı bir sürü cemiyet daha vardır.

Amerikalılar doğuşlarından itibaren, hayatın müşkülat ve kötülüklerine karşı sadece kendilerine dayanabileceklerini öğrenirler. Devlet otoritesine itimatsız ve endişeli nazarlar atfederler ve mecbur kalmadıkça ona müracaat etmezler. Okullarda, çocukların oyunlarının kaidelerini kendilerinin tespit etmesi ve suçluları, tayin ettikleri suçlarla cezalandırmaları bunun başlangıcıdır. Sosyal hayatın bütün fiillerinde aynı ruh bulunur. Meselâ bir umumî yolda tıkanma oldu mu, yolcular derhal bir meclis halinde birleşir ve meseleyi müzakere ederler. Kendiliğinden teşekkül eden bu meclisten, alâkalılardan hiç birinin aklına herhangi bir resmi otoriteye müracaat gelmeden bir icra organı teşekkül eder ve sıkıntıyı

bertaraf eder. Meselâ bir bayram mı kutlanacak, daha parlak ve muntazam geçmesi için hemen bîr dernek kurulur. Nihayet münhasıran manevî tabiatlı kötülüklerle mücadele için ve her türlü ifratlara karşı dernek halinde birleşilir. Birleşik Devletlerde dinî, ahlâkî, ticarî, sınaî gayelerle ve amme güvenliği mülâhazaları ile dernekler kurulur, insan iradesinin, fertlerin müşterek gücünün hür faaliyetiyle ulaşılamayacağı hîç bir şey yoktur. Bir dernek, şu veya bu doktrine bir gurup insanın alenen iştirakinden ve her hangi bir tarzda onu gerçekleştirmeye çalışacaklarını taahhüt etmelerinden ibarettir. Böylece dernek kurma hakkı, aşağı yukarı yazı hürriyeti ile birleşmektedir. Bununla beraber dernekler basından daha kuvvetlidirler. Bir fikir bir dernek tarafından temsil edilince, daha vazıh ve net bir şekilde almağa mecburdur. Dernek, fikrini taraftarlarının adedini tespit eder ve onları dava için uzlaştırır. Taraflar birbirlerini tanırlar ve sayıları arttıkça kuvvetleri de artar. Dernek muhtelif zekâların gayretlerini demet halinde birleştirir ve onları, vazıh bir şekilde gösterdiği tek bir gayeye doğru yöneltir.

Dernek hakkının kullanılmasında İkinci safha, toplanma iktidarıdır. Bir siyasî derneğin memleketin mühim bazı iş bölgelerinde serbestçe top - lanmasına müsaade edilirse, faaliyeti daha büyük ve tesiri daha yaygın o- lur. Bu gibi yerlerde insanlar birbirini görür; icra vasıtaları birbirleriyle ahenkleştirilir; fikirler yazılı düşüncenin asla ulaşamayacağı bir hararet ve kuvvetle ortaya atılırlar. Nihayet dernek kurma hakkının ifasında, siyasî bakımdan, son bir safha şudur: aynı fikrin taraftarları seçim heyetleri halinde birleşebilir ve kendilerini merkezi bir mecliste temsil etmek için mandaterler tayin edebilirler. Bu, aslında, bir parti içinde temsili sistemin tatbiki demektir.

Böylece, birinci durumda, aynı fikre sahip kimseler aralarında tamamen entelektüel bir bağ kurarlar; ikincide partinin ancak bir bölümünü teşkil eden küçük meclisler halinde birleşirler; nihayet üçüncü durumda adeta Devlet içinde Devlet, millet içinde millet teşkil ederler. Ekseriyetin mandaterlerine benzeyen delegeleri, kendi başlarına partinin bütün kollek- tif gücünü temsil ederler; partinin taraftarları gibi bir bağlılık görünüşüyle ve ondan doğan bütün manevi güçle hareket ederler. Onlar gibi kanun yapma hakları olmadığı gerçektir: fakat, mevcut kanunlara hücumda ve ne gibi bir kanunun çıkması icap ettiğini belirtmekte serbesttirler.

Hürriyeti kullanmağa gereği gibi alışmamış veya sinesinde derin siyasî ihtirasların mayalandığı bir millet düşünelim. Kanunları yapan ekseriyetin yanı sıra, müzakere eden ve onları kabule hazır bir hale getiren

bir azınlık vardır; ve insan amme nizamının büyük tesadüflere maruz olduğunu düşünmekten kendini alıkoyamaz. Bir kanunun bizatihi diğerinden daha iyi olduğunu ispat etmekle; onun, bir diğeri yerine kabul edilmesi gerektiğini ispat etmek arasında büyük fark vardır. Fakat uyanık insanların zekâlarının kolayca fark ettiği bu farkı, kütle muhayyilesi pek fark etmez. Zaten milletin, her biri ekseriyeti temsil ettiğini iddia eden hemen hemen eşit iki parti arasında bölündüğü anlar mevcuttur, idare makamında bulunan iktidarın yanında, manevî itibarı o derece büyük başka bir iktidar teessüs ederse, bunun uzun müddet, harekete geçmeksizin konuşmakla yetineceğine inanılabilir mi? Cemiyetlerin gayesinin fikirleri zorlamak değil, yönetmek ve kanunları yapmak değil, telkin etmek olduğu yolundaki metafizik inanca daima boyun eğilir mi?

Basının bağımsızlığının başlıca neticeleri üzerine eğildikçe, onun modern devletlerde hürriyetin başlıca unsuru, hatta denilebilir ki kurucu unsuru olduğuna kani olunur. Şu halde hür kalmak isteyen bir milletin, her ne bahasına olursa olsun ona hürmet edilmesini istemeye hakkı vardır. Fakat, hudutsuz bir siyasî dernek kurma hürriyeti, tamamıyla yazma hürriyetiyle karıştırılmamalıdır. Biri diğerinden hem daha az zaruri hem daha tehlikelidir. Bir millet, hakimiyetine halel getirmeksizin ona bir hudut koyabilir; hatta bazen bizzat kendi otoritesini sağlamak için buna mecbur olur...

Birleşik Devletlerde şimdiye kadar, siyasî dernek kurma hürriyetinin, başka yerlerde ondan beklenecek kötü neticeleri hasıl etmediği kabul edilmelidir. Cemiyet kurma hakkı oraya İngiltere'den ithal edilmiştir ve daima mevcudiyetini muhafaza etmiştir. Bu hakkın kullanılması, bugün örf ve âdetler arasına karışmıştır. Zamanımızda dernek kurma hakkı, ekseriyetin istibdadına karşı zaruri bir garanti olmuştur. Birleşik Devletlerde bir parti hakim duruma geçince, bütün amme iktidarını eline almakta; hususî destekleyicilerini bütün yüksek mevkilere yerleştirmekte ve her nevi teşkilâtlı kuvvetleri elde bulundurmaktadır. Muhalif partinin en mütemayiz elemanlarının kendilerini iktidardan ayran maniayı aşamadıkları için dışarda kalmaları lâzımdır. Azınlığın- kendisini iz'aç eden maddî güce, bütün manevî kuvvetiyle karşı koyması lâzımdır. Şu halde bu, bir tehlikenin, daha korkutucu bîr tehlikeye karşı konmasıdır.

Ekseriyetin mutlak iktidarı, Amerika cumhuriyetleri için o kadar büyük bir tehlike olarak görünüyor ki, bunu tahdit için daha küçük bir tehlike bana ehven görünüyor. Burada mahallî hürriyetler dolayısıyla başka bir yerde söylediğim bir şeyi hatırlatacak bir fikri ifade edeceğim: partilerin

zulmüne ve prensin keyfî idaresine mani olmak için, yapıları demokratik olan memleketler kadar hiç bir memleket derneklere muhtaç değildir. Aristokratik memleketlerde asiller ve zenginler, iktidarın suiistimalini önleyen tabiî dernekler teşkil ederler. Bu gibi cemiyetlerin olmadığı memleketlerde, hususî şahıslar sun'i ve geçici olarak buna benzer bir şeyler yaratmazlarsa, herhangi bir istibdada karşı hiç bir mania kalmaz ve büyük halk kitleleri bir avuç insan veya tek bir kişi tarafından ezilebilir...

Hudutsuz siyasî cemiyet kurma hürriyetinin, bir milletin nasıl ifa edileceğini en geç öğreneceği bir imtiyaz olduğu aşikârdır. Şayet o milleti anarşiye sürüklemiyorsa, her an ona doğru yaklaştırır. Bununla beraber o kadar tehlikeli olan bu hürriyet, bir hususta garantiler arz eder; cemiyetlerin hür olduğu memleketlerde gizli dernekler kurulmaz. Amerika'da hizipler mevcuttur, fakat suikastçılar yoktur.

Tek başına hareket edebilmek hürriyetinden sonra, insan için en tabii hürriyet, gayretlerini hemcinslerininkiyle birleştirmek ve müşterek hareket edebilmek hürriyetidir. Bu bakımdan dernek kurma hürriyeti, tabiatın ferdî hürriyet kadar vazgeçilmez bir unsurudur. Kanun koyucu, bizzat cemiyeti sarsmadan onu ortadan kaldıramaz. Bununla beraber, bazı memleketler için saadet kaynağı olan dernek hürriyeti, diğer bazı memleketlerde bozulup , ifrata gidebilir ve bir hayat unsuru olmaktan çıkarak bir tahrip sebebi teşkil eder. Öyle sanıyorum ki. bu hürriyetin iyi anlaşıldığı memleketlerle, bozulup ifrata sürüklendiği memleketlerde derneklerin takip ettikleri muhtelif metodların mukayesesi, hem partiler hem de hükümetler için faydalı olacaktır.

Avrupalıların çoğunluğu halâ derneği, harp meydanında denenmek üzere alelacele yapılan bir silâh olarak görmektedir. Münakaşa için dernek kurulabilir; fakat, hemen harekete geçme fikri daima bütün zihinleri işgal eder. Dernek bir ordudur. Orada kuvvetini tartmak ve canlanmak için tartışılır ve sonra düşmana karşı yürünür. Kendisini teşkil edenlerin gözünde, kanunî kaynaklar vasıta teşkil ederler; fakat, hiç bir zaman muvaffakiyetin tek vasıtası değillerdir.

Birleşik Devletlerde dernek kurma hakkı bu şekilde anlaşılmamaktadır. Amerika'da azınlığı teşkil eden vatandaşlar evvelâ kuvvetlerini ölçmek ve böylece ekseriyetin manevî nüfuzunu sarsmak için dernek halinde birleşirler. Cemiyet azalarının ikinci gayesi, ekseriyet üzerinde müessir olabilmek için en iyi delilleri bulmak ve onlardan istifade etmektir. Zira, daima ekseriyeti kendi taraflarına çekmek ve böylece iktidara sahip olmak ümidi içindedirler. Şu halde Birleşik Devletlerde siyasî

cemiyetlerin gayeleri sulhçu ve vasıtaları meşrudur. Sadece kanunî yollarla zafer kazanmağı iddia ettikleri zaman, umumiyetle hakikati söylemektedirler.

Amerikalılarla Avrupalılar arasında, bu hususta ki farkın birçok se - bepleri vardır. Avrupa'da, kendilerini ekseriyetle mücadele edecek kadar kuvvetli gören ve hiç bir zaman ondan bir destek ümit etmeyecek derecede çoğunluktan ayrılan partiler vardır. Bu şekilde bir parti ikna etmek değil, savaşmak ister. Amerika'da, fikirleri itibariyle ekseriyetten çok ayrılan insanlar, ona karşı bir şey yapmağa muktedir değillerdir: Hepsi ekseriyeti kazanmayı ümit ederler. Bu bakımdan dernek kurma hürriyeti, büyük partiler, ekseriyeti elde etmek imkânsızlığı içinde bulundukları nispette tehlikelidir. Birleşik Devletler gibi fikirlerin ancak nüanslarla ayrıldığı memleketlerde dernek hakkı hudutsuz olabilir. Dernek kurma hürriyetini halâ sadece idare edenlere karşı savaş hakkı olarak görmemiz, hürriyet konusundaki tecrübesizliğimizden ileri gelmektedir, Bir partinin olduğu gibi, bir insanın da kuvvetini anladığı takdirde aklına ilk gelen şey, zor kullanmadır; tecrübeden doğan ikna etme fikri daha sonra akla gelir. Aralarında çok derin bir şekilde ayrılmış olan İngilizler, uzun müddettir kullana kullana alıştıkları için dernek hakkını nadiren suiistimal ederler. Fransa'da savaşma hırsı o kadar kuvvetlidir ki, ne kadar delice olursa olsun, silâh elde ölmenin şerefli sayılmayacağı Devleti sarsma teşebbüsü yoktur.

Fakat Birleşik Devletlerde, siyasî derneği itidale sevk eden sebeplerden belki de en mühimi genel oydur. Genel oy'un kabul edildiği bütün memleketlerde, ekseriyet hiç bîr zaman şüphe altında kalmaz; çünkü, hiç bir parti mantıken kendisine oy vermeyenlerin temsilcisi olduğunu iddia edemez. Bu durumda herkes gibi cemiyetler de ekseriyeti temsil etmediklerini bilirler. Bu bizzat mevcudiyetlerinden çıkan bîr hakikattir; zira ekseriyeti temsil etselerdi, düzeltilmesini istedikleri kanunu bizzat değiştirebileceklerdi. Bunun neticesi olarak, hücum ettikleri hükümetin manevî gücü çok artmış; kendilerininki de hayli azalmış, olmaktadır.

Avrupa'da ekseriyetin iradesini temsil ettiğini iddia etmeyen veya zannetmiyen dernek yok gibidir. Bu inanç veya bu iddia kuvvetlerini son derece artırır ve inanılmaz bir şekilde yaptıklarım meşru göstermeye yarar. Zira hakkın ezilmesine mani olmak için kuvvet kullanmadan daha meşru bir şey var mıdır? Böylece, beşerî kanunların ölçüsüz karışıklığı içinde, aşırı hürriyetin bazen hürriyetin suiistimalini önlediği; aşırı demokrasinin de demokrasinin tehlikelerine mâni olduğu görülebilir. Avrupa'da dernekler kendilerini, milletin kendi başına hareket edemeyen bir nevi yasama ve

yürütme meclisleri gibi telâkki ederler. Bu fikirden hareket eder ve emirler verirler. Amerika'da millet içinde ancak bir azınlığı teşkil ettikleri için, münakaşa eder ve dileklerde bulunurlar.

Avrupa'da cemiyetlerin kullandıkları vasıtalar, gayelerine uygundur. Bunların başlıca gayeleri lâf etmekten ziyade iş yapmak; ikna etmekten ziyade savaşmaktır. Tabiî olarak, sivil hayatla ilgisi olmayan bir teşkilât kurma ve bünyelerine askerî sloganlar ve alışkanlıklar sokmak temayülündedirler. Ayrıca ellerinden geldiği kadar işlerin idaresini merkezileştirip ve iktidarı çok az sayıda kimsenin ellerine koyarlar.

Cemiyetlerin azaları, talimdeki askerler gibi bir parolaya cevap verirler; pasif bir itaat doğması ileri sürerler veya daha ziyade, birleşmekle bir hamlede bütün hüküm ve hür muhakemelerinden vazgeçerler; yîne bu cemiyetlerde ekseri hücum edilen hükümet adına memlekette tesis edilen istibdatlardan daha tahammül edilmez bir istibdat hüküm sürer. Bu manevî kuvvetlerini çok azaltır. Böylece ezilenlerin zulüm edenlere karşı savaşının, mukaddeslik vasfından mahrum kalırlar. Zira bazı hallerde hemcinslerine adi bir şekilde itaat eden, arzularına, hatta fikirlerine boyun eğen bir kimse, nasıl hür olmak istediğini iddia edebilir?

Amerikalılar dernekler arasında bir de hükümet kurdular; fakat, denilebilir ki bu sivil bir hükümettir. Ferdî bakımsızlık ondan hissesini al - maktadır, bütün cemiyette, herkes aynı zamanda, aynı gayeye doğru yürümektedirler. Fakat herkes tamamen aynı yollardan yürümek zorunda değildir. Hiç kimse aklından ve iradesinden feragat etmemektedir: fakat, akıl ve iradelerini müşterek bir teşebbüsü muvaffak kılmak için seferber etmektedirler.

Birleşik Devletlerde Demokrasinin Faydalı Tarafları

Demokratik idarenin zaafları ve kötü tarafları kolayca görülebilirler. Faydalı tesirleri hissedilmez ve göze çarpmaz bir şekilde cereyan ederken, kötü tesirleri aşikârdır. Kusurları ilk nazarda göze batarlar; avantajları ancak uzun vadede anlaşılırlar. Amerikan demokrasisinin kanunları kusurlu veya eksiktir; bunlar bazen yerleşmiş menfaatleri ihlâl eder, bazen da cemiyete tehlikeli olanları müeyyidelendirirler. İyi olsalardı bile, fazlalıkları yine büyük bir kötülük teşkil edecekti. O halde Amerikan Cumhuriyetlerinin refah ve devamının sebebi nedir?

Demokrasinin kanunları, umumiyetle büyük sayının lehinedir. Zira onları bütün vatandaşların ekseriyeti yapar. Ekseriyet yanılabilir; fakat bizzat kendi aleyhine bir kanun çıkarmaz. Aristokrasinin kanunları ise, aksine, kudreti ve zenginliği küçük bir guruba inhisar ettirmeye meylederler. Çünkü aristokrasi, mahiyeti icabı, daima bir azınlık teşkil eder. Şu halde, umumî bir şekilde denilebilir ki, demokrasinin kanun yapmada güttüğü gaye aristokrasinin kanun yapmada güttüğü gayeden beşeriyete daha faydalıdır. Fakat demokrasinin üstünlüğü burada sona ermektedir.

Aristokrasi kanun yapmada, demokrasi ile mukayese edilemeyecek ölçüde ustadır. Kendi kontrolünü elinde bulundurduğu için geçici tahriklere kapılmaz; müsait fırsatın çıkışına kadar olgunlaştırdığı uzun vadeli tasavvurları vardır. Aristokrasi bütün kanunların kolektif kuvvetini aynı anda tek bir hedefe doğru yöneltme sanatına bihakkın vakıftır. Halbuki demokrasi için durum böyle değildir: kanunları hemen hemen kusurlu ve zamansızdır. Şu halde demokratik vasıtalar, aristokratik vasıtalardan daha kötüdürler. Gayesi daha faydalı olmakla berber, demokrasi ekseri kendi aleyhine çalışır.

Amme memurları hakkında da fauna benzer bir şey söylenebilir. Amerikan demokrasisinin iktidarı tevdi ettiği insanların seçiminde ekseri yanıldığı kolayca görülebilir. Birleşik Devletlerde amme idaresini ele alanlar ekseri aristokratik idarede iktidara gelenlerden hem manen hem de maddeten aşağıdırlar. Fakat menfaatleri, vatandaşların ekseriyetinin menfaati ile aynıdır. Bu bakımdan birçok vahim hatalar yapabilirler ve birçok vaatlerine sadık kalmayabilirler; fakat asla, sistemli bir şekilde bu ekseriyete zıt bir yolda gitmezler ve hükümetin de tehlikeli ve inhisarcı bir yola girmesine meydan vermezler.

Demokratik rejimde bir yüksek memurun kötü idaresi, ancak idarenin bu kısa süresi esnasında tesir gösteren mücerret bir vakadır. Kabiliyetsizlik ve nüfuz ticareti, insanları birbirlerine devamlı bir şekilde bağlıyabilecek müşterek menfaatler değildir. Suiistimal yapan veya kabiliyetsiz bir idareci, başka bir idareciyle, o da kendisi gibi kabiliyetsiz veya hırsız olduğu için işbirliği yapmaz. Bu iki kişi asla kabiliyetsizliği ve nüfuz ticaretini torunlarına kadar nakledecek derecede, ahenkle çalışmazlar. Bilâkis, birinin hırsı ve dalavereleri, ötekinin kirli çamaşırlarım ortaya döker. Demokrasilerde idarecilerin suiistimalleri umumiyetle tamamen şahsîdirler.

Amerika'da, Devlet adamlarının kayıracakları hiç bir sınıf menfaati olmadığı için, hükümetin genel ve devamlı gidişi, idareciler ne kadar beceriksiz olursa olsun umumun hayrınadır. Bu bakımdan, demokratik müesseselerin temelinde, hatalarına ve kötülüklerine rağmen, insanları ekseri umumî refaha doğru yönelten gizli bir temayül vardır. Halbuki bütün fazilet ve üstünlüklerine rağmen, aristokratik müesseselerde, insanları bazen hemcinslerinin sefaletini artırmağa sürükleyen gizli bir yol bulunur. Böylece Aristokratik memleketlerde, Devlet adamları istemeden kötülük yaparken; demokrasilerde, akıllarından bile geçirmeden iyilik yaparlar.

Amme Ruhu

Başlıca kaynağını, insan kalbini insanı doğduğu yere bağlıyan, insiyakî, hasbî ve tarih edilmeyen bir histen olan bir vatan aşkı vardır. Bu tabiî aşk mazinin hatırası, ecdada saygı ve eski âdetlere bağlılıkla karışmıştır. Bu aşkı hissedenler, memleketlerini baba ocağı gibi severler. Orada buldukları sükûnet hoşlarına gider. Kazandıkları alışkanlıklara bağlanırlar; hatıralarını unutmazlar; hatta orada itaat altında yaşamaktan bile zevk alırlar. Ekseri bu vatan aşkı, dinî şevkle tahrik edilir ve o zaman mucizeler yaratır. Kendi de bir nevi din'dir. Asla muhakeme etmez; inanır, hisseder ve harekete geçer. Bazı memleketlerde monark, vatanın şahsîleşmiş timsali olarak kabul edilir; vatanseverliği teşkil eden hislerden bir kısmı olan yönelir; zaferlerinden de kudretinden gurur duyulur. Eski rejimde, Fransızlar, bir ara kendilerini Monarkın kayıtsız şartsız keyfine tâbi hissetmekten zevk duymuşlar ve gururla «dünyanın en kudretli kralının idaresinde yaşıyoruz» diye bağırmışlardı. Fakat, bütün tabiî ihtiraslar gibi vatan aşkı da, devamlı olmaktan ziyade büyük ve geçici gayretler doğurur. Buhran anlarında Devleti kurtardıktan sonra, sulh zamanında onu mahva terkeder. Halkın inançları sağlam ve adetleri basit olduğu zaman ve cemiyet, meşruluğuna kimsenin itiraz etmediği bir düzene dayandığa zaman vatan aşkı vardır.

Vatana bağlılığın belki daha az hararetli ve cömert, fakat daha velût daha devamlı ve rasyonel bir şekli daha vardır. Bu, kültürle doğar; kanunların yardımı ile gelinir; hakların kullanılması ile büyür ve nihayet neticede şahsî menfaat ile birleşir. Bir insan memleketin refahının bizzat kendi refahına tesirini anlar; kanunun kendisini, bu refahı hasıl etmeğe

iştirake teşvik ettiğini bilir ve memleketin refahına, evvelâ kendisine faydalı bir şeye, sonra da bizzat kendi eserine gösterdiği alâkayı gösterir.

Fakat, milletlerin hayatında eski adetlerin değiştiği, an'anelerin ortadan kalktığı, inançların sarsıldığı, hatıraların itibarının kalmadığı ve bunlara rağmen henüz kültürün yayılmadığı ve siyasî hakların mahdut ve teminatsız kaldığı anlar vakidir. O zaman insanlar vatana şüpheci ve itimatsız gözlerle bakarlar. Artık onu, ne ölü bir çamur parçası olarak gördükleri topraklarında, ne atalarının kendilerine boyunduruk gibi gelen âdetlerinde, ne şüphe etmeğe başladıkları dinde, ne istihfaf ettikleri kanun koyucuda bulurlar... Artık vatanlarını tamamen unuturlar; tam ve ümitsiz bir egoizm ile kabuklarına çekilirler. Bu insanlar aklın üstünlüğünü tanımamalarına rağmen, peşin hükümlerden kurtulmuşlardır. Onlarda ne monarşinin insiyakı, ne de cumhuriyetin şuurlu vatanseverliği vardır; fakat, sefalet ve kararsızlık içinde ikisinin arasında kalmışlardır.

Bu durumda ne yapılabilir? Geriye mi dönmek lazımdır? Fakat nasıl insanlar ilk yaşlarının masum zevklerine tekrar dönemezlerse; milletler de gençliklerinin duygularına bir daha dönemezler; kayboluşlarına esef edebilirler; fakat onları tekrar doğuramazlar. Bu bakımdan ilerlemek ve milletin gözünde ferdî menfaatle memleketin menfaatini birleştirmekte acele etmek lâzımdır. Zira karşılıksız bir vatan aşkı artık bîr daha dönmemek üzere kaçıp gitmektedir.

Bu neticeye ulaşmak için, bütün insanlara derhal siyasî hakların bahsedilmesi icabettiğini iddia edecek değilim; fakat, insanları memleketlerinin kaderi ile alâkalandıracak en müessir, belki de tek çarenin, onları memleketin idaresine iştirak ettirmek olduğunu ileri sürüyorum. Zamanımızda vatan duygusu bana siyasî hakların ifasından ayrılmazmış gibi geliyor; ve bundan sonra Avrupa'da vatandaşların sayısının bu hakların genişleyip daralması nisbetinde azalıp çoğalacağını zannediyorum.

Sakinlerinin bugün işgal ettikleri toprağa daha dün geldikleri ve oraya beraberlerinde ne bir âdet ne de bir hatıra getirdikleri, birbirlerini ilk defa olarak orada tanıdıkları, tek kelimeyle insiyaki vatan aşkının hemen hemen hiç mevcut olmadığı Birleşik Amerika'da herkesin, mahallî idarenin, kantonun ve bütün Devletin işlerine kendi işleri imiş gibi alâka göstermelerinin sebebi nedir? Şudur: Orada herkes, kendi sahasında, Devlet idaresinde aktif bir rol olmaktadır.

Amerika'da avamdan bir insan, genel refahın kendi adeti üzerine tesiri gibi çok basit fakat buna rağmen halkın pek az anladığı bir hususu kavramıştır. Ayrıca bu refahı bizzat kendi eseri olarak görmeye alışmıştır. Bu bakımdan amme refahında kendi refahını görür ve hatta iddia edilebilir ki Devlet için, sadece vazife duygusu ve gururu zoruyla değil, menfaatperestliği icabı çalışır.

Söylenen şeylerin hakikatini anlamak için Amerikalıların tarihini ve müesseselerini tetkike lüzum yoktur. Örf ve âdetleri bunu açıkça ortaya koymaktadır. Memlekette bütün olup bitene iştirak eden Amerika'lı, kendini onunla alâkalı her nevi tenkide karşı müdafaa ile vazifeli zannetmektedir. Zira hücum edilen sadece memleketi değil, bizzat kendidir ve bu durumda millî gururunun her türlü sun'iliklere büründüğü ve şahsî kibirinin çocukça tezahürlere vardığı görülür.

Amerikalıların hayal alışkanlığı içinde bu asap bozucu vatanseverlikten daha sıkıcı bir şey yoktur. Yabancı, bu memleketin birçok müessesesini methetmeye rıza gösterebilir; fakat nihayet bazı şeyleri de tenkit etmesine müsaade edilmesini ister ve bu da kendisine mutlak bir şekilde yasak edilmiştir,

Bu bakımdan Amerika, bir yabancının kimseyi rencide etmemek için ne hususî şahıslardan, ne Devletten, ne idare edilenlerden ve idare edenlerden, ne amme teşebbüslerinden, ne ferdî teşebbüslerden, nihayet belki iklim ve toprak hariç orada rastlanabilecek hiçbir şeyden bahsetmemesi icabeden bir hür ülkedir. Hattâ sanki meydana gelmelerine iştirak etmişler gibi toprağı ve iklimi müdafaa eden Amerikalılara dahi rastlanmaktadır.

Zamanımızda artık herkesin vatanseverliği ile azınlığın idaresi arasında bir tercih yapmak lâzımdır; zira birincinin verdiği sosyal aktivite ve kuvvetle, ikincinin temin ettiği istikrar garantisini uzlaştırmak mümkün değildir.

Birleşik Devletlerde İnsan Hakları Fikri

Fazilet fikrinden sonra, insan hakları fikrinden daha yüksek bir fikir hatırlamıyorum, veya daha doğrusu bu iki fikir birleşmektedirler. İnsan hakları fikri, siyasî sahaya aktarılmış fazilet fikrînden başka bir şey değildir.

İnsanlar tiranlığın ve anarşinin ne olduğunu insan haklan fikri ile tarif ettiler. Bu fikre sahip herkes- küçüklük duygusuna kapılmadan itaat etmesini ve küstahlığa kaçmadan bağımsız kalmasını bildi. Şiddetle itaat eden kimse eğilir ve küçülür; fakat hemcinsine tanıdığı hükmetme hakkına itaat edince, bir bakıma kendisine hükmedenin dahi üstüne yükselir. Faziletsiz büyük adam olmadığı gibi, insan haklarına hürmet etmeyen millet, hattâ denilebilir ki cemiyet dahi olmaz. Zira bağı sadece kuvvet olan, rasyonel ve zeki bir mahluklar birliğinin ve manası vardır.

Nasıl malların taksimi, mülkiyet fikrini genel olarak bütün vatandaşların kazanmasını sağlarsa, demokratik idare de insan hakları fikrini en basit vatandaşa kadar ulaştırır. Esasen tence en büyük meziyetlerinden biri budur.

Bütün insanlara siyasî haklardan istifade etmeği öğretmenin kolay birşey olduğunu iddia etmiyorum. Ancak bu mümkün olduğu takdirde neticeleri büyük olacaktır. Şayet böyle bir teşebbüse girişilmesi gereken bir asır varsa, bu bizim asrımızdır.

Dinlerin zayıfladığını ve ilâhî hukuk fikrinin ortadan kalktığını görmüyor musunuz? Örf ve âdetlerin bozulduğunu ve onlarla birlikte hakların ahlakî temelinin ortadan kalktığını fark etmiyor musunuz? Her hususta, inançların, mantıkî hükümlere; hislerin, hesaplara yer verdiği görülmüyor mu? Eğer bu evrensel sarsıntı arasında insan hakları fikrini, insan kalbinde değişmez tek nokta olarak kalan ferdî menfaate bağlayamazsanız dünyayı idare etmede başvurulacak korkudan başka size ne kalmaktadır?

Bana ne zaman kanunların zaafı, idare edilenlerin taşkınlığı, ihtirasların şiddeti ve faziletin iktidarsızlığından bahsedilse ve bu durumda demokrasinin haklarının artırılmasının düşünülmemesi gerektiği söylense-bilâkis bütün bu sayılanlar yüzünden bunun daha çok düşünülmesi gerektiği şeklinde cevap veririm. Hakikatle hükümetler cemiyete nispetle bununla daha yakından alâkadır. Zira hükümetler geçici olduğu halde cemiyet geçici değildir.

Amerika misalini mübalâğa etmek istemiyorum. Amerika'da halk, siyasî haklara, onları pek suiistimal edemeyeceği bir devirde sahip oldu. Çünki vatandaşların sayısı azdı ve adetleri basitti. Zaman geçti, fakat Amerikalılar tâbir caizse demokrasinin iktidarını hiç artırmadılar. Daha ziyade sahasını genişlettiler.

Bir halka, o zamana kadar mahrum kaldığı siyasî hakları bahşetme anının, ekseri zarurî fakat daima tehlikeli bir kriz anı olduğundan şüphe edilemez.

Çocuk, hayatın değerini öğrenmeden öldürebilir; kendi malının elinden alınmasını bilmeden başkasının malına el atabilir. Avamdan bir fert kendisine siyasî haklar verildiği anda, haklarına nispetle aynı çocuğun tabiat karşısındaki durumundadır: ona meşhur «Homo puer robustus» lâfı tatbik edilebilir.

Bu gerçek bizzat Amerika'da ortaya çıkmaktadır. Vatandaşların haklarından istifadeye en erken başladıkları Devletler, onların bu haklardan en iyi istifade ettikleri Devletlerdir.

Şu hakikat ne kadar tekrar edilse fazla değildir: hür olma sanatından daha çok harikalar yaratabilecek şey yoktur; fakat hürriyeti hazmedebilmek için elzem çıraklıktan daha çetin çıraklıkta mevcut değildir. İstibdat için aynı şey söylenemez, istibdat ekseri mevcut bütün kötülükleri ortadan kaldırmak istidadındadır. Hukuk dayanağıdır, ezilen sınıfları himayesi altına alır ve nizamın kurucusudur. Milletler, yaratığı geçici refahın sinesinde uyuklarlar. Uyandıkları zaman sersefil olmuşlardır. Hürriyet tam aksine umumiyetle fırtınalar arasında doğar, dahilî karışıklıklar arasında güçlükle yerleşir ve nimetleri ancak iyice eskidiği zaman ortaya çıkar.

Birleşik Devletlerde Kanuna Saygı

Her zaman bütün halkı, doğrudan doğruya veya dolayısıyla kanun yapımına iştirak ettirmek mümkün değildir. Fakat bu mümkün olduğu takdirde kanunun kazanacağı büyük otorite inkâr edilemez. Halktan sadır oluş, teşrinin mükemmelliğine ve felsefesine halel getirse bile kudretini son derece artırır.

Bütün bir halkın iradelerinin ifadesinde inanılmaz bir kuvvet vardır. Bu iradeler bir kere ortaya çıktı mı, ona karşı mücadele edenlerin muhayyilesi dahi durur.

Bu gerçek partiler tarafından iyi bilinmektedir. Bu yüzden ellerinden geldiği müddetçe daima çoğunlukla hareket etmeye çalışırlar. Oy verenlerin çoğunluğunu kazanamadıkları zaman, hakikî ekseriyetin çekimserler arasında kaldığını ileri sürerler. Şayet orada da ekseriyeti

bulamazlarsa, onun oy verme hakkı olmayanlar arasında olduğunu iddia ederler.

Köleler, hizmetçiler ve mahallî idareler tarafından bakılan fukaralar hariç. Amerika'da seçmen olmayan ve bu sıfat dolayısıyla kanun yapımına iştirak etmeyen kimse yoktur. Bu bakımdan kanunlara hücum etmek istiyenler şu iki şeyden birini yapmak: ya milletin iradesini değiştirmek, ya da ayaklar altına almak zorundadırlar.

Bu ilk sebebe, Amerika'da her ferdin, herkesin kanuna itaat etmesini şahsî menfaati icabı sayması gibi daha doğrudan ve daha kuvvetli bir sebep de ilâve edilmelidir. Zira bugün ekseriyet tarafında olmayan, belki yarın o tarafta olacaktır; ve simdi teşrinin iradesine hürmeti, belki çok geçmeden kendi iradesine hürmet demek olacaktır. Bu bakımdan ne kadar kütü olursa olsun, Birleşik Devletler halkı kanuna sadece çoğunluğun eseri olarak değil aynı zamanda kendi eseri olarak kolayca itaat eder. Onu taraflarından birini teşkil ettiği bir akit gibi telakki eder.

Şu halde Amerika'da Kanununa, tabiî bir düşmana olduğu gibi, sadece korkulu ve kuşkulu nazarlar atfeden kalabalık ve daima taşkın bir kitle yoktur. Bilâkis bütün sınıfların kanunlara son derece itimat ettiğini ve onlar için bir nevi baba şefkati hissettiğini fark etmemek imkânsızdır.

Bütün sınıflar derken yanılmıyorum. Amerika'da, Avrupa kudret ölçüsü bir tarafa atıldığı için, zenginler Avrupa'da fakirlerin içinde bulunduğu duruma benzer bir durumda bulunurlar. Kanuna ekseri şüphe ile bakanlar onlardır. Başka bir yerde söylediğim gibi, demokratik hükümetin hakikî avantajı, bazılarının iddia ettiği gibi herkesin menfaatini garanti altına alması değildir, sadece en büyük sayının menfaatini korumasıdır. Devletî fakirlerin idare ettiği Birleşik Amerika'da, zenginler daima iktidarın kendilerine karşı kötü kullanılmasından korkarlar.

Zenginlerin bu şekildeki zihnî temayülü gizli bir memnuniyetsizlik yaratabilir; fakat cemiyet bundan fazla zarar görmez; zira bizzat zengini kanun vazıına itimatsızlığa sevk eden sebep, hükümlerine isyan etmesini de önler. Kanunu zengin olduğu için yapmaz ve onu zenginini diye çiğnemeye cesaret edemez. Medenî milletler genel olarak, isyan etmekle kaybedecek bir şeyi olmayan fertlerden müteşekkildir. Bu bakımdan demokrasinin kanunları her zaman hürmete lâyık olmasa bile, hemen daima saygı görmektedir. Zira umumî olarak, kanunları çiğneyenler, kendi yaptıkları ve istifade ettikleri kanunlara itimatsızlık edemezler, ve menfaati icabı kanunu çiğneme durumunda olanları, karakterleri ve durumları, kanun koyucuya

itaate zorlar. Kısaca, Amerika'da halk kanuna sadece kendi eseri olduğu için değil, şayet tesadüfen kendine dokunuyorsa onu değiştirebileceği için de itaat eder. O'na evvelâ bizzat kendi kendine empoze ettiği bir kötülük, sonra da geçici bir kötülük olarak itaat eder.

Birleşik Devletlerde Hüküm Süren Siyasî Faaliyet

Amerikalıların son derece geniş hürriyetini fark etmemek imkânsızdır. Aynı şekilde, bu hürriyetin herkes arasında eşit oluşu da kolayca anlaşılabilir. Fakat bizzat şahit olmadan şahit olmadan anlaşılmayacak şey, Birleşik Devletlerde hüküm süren siyasî faaliyettir.

Amerikan toprağına iner inmez bir nevi gürültü ile karşılaşırsınız; her yönden müphem bir uğultu yükselir, kulağınıza bin ses birden gelir; ve bu seslerden her biri bazı toplumsal ihtiyaçları ifade etmektedir. Etrafınızda her şey hareket etmektedir; şurda, bir mahalle halkı bir kilise inşasının gerekli olup olmadığını incelemek için toplanmıştır; burda, bir temsilci seçmek için çalışmaktadır; daha ötede, bir Kantonun milletvekilleri bazı mahallî ihtiyaçlar için fikir vermek üzere alelacele şehre gitmekte; başka bir yerde bir köyün çiftçileri bir okulun veya yolun plânını münakaşa etmek üzere sabanlarını terk etmektedir. Bazı vatandaşlar, sadece, Devletin gidişatını tasvip etmediklerini beyan etmek gayesiyle toplanırlarken, diğer bazıları iktidardakilerin vatanın babaları olduğunu ilân etmek üzere bir araya gelirler. Nihayet bir başka gurup da devletin aksaklıklarınm başlıca sebebi olarak ayyaşlığı gördükleri için, bir itidal örneği vermek üzere birleşirler.

Amerikan kanun koyucusunu durmadan tahrik eden ve dışarıdan görülen tek hareket olan büyük siyasî cereyan, halkın en alt sıralarında başlayan ve tedricen gelişerek vatandaşların bütün sınıflarını içine alan evrensel bir hareketin bir parçası ve bir nevi devamından ibarettir. Mesut olmak için bundan daha fazla gayret sarf edilemez.

Birleşik Devletlerde bir vatandaşın hayatında siyasete düşkünlüğün ne gibi bir yer işgal ettiğini bilmek güçtür. Devlet idaresine karışmak ve Devlet işlerinden bahsetmek, bir Amerikalı için en büyük meşgale ve denilebilir ki tek zevktir. Bu husus, hayatının en küçük alışkanlıklarında dahi kendini gösterir: ev kadınları, bizzat kendiliklerinden siyasî toplantılara gidip, nutuklar dinleyerek ev işlerinin sıkıntılarından

kurtulurlar. Onlar için münakaşa kulüpleri bir dereceye kadar temaşa saatlerinin yerini tutmakladır. Bir Amerikalı konuşmaz, tartışır; gevezelikten ziyade tahlile girişir, Size daima bir topluluğa hitap ediyormuş gibi hitap eder; ve coşup hararetlenirse, muhatabına «baylar» diye hitap eder.

Bazı memleketlerde, halk, kanunun kendisine verdiği siyasî hakları âdeta istemeye istemeye kabul eder; müşterek menfaatler ile uğraşmayı zaman kaybı gibi telâkki eder, ve tam bir bencillik duygusu ile kendi kabuğuna çekilir.

Halbuki Amerikalı, sadece kendi işlerinin çerçevesine kalır kalmaz, mevcudiyetinin yarısı elinden gitmiş gibi olur. Hayatında büyük bir boşluk hisseder ve inanılmaz derecede bedbaht olur.

Eminim kî şayet bir gün Amerika'da istibdat teessüs ederse, hürriyet aşkından çok, hürriyet alışkanlıklarını yenmede müşkülâta maruz kalacak.

Demokrasi idaresinin, siyasî hayata soktuğu bu daimî hareket, neticede medenî hayata da geçmektedir. Bunun, bütünü itibariyle demokratik idarenin en büyük avantajı olup olmadığını bilmiyorum; ve bunu, yaptığından çok yaptırdığı şeylerden dolayı övüyorum.

Halkın ekseri amme işlerini çok kötü yürüttüğüne kimse itiraz edemez; fakat, halk, fikirlerinin çerçevesi genişleme yoluna girmeden amme işlerine karışamaz. Devlet idaresine iştirake çağrılan basit bir vatandaş bir nevi gurura kapılır. Kudrete sahip olduğu için, çok uyanık zekâlar hizmetine koşarlar. Desteğini kazanmak için ona başvururlar ve bin bir şekilde onu aldatmağa çalışanlar, aslında onu aydınlatmış olurlar. Siyasette kendi tasarlamadığı, fakat umumî hareket zevkini okşayan bir sürü teşebbüse iştirak eder. Amme mülkünü islâh için ona yeni yollar gösterilir ve bunlar onda kendi mülkünü islâh arzusu doğurur. Belki kendinden öncekilerden ne daha mes'ut, ne de ahlâklıdır; fakat daha uyanık ve daha aktiftir. Birleşik Devletlerde görülen harikulade endüstri hareketinin sebebinin, bazılarının iddia ettikleri gibi doğrudan doğruya değilse bile dolayısıyla, memleketin fizik yapısıyla birlikte demokratik müesseseler olduğundan şüphe etmiyorum. Endüstri hareketini doğuran kanunlar değildir, fakat halk kanun yaparak onu meydana getirmeği öğreniyor.

Demokrasinin düşmanları, tek bir kişinin yüklendiği işi, herkesin müştereken yaptığı bir işten daha iyi yapabileceğini iddia ettikleri zamanı bana haklı imişler gibi geliyorlar. Tek kişinin idaresi, her iki taraf için de

bilgi eşitliği farazi olarak kabul edilirse çoğunluğun idaresine nispetle daha çok devamlılık sağlar, insan seçiminde daha isabetlidir, teferruatlar bakımından daha çok mükemmele yaklaşır, daha çok fikrî bütünlük gösterir, daha sebatlıdır.. Bunları inkâr edenler ya sadece az sayıda misale dayanarak hükmedenler, ya da hiç demokratik Devlet görmeyenlerdir. Kabul etmek lâzımdır ki, mahallî vakalar ve halkın temayülü demokratik müesseseler lehine olduğu zaman bile, demokrasi rejimi Devlet idaresinde metotlu, muntazam bir sistem sağlamaz. Demokratik memleket, teşebbüslerinden her birini akıllı bir istibdattaki mükemmeliyetle gerçekleştiremez. Ya ekseri onları daha meyveleri alınmadan terk eder veya tehlikeli birtakım teşebbüslere girişir. Fakat uzun vâdede daha çok şey yapar. Her şeyi daha az iyi yapar; fakat çok fazla şey yapar. Bu rejimde, bilhassa amme idaresinin yaptığı şey değil, onsuz ve onun dışında yapılan şey büyüktür. Demokrasi halka en becerikli hükümeti vermez; fakat en becerikli hükümetin ekseri yapamayacağı şeyleri yapar; bütün sosyal bünyeye devamlı bir faaliyet, mebzul bir kuvvet, onsuz asla mevcut olamayacak bir enerji yayar ve hadiseler ne kadar az müsait olursa olsun harikalar yaratır. Hakikî avantajları bunlardır.

Hristiyan âleminin kaderinin askıda göründüğü bu asırda, bazıları halâ büyümekte olan demokrasiye düşman bir kuvvete olduğu gibi saldırmakta; bazları da ona yoktan varolan yeni bir Allah gibi tapmaktadırlar. Fakat her iki taraf da nefretlerinin ve aşklarının mevzuunu iyi tanımamaktadırlar; karanlıkta çarpışmakta ve darbelerini rasgele sallamaktadırlar.

Cemiyetten ve hükümetten ne istiyorsunuz? Beklemek lâzımdır.

İnsan zekâsının bu cemiyetin meselelerine belli bir yükseklikten ve açık kalplilikle bakmasını mı istiyorsunuz? İnsanların maddî nimetleri hor görmelerini mi istiyorsunuz? Büyük sadakat örnekleri yaratmak ve derin kanaatler doğurmak veya muhafaza etmek mi arzu ediyorsunuz?

Maksadınız örfleri yaldızlamak, âdetleri yükseltmek, sanattan parlatmak mı? Şiir mi, gürültü mü, şeref mi istiyorsunuz?

Bir milleti, diğerleri üzerinde kuvvetli bir tarzda müessir kılacak şekilde teşkilâtlandırmak mı niyetindesiniz? Onu büyük teşebbüslere girişmeğe ve gayretlerinin neticesi ne olursa olsun tarihte muazzam bir iz bırakmağa sevk etmek mi istiyorsunuz Size göre cemiyet halinde yaşayan insanların başlıca gayesi bu olmalı ise demokrasiden vazgeçin. O sizi emin bir şekilde hedefe götürmez.

Eğer insanın ahlâkî ve fikri faaliyetini maddî hayatın zaruretleri üzerine çevirmeyi faydalı buluyorsanız; eğer akıl size göre, insanlara dehadan daha yararlı ise; eğer gayeniz hamasî faziletler değil, sakin alışkanlıklar yaratmaksa; eğer cürüm yerine kusurlar görmeği ve daha az kötülükler yaratmak şartıyla daha az faaliyet bulmağı tercih ediyorsanız; eğer şaşaalı bir cemiyette yaşamak yerine, müreffeh bir cemiyette yaşamak size yetiyorsa; nihayet sizce bir hükümetin gayesi bütün millete mümkün olan en fazla kuvveti ve şerefi temin etmek değil de, onu teşkil eden her ferdi mümkün olduğu kadar müreffeh kılmak ve sefaletten korumak ise, o zaman şartları eşit kılınız ve demokratik idareyi tesis ediniz.

Şayet bir seçim yapmanın zamanı geçmişse ve insan üstü bir kuvvet sizi arzularınıza bakmadan iki hükümetten birine doğru sürüklüyorsa, hiç olmazsa onun yapabileceği bütün iyiliği elde etmeye çalışınız ve iyi ve kötü temayüllerini tartarak birincilerini geliştirmeğe ikincilerini de tahdide çalışınız.

AMERİKA'DA EKSERİYETİNİN HUDUTSUZ KUDRETİ VE BUNUN NETİCELERİ

Demokratik hükümetlerin özü icabı, ekseriyet mutlak iktidara sa - hiptir. Zira demokrasilerde ekseriyete mukavemet edebilecek hiç bir kuvvet yoktur.

Amerikan Anayasalarının çoğu, ekseriyetin bu tabiî kuvvetini, sun'i bir şekilde daha da artırmağa çalıştılar.

Teşrii kuvvet, ekseriyete, bütün siyasî kuvvetlerden daha kolay itaateden kuvvettir. Amerikalılar, teşri organ azalarının, kendilerini sadece umumî görüşlere değil, hakimiyetin asıl sahiplerinin günlük ihtiraslarına da tâbi kılmak için, **doğrudan doğruya** halk tarafından ve **çok kısa** bir müddet için tayin edilmelerini istediler.

Her iki meclisin azalarını da aynı halk sınıfından ve aynı tarzda seçtiler; o kadar ki teşri organın fiilleri sanki tek bir meclisin imiş gibi sür'atli ve karşı konmaz oldu..

Teşri organ bu şekilde kurulunca, hemen bütün iktidar süresinde toplandılar.

Kanun esasen kuvvetli iktidarların gücünü artırdıkça, zaten zayıf olanları da büsbütün zayıflaştırıyordu, îcra kuvvetinin temsilcilerine ne istikrar, ne de bağımsızlık temin ediyordu; ve onları tamamen teşrinin kaprislerine tâbi kılarak, demokratik hükümetin özünün icraya temin ettiği birazcık müessiriydi de ortadan kaldırıyordu.

Birçok Devlette kanun, kazaî kuvveti seçmen ekseriyetine verir ve hakimlerin her yıl ücretlerini tespit hakkını temsilcilere bırakarak, onların hepsinin mevcudiyetini teşri organa tâbi kılar.

Örf ve âdetler kanunlardan da ileri gitmişlerdir. Amerika'da temsili hükümetin garantilerini manasız kılan bir adet gitgide yayılmaktadır; seçmenler bir mebusu seçerken, ona, ekseri hiç bir şekilde ayrılmayacağı bir sürü mükellefiyet ve belli bir hareket plânı empoze ederler. Gürültüsü bir yana bırakılırsa, sanki bizzat ekseriyet, amme meydanlarında tartışmaktadır.

Birçok hususî vakıa, Amerika'da ekseriyetin gücünü sadece hakim kılmaya değil, aynı zamanda karşı konulmaz bir hale getirmeğe temayül etmektedir.

Ekseriyetin manevî üstünlüğü, kısmen tek bir kişinin, bir topluluk kadar, ne uyanık, ne de bilgili olabileceği ve teşrî organın sayısının, kalitesinden daha üstün olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu, eşitlik teorisinin insan zekâlarına tatbiki demektir. Bu doktrin insan gururunun son dayanağına dokunmakladır. Azınlık da buna güçlükle katlanır ve ancak uzun vâdede alışır. Bütan iktidarlar gibi, belki de hepsinden fazla çoğunluk iktidarı da meşru görünebilmek için devamlı olmalıdır. Cebren kendine itaati sağlıyarak. yerleşmiş bir iktidar halini almaya başlar; insanlar ancak kanunları idaresinde uzun müddet yaşadıktan sonra ona itaate başlarlar.

Ekseriyetin, bilgi üstünlüğü dolayısıyla sahip olduğu, cemiyeti idare etmek hakkı fikri Amerika'ya ilk yerleşenler tarafından getirildi. Hür bir milleti yaratmak için tek başına kâfi gelecek olan bu fikir, bugün âdetler arasına karışmıştır ve hayatın en küçük alışkanlıklarında dahi onu bulmak mümkündür.

Ekseriyetin, bilgi üstünlüğü dolayısıyla sahip olduğu, cemiyeti idare etme hakkı fikri, Amerika'ya ilk yerleşenler tarafından getirildi. Hür bir milleti yaratmak için tek başına kâfi gelecek olan bu fikir, bugün âdetler

arasına karışmıştır ve hayatîn en küçük alışkanlıklarında dahi onu bulmak mümkündür.

Eski rejim idaresinde Fransızlar, kralın hiç hata yapmayacağını şaşmaz kaide sayıyorlardı. Şayet tesadüfen kral kötü şeyler yaparsa, hatanın müşavirlerinde olduğunu düşünüyorlardı. Bu durum itaati son derece kolaylaştırıyordu.

Kanun vazıını sevmekten ve saymaktan geri kalmaksızın, kanuna karşı homurdanırlar. Amerikalılar da ekseriyet hakkında aynı şeyi düşünürler.

Ekseriyetin manevî üstünlüğü, çoğunluğun menfaatlerinin, azınlığınkine tercih edilmesi gerektiği prensibine de dayanır. Oysa, çoğunluğun bu hakkına duyulan hürmetin, partilerin durumuna göre tabiatıyla azalacağını veya çoğalacağını anlamak güç değildir. Bir millet, uzlaşmış bir sürü büyük menfaatlerle bölünmezse, ekseriyetin imtiyazlı durumu ekseri gözden kaçar; çünkü ona itaat çok güçtür.

Eğer Amerika'da, kanun koyucunun asırların mahsulü bazı inhisarcı imtiyazları elinden almak istediği bir sınıf olsaydı ve onu üstün bir durumdan avam seviyesine indirmek isteseydi, azınlığın kanunlarına kolay kolay boyun eğmeyeceği muhtemeldi.

Azınlığın, çoğunluğa karsı mücadelesinin bizzat hedefini terk etmesini gerektireceği için, çoğunluğu elde etmesini ümit edemeyeceği haller vardır. Meselâ Aristokrasi, imtiyazlarım muhafaza ederek çoğunluk olamaz ve aristokrasi olmaktan vazgeçilmedikte de imtiyazların; terk edemez.

Birleşik Devletlerde siyasi meseleler bu kadar mutlak ve bu kadar genel bir şekil almaz ve bir gün kendi leylilerine kullanacaklarım ümit ettikleri bütün partiler ekseriyetin haklarını tanımağa hazırdırlar.

Şu halde, ekseriyet, Amerika'da muazzam bir fiilî ve bir o kadar da fikrî güce sahiptir ve bir noktada bir kere teşekkül etti mi, denilebilir ki artık gidişini değil durduracak, hattâ geciktirecek ve ezerek geçtiklerinin sızlanmalarını dinlemeye meydan verecek tek bir engel yoktur.

Bu durumun neticeleri kötü ve istikbal için tehlikelidir.

Ekseriyetin İstibdadı

Hem Devlet idaresi konusunda, bir memleket ekseriyetinin her şeyi yapmağa hakkı olması keyfiyetini zararlı ve tehlikeli buluyorum; hem de bütün iktidarların menşeini ekseriyetin idaresinde görüyorum. Acaba böylece tezada mı düşüyorum?

Sadece şu veya bu milletin ekseriyetinin değil, bütün insanların yaptığı veya hiç olmazsa kabul ettiği bir kanun vardır. Bu kanun adalettir. Şu halde, adalet her milletin hakkının hududunu çizer.

Bir millet, dünya cemiyetini temsil etme ve bu evrensel cemiyetin kanunu olan adaleti tatbik etme ile vazifeli bir jüri gibidir. Cemiyeti temsil eden jüri, kanunlarını tatbik ettiği bu cemiyetten daha fazla kuvvete sahip olabilir mi?

Şu halde âdil olmayan bir kanuna itaati reddedince, ekseriyetin hükmetme hakkını inkâr etmiş olmuyorum! sadece halk hakimiyetini, insan hakimiyetine bağlıyorum.

Bir milletin, yalnız kendini ilgilendiren konularda, aklın ve adaletin sınırlarından tamamen çıkamayacağını ve bunun için bütün iktidarı kendisini temsil eden ekseriyete vermede korkulacak bir şey olmadığını söylemekten çekinmeyenler vardır. Fakat bunu söyleyenler köle ruhlulardır. Bu bakımdan, kolektif olarak alınırsa, çoğunluk, azınlık denen diğer bir şahsın fikirlerine ve menfaatlerine zıt fikir ve menfaatleri olan bir şahıs değildir de nedir? O halde tam iktidara sahip bir insanın hasımlarına karşı iktidarım suiistimal edebileceği kabul edilirse, aynı şey ekseriyet için niçin kabul edilmesin. İnsanlar, birleştikleri için karakter değiştirirler mî? Daha kuvvetli oldukları zaman, engellere karşı daha sabırlı olurlar mı?

Ben şahsen buna inanmıyorum ve hemcinslerimden birine verilmesini reddettiğim hudutsuz iktidarın, birçoklarına birden verilmesine de taraftar değilim.

Bu hürriyeti muhafaza etmek için, ayni hükümette, birçok prensibin birbirlerine gerçek bir şekilde karşı konulabilecek tarzda mezcedilebileceğine inandığım manasına gelmez. Karma hükümet denen şey bana daima hayal mahsulü gibi göründü. Gerçekte karma hükümet yoktur, çünkü her cemiyette, neticede bütün diğerlerine hâkim olan bîr hareket prensibi keşfetmek mümkündür.

Bu tip hükümetlere misal olarak, gösterilen geçen asrın İngiltere'si, sinesinde bir sürü demokratik unsur barındırmasına rağmen, esas itibariyle aristokratik bir Devletti. Zira orada, âdetler ve kanunlar o şekilde teessüs etmişti ki, aristokrasi, neticede daima hâkim oluyordu ve amme işlerini dilediği gibi yürütüyordu. Hata, asillerin menfaatlerinin daima halkınkilerle çatıştığı görülerek, neticesinin ne olacağı düşünülmeden sadece mücadelenin varlığına dikkat edilmesi idi. Bir cemiyet, gerçekten, zıt prensiplere dayanan karma bir hükümete sahip olursa, ya bir ihtilâle maruz kalır veya anarşiye düşer. Bu bakımdan her hangi bir tarafa, muhakkak diğerlerine üstün bir sosyal kuvvet yerleştirmek lâzımdır. Fakat bu kuvvet, önünde, yürüyüşüne mâni olacak ve mutedilleşmesi için zaman temin edecek hiç bir mania bulamazsa hürriyet tehlikeye düşmüş olur.

Mutlak iktidar, bana bizatihi kötü ve tehlikeli bir şey gibi görünüyor ve her kim olursa olsun tek bir kişinin mutlak iktidarı icraya gücünün yetemiyeceğini sanıyorum. Tam iktidarı sadece, adaleti ve hikmeti kudretine eşit olan Allah tehlikesizce icra edebilir. Şu halde yer yüzünde, ne kadar şayanı hürmet veya mukaddes haklara sahip olursa olsun, kontrolsüz bırakılabilecek ve hudutsuz hakim olacak bir iktidar yoktur, ister adına halk densin, ister kral densin veya aristokrasi ya da demokrasi densin, herhangi bir kuvvete hudutsuz bir iktidar verildiğini görünce veya bu iktidarın bir monarşide veya bir cumhuriyette icra edildiğine şahit olunca: işte, istibdadın tohumları oradadır diyorum ve başka kanunlar idaresinde yaşama yolları arıyorum.

Birleşik Amerika'daki şekliyle demokratik hükümete büyük itirazını Avrupa'da birçoklarının iddia ettikleri gibi, zaafından değil; bilâkis karşı konulmaz gücünden doğuyor. Amerika'da beni en çok düşündüren şey, oradaki hudutsuz hürriyet değil, istibdada karşı garantilerin kifayetsizliğinden doğuyor.

Amerika'da bir fert veya bir parti bir adaletsizliğe duçar kalırsa, kime başvurmalıdır. Halk efkârına mı ? Ekseriyeti o teşkil eder. Teşrî organa mı? Ekseriyeti o temsil eder ve ona körü körüne itaat eder. İcra organına mı? o da ekseriyet tarafından tayin edilmiştir, ve onun muti bir âletidir. Emniyet kuvvetlerine mi Emniyet kuvvetleri silâhlanmış ekseriyetten başka bir şey değildir. Jüriye mi? Bu, karar verme hakkı ile mücehhez ekseriyettir. Bazı Devletlerde bizzat hâkimler bile ekseriyet tarafından seçilmişlerdir. Şu halde ne kadar haksız ve mantıksız bir muameleye maruz kalırsanız kalınız, boyun eğmelisiniz.

Aksine, ihtiraslarına köle olmadan ekseriyeti temsil edebilecek şekilde kurulmuş bir teşriî organ; kendine mahsus bir kuvveti olan bir icra organı ve diğer iki kuvvetten müstakil bir kazaî organ tasavvur ediniz; yine bir demokratik hükümete sahip olacaksınız; fakat artık istibdat için şans olmayacak.

Halen Amerika'da istibdadın hüküm sürdüğünü iddia etmiyorum. Ona karşı garanti olmadığını ve hükümetin itidalinin sebeplerini, kanunlardan ziyade adetlerde ve vakıalarda aramak gerektiğini söylüyorum.

Amerika'da Ekseriyetin Mutlak İktidarının Memurların Keyfî Kudretleri Üzerindeki Tesirler

Keyfî idare ile istibdadı birbiriyle karıştırmamak lâzımdır. İstibdat kanunlar yoluyla gerçekleşebilir ve keyfî idare olmaz; keyfî idarede idare edilenlerin menfaati icabı olabilir ve istibdat şeklini almaz.

İstibdat umumiyetle keyfî idare yolu ile tezahür eder; fakat, ihtiyaç hasıl olursa, ondan vazgeçebilir.

Amerika'da, ekseriyetin mutlak iktidarı teşri organın hukuka dayanan istibdadını sağladığı gibi, kaza organının keyfî idaresini de kolaylaştırır. Ekseriyet, kanun yapma ve onların tatbikine nezaret etme hususunda mutlak hakim olduğu ve idare edenler ve edilenler üzerinde eşit bir kontrol yetkisine sahip bulunduğu için, memurları pasif ajanları gibi görür ve tasavvurlarını gerçekleştirmek için onlara dayanır.

Bu bakımdan, peşinen, vazifelerinin ve haklarının neler olduğunu teferruatlı bir şekilde tespit etme zahmetine katlanmaz. Onları, daima gözlerinin önünde hareket ettikleri her an yönetebileceği ve hatalarını tashih edebileceği hizmetkârlar gibi kullanır.

Genel olarak, kanun, Amerika'lı memurları, etraflarında çizdiği çerçeve içinde bizimkilerden daha serbest bırakır. Hatta bazen bu çerçevenin dışına çıkabilmelerine de müsaade eder. En büyük sayının fikriyle desteklenmiş ve yardımını da sağlamış olduğu için, keyfî idareye alışkın bir Avrupalınm dahi halâ şaşabileceği şeylere cesaret edebilir. Böylece hür bir cemiyetin ortasında, bîr gün bizzat hürriyete çok zararlı olabilecek alışkanlıklar doğabilir.

Amerika'da Ekseriyetin Düşünce Üzerindeki Gücü

Amerika'da fikir hürriyeti tetkik edilince, ekseriyetin iktidarının Avrupa'da tanıdığımız iktidarlardan ne derece üstün olduğu vazıh bir şekilde anlaşılır.

Düşünce, bütün istibdatlara meydan okuyan görülmez ve elle tutulmaz bir kuvvettir. Zamanımızda, Avrupa'nın en mutlak hükümdarları bile iktidarlarına muhasım bazı fikirlerin gizliden gizliye Devletlerine, hatta saraylarının içine sızmasına mâni olamamaktadırlar. Amerika'da durum böyle değildir: Ekseriyetin varlığı şüpheli olduğu müddetçe konuşulur, fakat o, bir kere teşekkül etti mi herkes susar ve dost da, düşman da beraberce hizmetine koşarlar. Bunun sebebi basittir: Cemiyetin bütün kuvvetlerini elinde toplayabilecek ve kanunları yapma ve tatbik etme hakkına sahip bir ekseriyetin yapabileceği gibi, mukavemetleri yenebilecek hiç bir mutlak monark yoktur. Zaten bir kralın sadece fiiller üzerinde tesirini gösteren; fakat iradelere ulaşmayan maddî kuvveti vardır. Oysa ekseriyet, fiiller üzerinde olduğu kadar, iradeler üzerinde de müessir olan ve aynı zamanda her nevi ihtilâf ve itirazı önleyen, hem maddî hem manevî bir güçle mücehhezdir.

Genel olarak, Amerika'dakinden daha az fikir bağımsızlığına ve gerçek münakaşa hürriyetine sahip bir memleket tanımıyorum.

Avrupa'nın meşrutî Devletlerinde, serbestçe yayılamayacak ve diğer Devletlere nüfuz edemeyecek hiç bir dinî veya siyasî teori yoktur. Zira Avrupa'da, gerçeği söylemek isteyen birinin, serbest fikirliliğinin neticelerine karşı kendisini koruyacak bir dayanak bulamayacağı şekilde, tek bir iktidarın hakim olduğu bir memleket yoktur. Eğer mutlak bir hükümet idaresinde yaşama bedbahtlığına maruz ise, halk daima kendi tarafındadır; eğer hür bir memlekette yaşıyorsa, gerektiği zaman, kralî iktidarın arkasına sığınır. Fakat Amerika'daki gibi bir demokrasi rejiminde, sadece tek bir iktidara, tek bir kuvvet ve muvaffakiyet unsuruna rastlanır ve onun dışında hiç birşey yoktur.

Amerika'da ekseriyet, düşüncenin etrafına korkunç bir çerçeve çizer. Bu hudutların içinde, muharrir hürdür, fakat dışarı çıkmağa cesaret ederse felâkete duçar kalır. Tabiî enkizisyon mahkemelerinin cezalarına maruz kalacağından korkmasına mahal yoktur; fakat, her gün, her nevi nefrete ve takibata hedef teşkil eder. Siyasî hayat kendisine kapanır: çünkü

onu kendisine açacak tek iktidara hakaret etmiştir. Şerefe varıncaya kadar her şey kendisine reddedilir. Fikirlerini açıklamadan önce taraftarları olduğunu sanırken, açıkladıktan sonra artık hiç kimsesinin kalmadığını anlar, Zira kendisini ayıplayanlar, yüksek sesle konuşurken, kendisi gibi düşünenler, aynı cesarete sahip olmadıklarından susar ve uzaklaşırlar. Nihayet boyun eğer. Sanki hakikati söylemiş olmaktan vicdan azabı çekmektedir.

Cellâtlar ve zincirler istibdadın bir vakitler kullandığı kaba âletlerdir; fakat zamanımızda medeniyet, artık öğrenecek hiç bir şeyi yok gibi görünen despotizmi dahi mükemmelleştirdi.

Hükümdarlar cebri âdeta maddileştirmişlerdi. Günümüzün demokratik cumhuriyetleri onu, cebretmek istediği ferdî irade kadar manevileştirdiler. Tek bir kişinin mutlak idaresinde despotizm, ruha kadar tesir etsin diye, vücuda haincesine vuruyordu; ve ruh bu darbelerden kaçınarak; muzaffer bir şekilde yükseliyordu. Fakat demokratik cumhuriyetlerde istibdat bu yola tevessül etmez; vücudu terk eder ve doğru ruha gider, iktidar sahibi artık: ya benim gibi düşüneceksiniz, ya öleceksiniz diyor; hayatınız, malınız ve her şeyiniz size kalıyor; fakat bu andan itibaren aramızda bir yabancısınız. Memlekette imtiyazlarınızı muhafaza edeceksiniz; fakat size faydasız olacaklar; zira vatandaşlarınızın reyini talep ederseniz, sizi seçmeyecekler .Sadece sizi takdir etmelerini beklerseniz, o hususta da sizi reddedecekler, insanlar arasında kalacaksınız; fakat insanlık hakkını kaybedeceksiniz. Hemcinslerinize yaklaştığınız zaman sizden menfur bir mahluktan kaçar gibi kaçacaklar ve masumiyetinize kani olsalar dahi sizi terk edecekler; zira vaktiyle onlardan da öyle kaçıyorlardı. Sakin olunuz; hayatınızı bağışlıyorum; fakat artık hayatınız ölümden daha kötü olacak.

Mutlak monarşiler despotizmin itibarını sarstılar; demokratik Devletlerin onlara yeniden itibar kazandırmalarından ve despotizmi bazıları için daha ağır kılarak çoğunluğun nazarında görünüşünün iğrenç ve karakterinin bayağı oluşunu önlemekten kaçınalım.

Eski dünyanın en mağrur memleketlerinde, zamanlarının en gülünç ve bayağı taraflarını sadıkane bir şekilde tasvir eden eserler neşredildi. La Bruyere zamanının büyükleri hakkında eserini yazarken XIV. Louis'nin sarayında oturuyordu. Moliere saray mensupları huzurunda oynanan temsillerinde, sarayı tenkit ediyordu. Fakat Amerika'da hakim iktidar bu gibi şeylere katiyen müsaade etmemektedir. En hafif itiraz onu yaralar; en küçük iğneleyici hakikat onu şaşırtır; lisanından başlanarak, en sağlam

faziletlerine kadar onun övülmesi lâzımdır. Şöhreti ne olursa olsun, hiç bir muharrir, vatandaşlarını göklere çıkarma mecburiyetinden kaçınamaz. Şu halde ekseriyet devamlı bir kendi kendine tapınma ile yaşar; bazı hakikatleri Amerikalıların kulağına kadar ulaştıran sadece tecrübeler veya yabancılardır.

Eğer Amerika halâ büyük yazarlar yetiştirmedi ise, bunun sebebini başka yerlerde aramamak lâzımdır: fikir hürriyeti olmadan, edebî deha olamaz, ve Amerika'da fikir hürriyeti yoktur.

Enkizisyon mahkemeleri, ispanya'da, ekseriyetin dinine aykırı eserlerin elden ele dolaşmasına asla mâni olamadı. Amerika'da ekseriyetin hâkimiyeti daha da fazlasını yaptı: böyle eserleri neşretme fikrini bile ortadan kaldırdı. Amerika'da dinî inançları çok zayıf olanlar vardır; fakat bunların seslerini duyuracak bir organları yoktur.

Ahlâka aykırı eserlerin muharrirlerini mahkûm etmek suretiyle, adetleri tanımak isteyen hükümetler görülmüştür. Amerika'da böyle eserler için hiç kimse mahkûm edilmez; fakat kimse de onları yazmaya teşebbüs etmez. Bununla beraber, bu, bütün vatandaşların temiz inançlara sahip olduğu manâsına gelmez; fakat ekseriyetin inançları daima ahlâka ve nizama uygundur.

Amerika'da, iktidarın kullanılması şüphesiz iyidir. Fakat ben ancak bizatihi iktidardan bahsettim. Bu karsı konulmaz iktidar, devamlı bir vakıadır ve iyi kullanılışı sadece bir tesadüften ibarettir.

Ekseriyetin İstibdadının Amerikalıların Millî Karakterleri Üzerine Tesirleri

İşaret ettiğim temayüller, henüz kendini siyasî cemiyette çok hafif bir şekilde hissettirmektedir. Fakat Amerikalıların millî karakteri üzerindeki kötü tesirleri şimdiden görülmekledir. Bugün Amerikan siyasî hayatında, temayüz eden insanların azlığının sebebini, ekseriyetin daima artan istibdadında aramak lâzımdır.

Amerikan ihtilâli patladığı zaman, üstün vasıflı politikacılar büyük sayıda ortaya çıktılar. Halk efkârı, o zaman fertlerin iradelerine yön veriyordu ve zulmedici bir ağırlık halini almamıştı. Bu devrin büyük adamları, fikir hareketlerine büyük bir şekilde iştirak ederek kendilerine has bir büyüklüğe sahip oldular; milletin ışığına koşma yerine, kendi ışıklarını millete tuttular.

Mutlak hükümetlerde, tahta yakın olan asiller, hükümdarın ihtiraslarını okşarlar ve gönül rızasıyla kaprislerine boyun eğerler. Fakat millet, köleliğe razı olmaz. Ekseri zaafı, alışkanlıkları, cehaleti; bazen da krala ve krallığa duyduğu aşk sebebiyle köleleşir. Kendi iradelerini, hükümdarın buyruğuna feda etmekten bir nevi zevk ve gurur duyan ve böylece itaat ederken dahi bir dereceye kadar fikir bağımsızlığına sahipmiş görünen milletlere rastlanmıştır. Bu milletler sefalet içindedir, fakat tereddi etmemiştir. Zaten tasvip edilmeyen bir şeyi yapmakla, yapılan bir şeyj tasvip eder görünmek arasında büyük bir fark vardır: birincisi zayıf adamların işidir, ikincisi sadece uşaklara has bir alışkanlıktır.

Herkesin az çok Devlet işleriyle ilgili fikirlerini açıklamağa davet edildiği; amme hayatının daima hususi hayatla birleştiği, hükümdarın her yönden temas edilebileceği ve kulağına kadar ulaşmak için sadece sesi yükseltmek icap ettiği hür memleketlerde; kendi zaafları üzerinde düşünmeğe ve ihtiraslarına hakim bir şekilde yaşamağa çalışan insanlar, mutlak hükümdarlıklara nispetle çok daha fazladır. Bu, orada insanların hakikaten daha kötü olduklarını göstermez. Belki orada baştan çıkarıcı şeyler daha çoktur ve daha fazla kimseye musallat olur. Bu da ruhlarda umumî bir alçalmaya sebep teşkil eder.

Demokratik cumhuriyetler dalkavukluk zihniyetini, ekseriyetin zihniyeti haline getirirler ve onun her sınıfa nüfuz etmesine yardım ederler. Onlara yapılacak başlıca itirazlardan biri budur.

Bu, bilhassa Amerika Cumhuriyetleri gibi, ekseriyetin, çizdiği yoldan ferdin ayrılabilmesi için vatandaşlık haklarından vazgeçmesi ve âdeta insanlık sıfatından feragat etmesi gerekecek derecede mutlak bir iktidara sahip olduğu demokratik Cumhuriyetler için doğrudur.

Amerika'da siyasî sahayı dolduran geniş kütleler içinde, kendisine rastlanan her yerde büyük karakterlerin mümeyyiz vasfını teşkil eden ve Amerika'lıları eski zamanlarda temayüz ettiren erkeklere has fikir bağımsızlığını gösteren birçok kimseye rastladım. Amerika'da bütün kafalar o kadar aynı yolu takip etmektedirler ki, ilk nazarda hepsinin aynı modele uygun bir şekilde yoğruldukları zannedilebîlir. Bazen bir yabancı-formüllerin kat'iliğinden ayrılan Amerikalılara rastlayabilir. Bunlar kanunların çürük taraflarından, demokrasinin istikrarsızlığından şikâyet ederler; hatta ekseri, millî karakteri bozucu kusurlarına dahi işaret ederler ve bunları ıslâh için başvurulacak yolları gösterirler; fakat, sizden başka hiç kimse onları dinlemez. Bu sırların tevdi edildiği siz ise, gelip geçen bir

yabancısınız. Sizin için faydasız olan bazı hakikatleri açıkladıktan sonra, amme meydanlarında başka bir dille konuşurlar.

Amerikan Cumhuriyetlerinin En Büyük Tehlikesi Ekseriyetin Mutlak İktidarından Gelmektedir.

Hükümetler umumiyetle iktidarsızlıkları veya zulümleri yüzünden ortadan kalkarlar. Birinci durumda iktidar ellerinden kaçar; ikinci durumda ise ellerinden zorla alınır.

Birçok kimse, demokratik Devletlerin anarşiye düştüğünü görerek, bunların tabiaten zayıf ve kudretsiz olduklarını düşündüler. Hakikatte, bir kere bu Devletlerde partiler arası mücadele başladı mı, hükümet cemiyet üzerindeki müessiriyetini kaybetmektedir. Fakat, demokratik bir iktidarın kuvvetten ve kaynaktan mahrum bir tabiatta olduğu kanısında değilim. Bilâkis, hemen daima kuvvetlerinin ve kaynaklarının kötü kullanılması yüzünden mahvolduğunu sanıyorum. Anarşi, iktidarsızlığından değil, zulmünden ve hatalarından doğmaktadır.

Kuvvetle istikrarı karıştırmamak lâzımdır. Demokratik Cumhuriyetlerde cemiyeti yöneten iktidar istikrarlı değildir, zira sık sık el ve karar değiştirmektedir. Fakat, hangi istikamete çevrilirse çevrilsin, kuvveti hemen hemen dayanılmaz olur.

Amerikan cumhuriyetleri, bana, Avrupa'nın mutlak monarşileri kadar merkeziyetçi ve onlardan daha kuvvetli görünüyor. Bu bakımdan zaafları sebebiyle yok olacaklarını hiç sanmıyorum.

Eğer Amerika'da hürriyet ortadan kalkarsa bunun mesulü, azınlığı ümitsizliğe düşüren ve maddî kuvvete kavuşmasına sebep olan çoğunluğun mutlak iktidarı olacaktır. O zaman anarşiye düşülür; fakat anarşi istibdadın neticesi olarak doğar.

Aynı fikirleri başkan James Madison ifade etti.

«Cumhuriyetlerde, diyor, cemiyeti, idare edenlerin zulmüne karşı korumak çok mühimdir. Fakat kâfi değildir. Cemiyetin bir kısmının, diğer kısmın adaletsizliğine karşı korunması da lâzımdır. Adalet, her idarenin gayesidir, insanların birleşmelerinin hedefi budur. Milletler bu hedefe ulaşıncaya, ya da hürriyetlerini kaybedinceye kadar daima gayret sarf ettiler ve bundan sonra da edecekler.

«Şayet en büyük partinin kuvvetlerini kolayca topladığı ve en küçüğü ezdiği bir cemiyet mevcut olsaydı, anarşinin böyle bir cemiyette, en zayıf ferdin en kuvvetliye karşı hiç bir garantisi bulunmayan **tabiat halinde** olduğu kadar kolaylıkla hüküm sürdüğü müşahede edilecekti. Yine tabiat halinde olduğu gibi, müphem bir kaderin mahzurları, en kuvvetlileri, kendileri gibi en zayıfları da koruyacak olan bir iktidara boyun eğmeye yöneltir. Anarşik bir hükümette, aynı sebepler en kuvvetli partilerin, yavaş yavaş, kuvvetli, zayıf bütün partileri aynı şekilde koruyacak bir hükümet arzu etmelerine sebep olur. Eğer Rhode-Island Devleti Konfederasyondan ayrılsaydı ve bir halk hükümetine gitseydi, ekseriyetin zulmünün orada, tekrar halktan tamamen müstakil bir iktidar istemeye varana kadar, hakların kullanılma imkânlarım istikrarsız kılacağı aşikârdı. Bu duruma sebep olan müfrit partiler dahi bunu isteyeceklerdi.»

Jefferson da şöyle diyordu: «Devletimizde icra organı ne tek, hatta ne de ilk plânda temenni edilen şeydir. Teşri organın istibdadı halihazırda ve gelecek birçok seneler boyunca en korkunç tehlike olacaktır. İcranın zulmü de daha sonra sırası gelince ortaya çıkacaktır.»

Bu konuda, herkesten çok Jefferson'a atıf yapmağı uygun buluyorum. Çünkü onu demokrasinin gelmiş geçmiş en iyi müdafii olarak telâkki ediyorum.

Demokrasinin Amerikalıların Hisleri Üzerine Tesiri

Niçin demokratik milletler eşitliğe karşı, hürriyete olduğundan daha devamlı ve daha şiddetli bir aşk hissediyorlar.

Şartların eşitliğinin doğurduğu ihtiraslardan en kuvvetlisinin ve ilk önce geleninin bizzat eşitlik aşkı olduğunu söylemeye lüzum yoktur sanırım. Bu bakımdan ondan, bütün diğerlerinden önce bahsedersem kimse şaşmamalıdır.

Herkes, zamanımızda, bilhassa Fransa'da, eşitlik aşkının insan kalbinde gitgide daha büyük bir yer işgal ettiğini fark etmiştir. Çağımız insanlarının eşitlik aşkının, hürriyet aşkından çok daha kuvvetli ve devamlı olduğu yüz defa söylenmiştir; fakat bu vakıanın sebeplerine kâfi derecede inildiğine hiç şahit olmadım. Ben buna çalışacağım.

Hürriyet ve eşitliğin birleştiği ve karıştığı nihaî bir nokta tahayyül edilebilir. Bütün vatandaşların hükümete iştirak ettiğini ve herkesin eşit derecede iştirake hakkı olduğunu tasavvur ediyorum. Hiç kimse, hemcinslerinden farklı olmadığı için, müstebit bir kuvvete sahip olmayacak. İnsanlar tamamen eşit olmadıkları için mükemmel bir hürriyete kavuşacaklar; ve tamamen hür oldukları için de mükemmel bir eşitliğe kavuşacaklar. Demokratik milletler böyle bir ideâle doğru koşmaktadırlar.

Eşitliğin yeryüzünde alacağı en mükemmel şekil budur; fakat, milletler için daha az aziz olmayan binlerce başka şekiller daha vardır.

Eşitlik medenî hayatta teessüs edebilir ve yine de siyasî hayatta hakim olmayabilir. Fertler hükümete eşit derecede iştirak etmeksizin, aynı zevklere kendilerini terk edebilirler, aynı mesleklere girebilirler, aynı yerlerde buluşabilirler; bir kelimeyle aynı tarzda yaşayıp, aynı yollardan saadete ulaşmaya çalışabilirler.

Siyasî sahada da, siyasî hürriyetin olmamasına rağmen bir nevî eşitlik teessüs edebilir, Herkesin hükümdarı olan ve iktidarın ajanlarını herkes arasından seçen bir kişi müstesna, insan bütün hemcinsleri ile eşittir.

Büyük bir gurubun az veya çok hür, hatta hiç hür olmayan müesseselerle kolayca uyuşabileceği bir sürü faraziye tasarlamak mümkündür.

Her ne kadar insanlar tamamen hür olmadan, ayni şekilde eşit olamazlarsa ve netice itibariyle nihaî bir derecede hürriyetle eşitlik birleşse bile, bu ikisini birbirinden ayırmak mümkündür.

Gerçekten insanların hürriyet iştiyakı ile eşitlik aşkı birbirinden farklı şeylerdir, hatta demokratik memleketlerde birbirine eşit olmayan şeylerdir. Dikkat edilecek olursa, her asırda, hakim olan özel bir vakıa müşahede edilir; bu vakıa hemen daima bir ana fikir veya neticede diğer bütün fikir ve hisleri kendine çeken ve beraber sürükleyen temel bir ihtiras doğurur. Çevredeki bütün ırmakların kendine aktığı bir nehir gibidir.

Hürriyet insanlara çeşitli zamanlarda çeşitli şekillerde görünür, hiç bir zaman münhasıran sosyal bir duruma bağlanmamıştır, ona demokrasilerden başka yerlerde rastlanır. Demokratik Cumhuriyetlerin mümeyyiz vasfını teşkil etmemektedir.

Demokrasi çağının hakim ve özel vasfı şartların eşitliğidir; bu çağın fertlerini harekete getiren en mühim ihtiras, eşitlik aşkıdır. Demokratik çağın insanlarının eşit yaşamada ne gibi bir cazibe bulduklarını, ve neden cemiyetin kendilerine arz ettiği bir sürü nimeti bırakarak ısrarla eşitliğe sarıldıklarım sormayınız. Eşitlik, yaşadıkları devrin ayırt edici özelliğidir. Sadece bu, onu, bütün öbürlerine tercih etmeleri için kâfidir.

Fakat, bu sebepten başka, insanları her zaman eşitliği hürriyete tercih ettirecek birçok sebep daha vardır.

Bir millet, ancak uzun ve yorucu gayretler sonunda sinesinde hüküm süren eşitliği ortadan kaldırabilir veya azaltabilir. Bunun için sosyal durumunu tadil etmesi, kanunlarını ilga etmesi, fikirlerini yenilemesi, örf ve âdetlerini değiştirmesi icap eder. Fakat siyasî hürriyeti kaybetmek için, ona sıkı sıkıya sarılmamak kâfidir. Çünkü bu durumda hürriyet kendiliğinden kaçar.

İnsanlar eşitliğe sadece onun aziz bir hak olduğunu kabul ettikleri için değil, aynı zamanda devamlılığına da inandıkları için bağlıdırlar.

Ne kadar sathî ve dar görüşlü olursa olsun, hiç kimse siyasî hürriyetin ifratının hususî şahısların rahatı, mülkü ve hayatı için bir tehlike teşkil ettiğini gömemezlik edemez. Eşitliğin tehlikelerini ise, ancak dikkatli ve zeki kimseler fark ederler ve onlar da bunu hiç açığa vurmazlar. Korktukları sefaletin uzaklaştığını bilirler; ancak gelecek nesiller için bunun bahis konusu olacağını, kendilerini endişelendirecek bir şey olmadığını düşünerek gurur duyarlar. Hürriyetin sebep olduğu kötülükler bazen çok

anidir; bunları herkes görür ve az çok hisseder. Aşırı eşitliğin sebep olduğu kötülükler ise yavaş yavaş tezahür eder; Sosyal yapıya tedricen nüfuz eder; uzaktan uzağa fark edilir ve şiddetli bir hal aldığı zaman da, ona zaten hissedilmeyecek derecede alışılmıştır.

Hürriyetin iyi neticeleri vâdede görüldüğü gibi, bunların sebebinin hürriyet olduğu hususunda da daima yanılmak mümkündür. Eşitliğin avantajları, hemen kendini hissettirirler, ve onların eşitliğin eseri oldukları her an göz önündedir.

Siyasî hürriyet, zaman zaman ve bir kısım vatandaşa üstün zevkler tattırır. Eşitlik ise, daima ve herkese bir sürü küçük hazlar verir.

Eşitliğin cazibesi her an, herkes tarafından hissedilir. En asil kalpler de, en bayağı ruhlar da ondan nasiplerini alırlar. Eşitliğin doğurduğu ihtiras, hem çok canlı, hem de geneldir.

İnsanlar siyasî hürriyetten, ancak pek çok şey bahasına ve bir sürü gayret sonucu istifade ederler. Fakat eşitliğin verdiği zevkler kendiliğinden ortaya çıkar. Hususî hayatın en küçük olayları bile onları yaratıyor gibi görünür ve bunların lezzetine varmak için sadece yaşamak kâfidir.

Demokratik milletler eşitliği her zaman severler; fakat onun için hissettikleri ihtirasın artık bir hezeyan haline geldiği devirler vardır. Bu, sosyal hiyerarşinin uzun zaman tehdit edildikten sonra, son bir iç mücadele ile çöküp gittiği, ve vatandaşları birbirinden ayıran manialarının nihayet ortadan kalktığı bir devirdir. O zaman insanlar eşitliğe bir ganimetmiş gibi koşarlar ve ellerinden alınmaya çalışan kıymetli bir şeye sarıldıkları gibi sarılırlar. Eşitlik aşkı, insan kalbine her yönden nüfuz eder, orada yayılır ve bütün kalbi işgal eder. İnsanlara, katiyen, böyle tek bir ihtirasa kapılarak, en aziz menfaatlerini körü körüne tehlikeye attıklarını söylemeyiniz; sağırdırlar. Başka yerlere baktıkları sırada, ellerinden kaçan hürriyeti göstermeyin; kördürler veya daha ziyade, bütün dünyada arzu edilmeye lâyık tek bir şey görmektedirler.

Şimdiye kadar söylenenler, bütün demokratik milletlere tatbik edilebilir; şimdi söyleyeceklerim ise sadece Fransa'yı ilgilendirmektedir. En modern milletlerde, hususiyle bütün Avrupa milletlerinde, hürriyet fikri ve aşkı, ancak şartların eşit olmağa taşladığı bir anda ve bizzat bu eşitliğin neticesi olarak doğdu ve geliştiler. Mutlak Krallar, tebaaları arasındaki mesafeyi kaldırmak için, en çok çalışan kimseler oldular. Bu milletler için eşitik hürriyetten önce geldi. Hürriyet henüz yeni bir şey iken, eşitlik epeyce eskimişti.

Eşitlik kendine mahsus âdetler, fikirler ve kanunlar yaratmışken; hürriyet yapayalnız ve ilk defa olarak ortaya çıkıyordu. Böylece, hürriyet sadece zevk ve fikirlerde mevcutken, eşitlik çoktan âdet ve an'anelere nüfuz etmiş ve hayatın en ufak meselelerine hususî bir şekil vermişti. Zamanımız insanlarının, birini diğerine tercih etmeleri nasıl şaşırtıcı bir şey olabilir?

Demokratik milletlerin, hürriyete karşı tabii bir sevgileri vardır. Kendi kendilerine hürriyeti arar, severler ve ellerinden alınmasını ıstırapla karşılarlar. Fakat eşitlik için ihtirasları, doymak bilmez ve ebedîdir. Kölelik içinde de olsa eşit olmak isterler. Barbarlığa, sefalete ve esarete tahammül ederler, fakat aristokrasiye katlanamazlar.

Bunlar her zaman ve bilhassa zamanımızda doğrudur. Bu dayanılmaz kuvvete karşı savaşmak isteyen bütün insanlar ve iktidarlar, onun tarafından devrilmekte ve tahrip edilmektedir. Zamanımızda hürriyet, onun desteği olmadan yerleşemez, ve bizzat istibdat dahi onsuz hüküm süremez.

Demokratik Memleketlerde Ferdiyetçilik

Eşitlik asırlarında, her insanın, inançlarını nasıl sadece kendinde aradığını gösterdim. Şimdi de yine aynı asılarda nasıl bütün hislerini, sadece kendine yönelttiğini göstermek istiyorum.

Ferdiyetçilik yeni bir fikrin doğurduğu bir deyimdir. Atalarımız sadece bencilliği bilirlerdi. Bu his onu, her şeyi sadece kendine bağlamaya ve kendini her şeyden üstün görmeye sevk eder.

Ferdiyetçilik, her vatandaşı, hemcinslerinin kütlesinden ayrılmağa ve dostları ve ailesi ile beraber bir köşeye çekilmeye yönelten olgun ve sakin bir histir. Bu şekilde kendi kendine küçük bir âlem yarattıktan sonra cemiyeti kolayca terk edebilir.

Bencillik kör bir iç güdüden doğar; ferdiyetçilik bozulmuş bir histen ziyade, hatalı bir hükümden ileri gelir. Kaynağını kalbin küçüklüklerinden olduğu kadar, zekânın kusurlarından da alır.

Bencillik bütün faziletlerin kökünü kurutur. Ferdiyetçilik önce sadece amme hayatı ile ilgili faziletleri bozar; fakat, uzun vadede bütün diğerlerini de yok eder ve tam bir bencillik halini alır.

Bencillik dünya kadar eski bir ruh küçüklüğüdür. Her tip cemiyette aynı derecede vardır.

Ferdiyetçiliğin menşei demokratiktir, ve eşitlik arttığı müddetçe, o da gelişme tehlikesi arz eder.

Aristokratik milletlerde aileler, asırlar boyunca aynı durumda kalırlar. Hatta ekseri yerleri bile değişmez. Denilebilir ki, bu durum bütün nesilleri çağdaş kılar.

Bir insan, hemen daima atalarını tanır ve onlara hürmet eder. Onların daha doğmamış torunlarını da gördüğünü zanneder ve onları sever. Bunların hepsine karşı kendini görevli kılar ve sık sık şahsî menfaatlerini, çoktan ölmüş veya henüz doğmamış olan bu kimseler uğruna feda eder.

Ayrıca, aristokratik müesseseler, her ferdi sıkı sıkıya vatandaşların birçoğuna bağlarlar.

Aristokratik bir cemiyette, sınıflar çok farklı ve hareketsiz olduklarından, bunların her biri kendi mensupları için, anavatandan daha aziz ve daha gözle görülür bir küçük vatan teşkil ederler. Bütün vatandaşlar, aristokratik cemiyetlerde sabit bir yer işgal ettikleri için, aralarından herkes daima, kendisinin üstünde, korumakla mükellef olduğu ve altında da yardımını talep edebileceği birini bulur. Şu halde Aristokratik çağda yaşayan bütün insanlar, hemen daima, kendilerinin dışında bir şeye sıkı sıkıya bağlıdırlar ve ekseri kendilerini bile unuturlar. Yine bu çağda, «hemcins» fikrinin müphem olduğu bir hakikattir, ve insan nadiren kendisini beşeriyet davasına vakfettiği halde, sık sık bazı insanlara feda edebilir.

Her ferdin insanlığa karşı vazifelerinin vazıh olduğu demokrasi çağında, aksine, bir insana sadakat daha nadirdir, insanlar arasındaki hissî bağların şümulü genişler, fakat şiddeti de azalır.

Demokrasi ile idare olunan memleketlerde, durmadan bir kısım yeni aileler yoktan varolur, bir kısmı kaybolur gider ve yerinde kalanlar da çehre değiştirirler. Zaman dokusu her an kapar ve nesillerin izi silinir.

Kendinden önce gelenler kolayca unutulur ve kendinden sonra gelecekler hakkında da kimsenin bir fikri yoktur. Sadece en yakın kimseler ilgi uyandırırlar.

Her sınıf diğerlerine yaklaştığı ve karıştığı için, mensupları birbirlerine karşı lakayt ve yabancı olurlar. Aristokrasi, bütün

vatandaşlardan, köylüden krala kadar uzanan bir zincir terkip etmiştir. Demokrasi her zinciri kırar ve her halkayı tek başına bırakır.

Sosyal şartlar eşitliğe doğru gittikçe, hemcinslerinin kaderi üzerinde büyük bir tesir yapacak derecede kuvvetli ve zengin olmamakla beraber, kendilerine yetecek kadar kültür ve servet edinen veya muhafaza edebilen daha çok insana rastlanmaya başlanır. Bunlar kimseye bir şey borçlu değildirler, kimseden bir şey beklemezler. Kendilerini her zaman yalnız telâkki etmeye alışırlar ve kaderlerinin tamamen kendi ellerinde olduğunu tahayyül edebilirler.

Böylece demokrasi, insana geçmiş nesilleri de, gelecek nesilleri de unutturur. Hatta onu çağdaşlarından bile ayırır ve sadece kendine doğru sürükler ve onu bizzat kendi kalbinin yalnızlığı içine hapsetmekle tehdit eder.

Amerikalılar, Hür Müesseseler Yoluyla Nasıl Ferdiyetçilikle Mücadele Ederler.

Tabiatı icabı korkuya dayanan istibdat rejimleri, insanların kendi kabuklarına çekilmelerinde, devamlılıklarının en kati garantisini görürler ve bunu sağlamak için bizzat büyük itina gösterirler. Bencillik kadar iğlerine gelen bir ruh küçüklüğü yoktur. Bir müstebit idare edilenlerin, birbirlerini de sevmemeleri şartiyle, kendini sevmemelerini kolayca affedebilir. Devleti idarede kendisine yardım etmelerini, onlardan talep etmez. Devleti bizzat idare etme iddiasında bulunmamaları kâfidir. Müşterek refah için gayretlerini birleştirdiklerini iddia edenleri, âsi ve serkeş ruhlar olarak ilân eder ve kelimelerin tabii manâlaını değinilerek, tamamen kendi içine kapananları iyi vatandaş olarak alkışlar.

Görülüyor ki istibdadın doğurduğu kötülükler, eşitliğin övdüğü kötülüklerdir. Bu iki şey birbirlerini tamamlarlar ve zararlı bir şekilde birbirlerine yardım ederler.

Eşitlik, aralarında müşterek bir bağ olmaksızın insanları yanyana koyar, istibdat, aralarındaki engelleri kaldırır ve onları birbirinden ayırır. Hem cinslerini hiç düşünmemelerini temin eder ve lâkaydiyi bir amme fazileti ha-getirir.

Bütün çağlarda tehlikeli bîr şey olan istibdat, bilhassa demokrasi çağın da korkunç olur. Bu çağda, insanların hürriyete çok muhtaç oldukları kolayca görülür.

Vatandaşlar amme işleriyle meşgul olmağa mecbur oldukları zaman, mecburen şahsî dünyalarının çerçevesinden çıkar ve zaman zaman kendilerini unuturlar.

Amme işleri müştereken yürütüldüğü zaman, her fert, hemcinslerinden önceleri kendinin sandığı kadar bağımsız olmadığını ve desteklerini elde etmek için, onlara ekseri yardım etmek icap ettiğini anlar.

Halk idaresi rejiminde, toplumun desteğinin değerini hissetmeyen ve aralarında yaşadığı kimselerin takdir ve sevgisini kazanmak suretiyle onu elde etmeğe çalışmayan kimse yoktur.

Kalpleri donduran ve ayıran ihtirasların çoğu, bu durumda ruhun derinliklerine dalmağa ve gizlenmeğe mecburdur. Gurur kaybolur, istihfaf ortaya çıkamaz, bencillik kendi kendinden korkar.

Hür bir idarede, amme görevlerinin çoğu seçimlik olduğu için ruhlarının yüceliği veya arzularının şiddeti hususî hayatlarını daraltan insanlar, her gün kendilerini çeviren halktan ayrı kalamayacaklarını hissederler. O zaman insan, hemcinslerini ihtirasla düşünür ve ekseri kendini unutmada bir nevi fayda mülâhaza eder. Burada, bana seçimin sebep olduğu bütün entrikaların, adayların başvurduğu utanç verici vasıtaların, hasımlarının saçtığı türlü iftiraların hatırlatacağını biliyorum. Bunlar kin tezahürleridir ve seçimler ne kadar sık olursa, o kadar sık ortaya çıkarlar.

Bu kötülükler şüphesiz mühimdirler. Fakat geçicidirler. Halbuki bunlarla birlikte ortaya çıkan iyi şeyler kalırlar.

Seçilmek arzusu, bir an için bazı kimseleri savaşmağa sevk edebilir. Fakat aynı arzu, uzun vadede bütün insanları karşılıklı yardımlaşmağa zorlar. Bir seçim, tesadüfen iki dostun arasını açsa bile, seçim sistemi birbirine daima yabancı olacak bir sürü vatandaşı devamlı bir şekilde birbirine yaklaştırır. Hürriyet hususî kinler yaratır; fakat genel bir lakaydi doğrur.

Amerikalılar eşitliğin yarattığı ferdiyetçiliğe karşı, hürriyeti silâh olarak kullandılar ve onu yendiler.

Amerikalı kanun koyucular, demokrasi çağında toplum için bu kadar tabiî ve aynı derecede zararlı bir hastalığı yenmede, millete tam bir temsil hakkı vermenin kifayet edeceğini zannetmediler. Ayrıca, vatandaşlar için müşterek hareket zeminini hazırlamak ve her an onların birbirine tâbi

olduklarını hatırlatmak için, memleketin her kısmına bir siyasî hayat vermenin uygun olduğunu düşündüler. Bu akıllıca bir işti.

Bir memleketin genel işleri, ancak mühim adamları meşgul eder. Bunlar ayni yerlerde, nadiren toplanırlar ve, hemen tekrar birbirlerini kaybettikleri için, aralarında devamlı bağlar kurulmaz. Fakat, bir kantonun hususî işlerini o kantonun sakinleri tarafından düzenlemek bahis konusu olunca, aynı şahıslar daima temasta bulunur, adeta ve birbirlerini tanımak ve sevmek zaruretini hissederler..

Bir insan Devletin kaderi ile ilgilenmek üzere, kendi işlerini güç bırakır. Çünkü Devlet işlerinin, kendi kaderi üzerindeki tesirini iyice anlayamaz. Fakat, oturduğu yerin kenarından bir yolun geçmesi bahis konusu olunca, ilk bakışta bu küçük amme işiyle, kendinin en büyük hususî meseleleri arasındaki bağı görür ve kimsenin kendisine bir şey anlatmasına lüzum kalmaksızın, genel menfaatle, özel menfaat arasındaki sıkı bağı keşfeder.

Şu halde, vatandaşları büyük meselelerden ziyade önemsiz işlerle vazifelendirerek, onları amme menfaati ile ilgilendirmek ve herkesin menfaati bakımından bunları birbirine bağlamanın şart olduğunu göstermek mümkündür.

Bir hamlede, büyük bir iş başararak, halkın desteğini kazanmak mümkündür; fakat, bir kimsenin bir arada yaşadığı insanların sevgi ve hürmetini kazanabilmesi için etrafına bir sürü küçük hizmetler yapması, başkalarına yardıma koşması, hiç değişmeyen bir incelikte olması ve hiç bir şeyden menfaat gözetmeyen bir insan olarak tanınması lâzımdır.

Birçok vatandaşın, komşularının ve yakınlarının sevgisine ehemmiyet vermesini sağlayan mahallî hürriyetler, insanları, ayırıcı iç güdülere rağmen, birbirlerine yaklaştırır ve yardımlaşmağa zorlarlar.

Amerika'da en zengin vatandaşlar bile, kendilerini halktan tecrit etmemeye itina gösterir. Aksine, durmadan halka yaklaşır, onu memnuniyetle dinler ve onunla devamlı konuşurlar. Demokrasilerde zenginlerin daima fakirlere muhtaç olduğunu bilirler. Yapılan yardımların büyüklüğü, durumların farkını ortaya koyduğu için bizzat ondan istifade edenlerde gizli bir hiddet uyandırır. Fakat iyi muamelenin karşı konulmaz bir cazibesi vardır. Samimiyetleri fakiri sürükler, hatta kabalıkları bile daima göze batmaz.

Bu gerçek, zenginlerin kafasına bir anda nüfuz etmez. Umumiyetle, demokratik inkılâp devam ettikçe ona mukavemet ederler, hatta bu inkılâp tamamlandıktan sonra da onu hemen kabul etmezler. Halka yardım etmeyi memnuniyetle kabul ederler. Fakat aradaki mesafeyi muhafaza etmek isterler. Bunun kâfi geleceğini zannederler ve yanılırlar. Aralarında yaşadıkları halkın kalbine hiç hitap etmeden bu şekilde dünya kadar para harcarlar. Fakat kendilerinden istenen paralarının değil, gururlarının feda edilmesidir.

Denilebilir ki, Birleşik Devletlerde, halk ihtiyaçlarını tatmin etme ve zenginliği artırmak için kullanılacak vasıtalar bulma yolunda seferber olmayacak muhayyile yoktur. Her kantonun en uyanık fertleri, daima kültürlerini müşterek refahı artıracak yeni vasıtalar keşfetmek için kullanırlar, ve şayet keşfederlerse onu derhal kütlelere yaymaya çalışırlar.

Amerika'da idare edenlerin küçüklüklerini ve zaaflarını yakından görünce, insan, halkın refahının artışına hayret eder, fakat yanılır. Amerikan demokrasisini müreffeh kılan seçilmiş hakim değil, hakimliğin seçime tâbi oluşudur.

Amerikalıların vatanseverliğinin ve milletin refahı için gösterdikleri gayretin, hiç de samimi olmadığını söylemek haksızlık olur. Başka memleketlerde olduğu gibi Amerika'da da insanların yaptıklarının çoğunun saiki şahsî menfaat olsa bile, hepsinin değildir.

Amerikalıların amme işleri için büyük ve gerçek fedakârlıklar yaptığını ekseri gördüm. İhtiyaç hasıl olunca, birbirlerinin yardımına sadakatle koştuklarını belki yüz defa müşahede ettim.

Amerikan halkının sahip olduğu hür müesseseler ve kullandıkları siyasî haklar durmadan her vatandaşa bin bir şekilde cemiyet halinde yaşadığını hatırlatır. Bunlar, insanların vazifelerinin ve menfaatlerinin birbirlerine yardım olduğu fikrini her an vatandaşın zihnine sokarlar. Ne köleleri ne de efendileri olmadığı için, onlardan nefret etmesine hususî bir sebep bulunmadığından, kalbi kolayca iyilik tarafına meyleder, însan evvelâ amme menfaati ile zaruret icabı, sonra da öyle istediği için meşgul olur. Önce hesaplı bir şekilde yapılan şey, sonradan insiyaki bir hal alır. İnsan kendi vatandaşları için çalışa çalışa, nihayet onlara hizmetten zevk almaya başlar.

Fransa'da çok kimse eşitliği ilk, siyasî hürriyeti de ikinci kötülük olarak görmektedirler. Bunlardan birine katlanmağa mecbur

oldukları zaman, olmazsa ikinciden kurtulmak isterler. Bana gelince, ben de eşitliğin doğurduğu kötülüklerle savaşmak için tek bir müessir çare olduğu kanaatindeyim. Bu da siyasî hürriyettir.

Amerika'da Sivil Hayatta Cemiyetlerin Yeri

İnsanların, iktidarın suiistimaline veya ekseriyetin zulmüne karşı kendilerini korumada kullandıklar; siyasî cemiyetlerden bahsedecek değilim. Bu konuyu başka bir yerde işledim. Ferden daha zayıf ve hürriyetini korumada daha yetersiz olan her vatandaş, hemcinsleriyle birleşme sanatına vakıf olmasaydı, istibdat zarurî olarak eşitlikle birlikte artacaktı. Burada, sadece sivil hayatta kurulan ve konusu siyasetle asla alâkalı olmayan cemiyetler bahis konusu olacaktır.

Amerika'da siyasî cemiyetler, tütün cemiyetlerin işgal ettikleri geniş tablo içinde sadece bir teferruat teşkil ederler.

Amerikalılar, yaşları, sosyal durumları ve kültürleri ne olursa olsun hep birleşirler. Orda sadece, herkesin iştirak ettiği ticarî ve sanayî cemiyetler değil, binlerce türlü cemiyet vardır: dinî, ahlakî, ciddî, gayri ciddî, çok umumî, hususî, büyük, küçük her türlüsü. Amerikalılar bayramlar yapmak, seminerler tertip etmek, kiliseler tesis etmek, kitaplar neşretmek, dünyanın öbür ucuna misyonerler göndermek için birleşirler. Bu şekilde, hastaneler, hapishaneler ve okullar inşa ederler. Nihayet büyük bir örneğin desteğiyle bir hissi geliştirmek veya bir gerçeği ortaya koymak için birleşirler. Yeni tir teşebbüsün başında, Fransa'da hükümeti, İngiltere'de büyük bir asili görebileceğiniz her yerde Amerika'da bir cemiyet görürsünüz.

İtiraf ederim ki Amerika'da aklıma bile gelmeyen cemiyet tiplerine rastladım ve Amerikalıların, büyük bir gurubun iştirakini sağlayacak müşterek bir gayenin tespitinde, onu hür bir şekilde yürütmede gösterdikleri muazzam sanatı sık sık takdir ettim.

Daha sonra, Amerikalıların kanun ve adetlerinden birçoğunu aldığı İngiltere'yi dolaştım ve orada dernekçiliğin, Amerika'daki kadar devamlı ve ustalıklı bir şekilde kullanılmaktan uzak olduğunu gördüm.

İngilizler bir sürü önemli işi, ferden yapabilirler. Halbuki Amerikalılar en küçük bir iş için bile birleşirler. İngilizlerin derneği sağlam bir aksiyon vasıtası olarak gördükleri aşikardır. Fakat Amerikalılar onu biricik aksiyon vasıtası olarak telâkki ederler.

Bu suretle dünyanın en demokratik memleketi, zamanımızda müşterek gayeleri, müştereken takip etme sanatını en çok mükemmelleştiren ve bu yeni ilmî en çok sayıda meseleye tatbik eden memlekettir. Bu bir tesadüfün eseri midir, yoksa derneklerle eşitlik arasında zarurî bir münasebet mi var?

Aristokratik cemiyetler, sinelerinde daima, kendiliklerinden hiç bir şey yapamayan bir sürü ferdin yanı sıra, zengin ve muktedir vatandaşlardan müteşekkil küçük bir gurubu barındırırlar. Bu vatandaşlar kendi başlarına büyük teşebbüslere girişebilirler. Aristokratik cemiyetlerde fertler kapalı bir bütün teşkil ettiklerinden, harekete geçmeleri için birleşmelerine ihtiyaç yoktur. Zengin ve kuvvet sahibi her vatandaş, orada, kararlarının yerine getirilmesine iştirak edecek bütün fertlerden müteşekkil, devamlı ve zora dayanan bir derneğin başıdır.

Demokratik cemiyetlerde aksine bütün vatandaşlar bağımsız ve zayıftır. Kendiliklerinden hiçbir şey yapamazlar ve aralarından hiçbiri, hemcinslerini kendine yardıma mecbur edemez. Bu bakımdan eğer hür bir şekilde yardımlaşmağı öğrenemezlerse, hepsi birden iktidarsızlığa düşerler. Eğer demokratik memleketlerde yaşayan insanlar, siyasî gayelerle birleşme hakkına sahip olmasaydılar ve bu işten zevk almasaydılar, bağımsızlıkları büyük bir tehlikeye düşecekti; fakat kültürlerini ve zenginliklerini uzun müddet muhafaza edebileceklerdi. Oysa günlük olağan hayatta, birleşme alışkanlığı kazanmamış olsalardı, bizzat medeniyet tehlikeye düşmüş olacaktı. Fertlerin, müştereken, büyük işler yapma kabiliyetini kazanmadan tek başlarına iş başarma kudretini kaybettikleri bir memleket kısa zamanda barbarlığa sürüklenir. Esef etmek gerekir ki, dernekleri demokratik memleketler için zarurî kılan sosyal durum, onların ayni zamanda diğer bütün memleketlere nispetle daha güç bir şekilde gerçekleşmesine sebep olur. Bir aristokrasinin birçok mensubu birleşmek istedikleri zaman, buna kolayca muvaffak olurlar. Aralarından her biri cemiyete büyük bir kuvvet kattığı için cemiyeti teşkil edenlerin sayısı çok küçük olabilir ve bunlar arasında tanışmalar karşılıklı anlaşmalar ve müstakar kaideler koymalar kolayca mümkün olur.

Aynı kolaylığa demokratik memleketlerde şahit olunmaz. Çünkü orada bir birleşmenin herhangi bir kudrete sahip olabilmesi için, birleşenlerin pek çok sayıda olması lâzımdır.

Bu husus karşısında hiçbir müşkülâta maruz kalmayan birçok vatandaş olduğunu biliyorum. Bunlar, vatandaşlar daha zayıf ve daha

kudretsiz olduğu ölçüde, hükümeti, fertlerin artık yapamayacakları şeyleri yapmaları için daha hareketli ve daha becerikli kılmanın lâzım geldiğini iddia etmektedirler. Bunu söyleyerek herşeye cevap verdiklerini sanıyorlar. Fakat bana öyle geliyor ki aldanıyorlar.

Bir hükümet Amerikanın en büyük cemiyetlerinden bazılarının yerini tutabilir ve birçok devletler buna zaten teşebbüs ettiler. Fakat cemiyetler yoluyla Amerikalıların her gün ifa ede geldikleri sayısız teşebbüse, hangi siyasî kuvvet yetebilecek durumdadır?

İnsanın hayatı için en zarurî ve müşterek şeyleri tek başına yapabilmesinin gitgide daha az mümkün olduğunu görmemek mümkün değildir. Bu bakımdan içtimaî kuvvete düşen vazifeler gittikçe artacak ve bu kuvvetin çabaları onu daha şümullü kılacaktır. Cemiyetlerin yerini ne kadar çok ölçüde alırsa, fertler, birleşme fikrini bir tarafa bırakarak, onun yardımlarına koşmasına ihtiyaç duyacaklardır; bunlar durmadan birbirini doğuran sebep ve neticelerdir. Âmme idaresi neticede, tek bir ferdin yetemeyeceği bütün sanat kollarını ele alacak mı? Faraza bir gün, toprak mülkiyetinin s n derece bölünmesi neticesi, toprak artık çiftçi şirketleri tarafından ekilemeyecek derecede parçalanırsa, hükümet başkanı Devlet idaresini bırakıp, sabana mı sarılacak. Eğer hükümet cemiyetlerin her tarafta yerini alsaydı, demokratik bir memleketin zekâsı ve kültürü, sanayi ve ticaretinden daha az tehlikeye maruz kalmayacaktı.

Ancak insanların birbirleri üzerine tesirleri yoluyla fikirler ve hisler tazelenir, iyilik duygusu artar ve insan zihni terakki eder. Demokratik memleketlerde böyle bir karşılıklı tesirin hiç mevcut olmadığını gösterdim. Bu bakımdan bunu sun'i bir şekilde yaartmak icabeder. Bunu tek yaratacak vasıta da derneklerdir.

Aristokrasi mensupları yeni bir fikri kabul ettikleri veya taze bir hisse kapıldıkları zaman, onu, şu veya bu şekilde, bizzat içinde bulundukları büyük tiyatronun bir köşesine yerleştirirler ve onları böylece büyük çoğunluğun nazarlarına açık tutarak, kendilerini çeviren herkesin kalbine veya kafasına kolaylıkla sokarlar. Demokratik memleketlerde bu şekilde hareket edebilecek kuvvet, sadece devlet kuvvetidir; fakat, onun da tesirleri daima yetersiz ve ekseri zararlıdır.

Bir hükümet, büyük bir memleket çerçevesinde fikir ve hisleri canlı tutmağa ve yenilemeğe, orda bütün ferdî teşebbüsleri yürütmeğe olduğundan daha yeterli değildir. Bu yeni yola girmek için siyasî sahadan

çıkmağa çalışır çalışmaz, istemese bile tahammül edilmez bir zulüm kaynağı olacaktır. Zira bir hükümet ancak vazıh kaideler dikte eder; işine gelen fikir ve hisleri empoze eder ve emirlerinden tavsiyelerini tefrik etmek daima güçtür.

Hiçbir şeyin değiştiremeyeceği hususlarla kendini gerçekten ilgili görürse durum daha da kötüdür. Bu vaziyette hareketsiz kalır ve iradî bir uyku ile atalete sürüklenir. Bu bakımdan tek başına hareket etmemesi lâzımdır. Demokratik memleketlerde, eşitliğin ortadan kaldırdığı kuvvetli şahısların yerini tutan şey derneklerdir. Pek çok Amerikalı, gerçekleştirmek istedikleri bir fikre veya hisse kapılır kapılmaz, birbirlerini ararlar ve eğer bulurlarsa derhal birleşirler. O andan itibaren, artık münferit şahıslar değil, uzaktan görülen ve hareketleri misal teşkil eden, konuşan ve söyledikleri dinlenen bir kudrettirler.

Amerika'da yüz bin kişinin ağır içkiler içmeme hususunda açıkça taahhüde girdiklerini ilk defa duyduğum zaman, bu bana ciddî olmaktan ziyade eğlendirici bir şeymiş gibi göründü ve bu mutedil insanların neden evlerinde sessiz sedasız su içmekle yetinmediklerini evvelâ anlayamadım. Fakat neticede, sarhoşluğun cemiyette kaydettiği büyük terakkiden korkan bu yüz bin kişinin, bir itidal örneği vermek istediklerini kabul ettim. Bunlar basit vatandaşlarda lükse karşı bir küçümseme duygusu yaratmak için çok sade giyinen senyörler gibi hareket ediyorlardı. Eğer bu yüz bin kişi Fransa'da yaşasaydılar. Krallıktaki bütün kabareler üzerinde bir kontrolü hepsi hükümetten bekleyeceklerdi.

Bana göre Amerika'da, ahlâki ve entellektüel kulüplerden daha çok dikkatimizi çekmeğe lâyık hiçbir şey yoktur. Amerikanın siyasî ve sanayî cemiyetlerini derhal fark ediyoruz da, diğerleri gözlerimizden kaçıyor ve şayet onları fark etsek bile, o zamana kadar böyle bir şey görmediğimiz için yanlış anlıyoruz. Bununla beraber bunların. Amerikan cemiyetine, birinciler kadar, hatta daha da fazla zarurî olduklarını kabul etmek icap eder.

Demokratik memleketlerde cemiyetlerin tanınması, diğer her şeyin tanınması için ana kaynaktır. İnsan cemiyetlerini idare eden kanunlar arasında, bütün diğerlerinden daha vazıh ve kati görünen bir tanesi vardır, însanların medenî olması veya öyle kalması için, bunlar arasında, eşitlik arttığı ölçüde, birleşme san'atının gelişmesi ve mükemmelleşmesi lâzımdır.

Gazetelerle Dernekler Arasındaki Münasebetler.

İnsanlar, aralarında sıkı ve devamlı bir şekilde bileşmedikleri müddetçe, büyük sayıda insanı müştereken hareket ettirmek, yardımı zarurî olan herkesin şahsî menfaatinin, onu, gönül rızasıyla diğerleri ile müşterek gayret sarf etmeğe zorladığı hususunda ikna etmedikçe mümkün değildir.

Bu, ancak bir gazete sayesinde, rahat ve alışılmış bir tarzda yapılır. Binlerce kafaya ayni anda ayni fikri sokabilecek tek vasıta gazetedir. Bir gazete aranılmasına ihtiyaç duyulmayan, kendiliğinden insanın ayağına gelen ve ona her gün müşterek meselelerden, şahsî meselelere halel getirmeksizin, kısaca bahseden bir müşavirdir. İnsanlar daha eşit ve ferdiyetçilik daha tehlikeli oldukça, gazeteler de daha zarurî olurlar. Hürriyeti teminat altına almağa hizmet ettiklerine inanmamak. Önemlerini küçümsemek demektir. Gazeteler medeniyeti muhafaza ederler.

Demokratik memleketlerde, gazetelerin vatandaşları ekseri ölçüsüz işlere sürükledikleri inkâr edilemez. Fakat, şayet gazete mevcut olmazsa, müşterek hareket de hemen hiç mümkün olmaz. Bu bakımdan sebep oldukları kötülük, ortadan kaldırdıkları kötülüğe nispetle daha azdır.

Bir gazete sadece, büyük bîr insan gurubuna tek bîr kararı telkin etmekle kalmaz; onlara ayni zamanda kendi kararlarım müştereken tatbik vasıtalarını da sağlar.

Aristokratik bir memlekette yaşayan başlıca vatandaşlar, birbirlerini uzaktan fark ederler ve şayet kuvvetlerini birleştirmek isterlerse, peşlerinde büyük bîr kalabalık olmak üzere birbirlerine doğru yürürler.

Demokratik memleketlerde, aksine, birleşmek arzu ve ihtiyacını hisseden bir sürü kimse, çok küçük oldukları ve kalabalıkta kayboldukları için, birbirlerini göremezler, bulamazlar ve bu yüzden de birleşemezler. Kendi aralarında ayni zamanda, fakat ayrı ayrı olarak benimsedikleri bir fikri veya bir hissi, gazete herkesin birden nazarlarına sunar. Herkes derhal bu ışığa döner ve uzun müddet karanlıkta birbirini arayan dağınık ruhlar, nihayet birbirlerini bulur ve birleşirler. Gazete onları birbirlerine yaklaştırır ve bir arada bulunmaları için daima zaruridir.

Demokratik bir memlekette, bîr cemiyetin herhangi bir kuvvete sahip olabilmesi için sayıca kalabalık olması lâzımdır. Çünkü bu durumda, onu teşkil edenler büyük bir sahaya yayılmışlardır, ve içlerinden her biri, bulunduğu yerde, maddî imkânlarının azlığı ve kendinden beklenen gayretlerin çokluğu yüzünden sıkışmış kalmıştır. Kendilerine her gün

birbirlerini görmeksizin konuşabilmeleri ve bir araya gelmeden anlaşarak ilerleyebilmeleri için bir vasıta lâzımdır. Bir gazeteden vazgeçebilecek demokratik cemiyet mevcut değildir.

Şu halde, cemiyetlerle gazeteler arasında zarurî bir bağ vardır: Gazeteler cemiyetleri, cemiyetler de gazeteleri yaratırlar. Şartlar eşitliğe doğru gittikçe cemiyetlerin çoğalması gerektiğini söylemek ne kadar doğru ise. cemiyetler çoğaldıkça gazetelerin de arttığını söylemek o kadar doğrudur.

Amerika dünyanın en çok gazele ve cemiyete sahip memleketidir.

Gazetelerin sayısı ile cemiyetlerin sayısı arasındaki bu münasebet, bizi memleketin idarî şekli ile basının durumu arasındaki başka bir münasebeti fark etmeğe sevk eder ve bize gazetelerin sayısının, demokratik bir memlekette, idarî merkeziyetçiliğin azlığına veya çokluğuna göre azalıp, çoğaldığını öğretir. Zira demokratik memleketlerde, aristokrasilerde olduğu gibi mahallî kudretin vatandaşlara verilmesi düşünülemez. Bu iktidarı ortadan kaldırmak veya kullanılmasını büyük sayıda insana tevdi etmek lâzımdır. Bunlar memleketin bir kısmînin idaresi için kanunla devamlı bir şekilde kurulmuş gerçek cemiyetler teşkil ederler ve bir gazetenin her gün bir sürü küçük işin arasında, kendilerini bulmasını ve onlara âmme işlerinin ne durumda bulunduğunu öğretmesini isterler. Mahallî kuvvetler çoğaldıkça, kanunun bu kuvvetleri kullanmağa davet ettikleri kimselerin adedi de çoğalır. Bu zaruret her an gitgide daha fazla hissedildikçe, gazetelerin de sayısı gittikçe artar.

Amerika'da gazetelerin bu kadar çoğalması, basının mutlak bağımsızlığından ve geniş siyasî hürriyetten çok, idarî iktidarın son derece parçalanmasından ileri gelmektedir. Eğer bütün Amerikalı vatandaşlar, sadece teşriî organın azalarını seçebilecekleri bir sistemde seçmen olsaydılar, az sayıda gazete kendilerine kâfi gelecekti. Çünkü nadiren müşterek hareket etmeleri icap edecek fırsatlar ortaya çıkacaktı. Fakat, bütün milletin ortasında, kanun, her eyalette, her şehirde, hatta denilebilir ki her köyde mahallî idare maksadı ile küçük birlikler kurmuştur. Kanun vazıı bu şekilde her Amerikalıyı, birkaç diğer hemşerîsi ile birlikte müşterek bir işe yardıma zorlar ve bunlardan her birine, diğerlerinin yaptıklarını öğretebilmeleri için bir gazete lâzımdır.

Millî temsilcilere sahip olmayan, fakat çok sayıda küçük mahallî idarelere sahip olan bir demokratik memleketin, neticede, seçimle gelmiş bir teşriî organın yanı sıra, merkezî bir idarenin bulunduğu bir demokratik

millete nispetle daha çok sayıda gazeteye sahip olacağı düşünülebilir. Amerikada günlük basının son derece terraki etmiş olması, en geniş ölçüde bir millî hürriyetin yanı sıra, her nevi mahallî hürriyetin de mevcut oluşu ile izah edilebilir.

Genel olarak, Fransa ve İngiltere'de gazete sayısını sonsuz derecede artırmak için, basının vergilerinin kaldırılmasının kâfi geleceği sanılır. Bu, böyle bir reformun neticelerini mübalâğa etmek olur. Gazeteler sadece ucuza mal olmağa göre değil, ayni zamanda çok sayıda insanın müşterek hareket etme ve aralarında temas kurma ihtiyacına göre de azalıp çoğalırlar.

Gazetelerin artışlarının, ekseri bilinenlerden daha genel bir takım sebepleri daha vardır. Bir gazete, ancak, büyük sayıda insana müşterek bir his veya fikir temin etmekle mevcudiyetini devam ettirebilir. Şu halde, bir gazete, devamlı okuyucuları azaları sayılan bir dernek teşkil eder.

Bu dernek az veya çok genişlikte, az veya çok kalabalık olabilir. Fakat daima zihinlerde hiç olmazsa fikir halinde mevcuttur. Sadece bu yolla bir gazete ölmez. Bu husus, bizi bahsi tamamlayacak olan son bir düşünceye sevketmektedir.

Şartların eşitliği arttıkça, fertlerin teker teker kuvvetleri azalır ve kalabalığın akışına gittikçe daha kolaylıkla kendilerini terk eder; onun terk ettiği bir daha güç israr ederler.

Gazete bir cemiyeti temsil eder. Denilebilir ki, okuyucularından herbirine, bütün diğerleri adına hitap eder ve onları ferden ne kadar zayıf iseler kadar kolaylıkla sürükler.

Şu halde, insanlar arasında eşitlik arttığı nispette, gazetelerin nüfuzu da artar.

Siyaset sadece bir sürü cemiyet yaratmakla kalmaz, çok geniş cemiyetler kurulmasını da sağlar.

Sivil hayatta, ayni menfaatin, tabiî bir şekilde, büyük sayıda insanı müşterek bir harekete sürüklemesi nadirdir. Bu tip bir hareketi sağlamak büyük bir mahareti icabettirir.

Siyasette birleşme fırsatı her an kendiliğinden ortaya çıkar. Derneğin umumî değeri, ancak büyük 'birleşmelerde tezahür eder. Tek başlarına zayıf olan insanlar, birleştikleri zaman elde edecekleri kuvveti önceden kestiremezler. Bunu anlamaları için, önlerinde misaller bulunması lâzımdır. Bu sebeple, müşterek bir gaye için büyük bir kalabalığı bir araya

getirmek, ekseri birkaç kişiyi bir araya getirmekten daha zor olur. Bir vatandaş, birleşmekle ne kazanacağını göremez. Halbuki on bin vatandaş görür. Siyasette insanlar önemli işler için birleşirler ve birleşmeden kazandıkları fayda, kendilerine pratik bir şekilde, önemsiz işlerde de yardımlaşmaktan kazanacakları faydayı gösterir.

Siyasî birleşmeler, yaşları, servetleri ve kültürleri itibariyle ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, bir sürü insanı birbirlerine yaklaştırır ve aralarında temas kurar.

Sivil cemiyetlerin çoğuna, insan, ancak mülkünden bir kısmını vererek girebilir. Bütün sınaî ve ticarî şirketler için durum budur, insanlar dernekler halinde birleşme sanatına henüz vakıf değilken ve bunun başlıca kaidelerini bilmedikleri zaman, birleşme ilk defa bahis konusu olunca, bunun kendilerine pahalıya mal olmasından korkarlar. Bu yüzden, tehlikelerini göze almadıkları için, mühim bir başarı vasıtasından kendilerini mahrum ederler. Fakat kendilerine tehlikesiz görülen siyasî derneklerde yer almakta tereddüt etmezler. Çünkü, paraca fedakârlık bahis konusu değildir. Oysa, bu cemiyetlere uzun müddet iştirak edip de, bir sürü insan arasında nizamın nasıl temin edildiğini ve bunların metotlu bir tarzda nasıl bir hedefe doğru götürüldüklerini görmemek mümkün değildir. Bu cemiyetlerde, iradelerini diğerlerinin iradelerine tâbi kılmağı ve hususî işlerini müşterek harekete bağlamağı öğrenirler. Bütün bunların bilinmesi, sivil cemiyetlerde, siyasî cemiyetlerde olduğundan daha az önemli değildir.

Şu halde siyasî cemiyetler, bütün vatandaşların, cemiyetlerin genel teorisini öğrenmeğe geldiği parasız okullar olarak telâkki edilebilirler.

Siyasî cemiyetlerin, sivil cemiyetlerin gelişimine doğrudan doğruya faydası olmadığı anlarda bile, bunların ortadan kaldırılmaları sivil cemiyetlere zarar verecektir.

Vatandaşlar ancak belirli hallerde birleşebildikleri zaman, derneğe garip ve istisnaî bir usul gözüyle bakarlar ve onu fazla düşünmezler. Her hususta birleşmeleri serbest olduğu zaman, derneğin, insanların çeşitli gayelerine ulaşmaları için evrensel, hatta denilebilir ki biricik vasıta olduğunu neticede anlarlar. Her yeni ihtiyaç derhal bir dernek kurma fikrini akla getirir. Bu durumda daha önce de söylediğim gibi, dernek kurma sanatı, herkesin öğrendiği ve tatbik ettiği ana ilim olur. Bazı tip dernekler yasak, bazıları da serbest olduğu zaman, peşinen bunlardan yasak olanları, olmayanlardan ayırt etmek güçtür. Durum şüpheli olduğu için, insanlar hiç

birine sokulmazlar ve bir cemiyeti fazlaca cesur, hatta adeta kanuna aykırı bir teşebbüsmüş gibi gösteren bir umumi kanaat belirir.

Bu bakımdan bir noktada teksif edilmiş birleşme fikrinin, ayni şiddetle diğer sahalara sirayet etmeyeceğini hayal etmek boştur ve insanları, bazı işleri müştereken yapabilmeleri hususunda serbest bırakmak, o işi derhal denemeleri için kâfidir. İnsanlar her hususta dernek kurma hakkını ve alışkanlığını kazandıkları zaman, büyük küçük her iş için birleşirler. Fakat ancak küçük çapta işler için birleşme hakkına sahip iseler, bunun için ne bir arzu ne de kendilerinde güç hissederler. Onlara bütün işleri ile müştereken meşgul olma hürriyeti vermeniz boşunadır. Kendilerine verilen hakları isteksiz bir şekilde kullanacaklardır ve yasak cemiyetler kurmalarını önlemek hususunda bütün gücünüzü sarf ettikten sonra, onları müsaade edilen cemiyetleri kurmaya ikna etmenin imkânsızlığını hayretle görürsünüz.

Siyasî cemiyetin yasak edildiği memleketlerde, sivil cemiyetlerin mevcut olamayacağı söylenemez. Zira insanlar, müşterek işlere girişmeksizin cemiyet halinde yaşayamazlar. Fakat, böyle bir memlekette, sivil cemiyetlerin daima az sayıda olacağı, beceriksizce idare edileceği, kuvvetle benimsenemiyeceği ve asla büyük teşebbüslere girişemeyeceği veya böyle teşebbüslerde muvaffakiyetsizliğe uğrayacağı iddia edilebilir.

Bu durum insanı, siyasî sahada dernek hürriyetinin âmme nizamı bakımından zannedildiği kadar tehlikeli olmadığını ve Devleti başlangıçta biraz sarssa bile, neticede kuvvetlendirdiğini kabule sevk etmektedir.

Denilebilir ki, demokratik memleketlerde siyasî dernekler, Devleti düzenlemeğe yarayan tek kuvvetli unsurları teşkil ederler. Ortaçağ kralları tebaalarını nasıl görüyorlardıysa, zamanımız hükümetleri de bu tip cemiyetleri öyle görürler; onlara karşı insiyaki bir nefret hissederler ve her karşılaştıkları yerde onlarla mücadele ederler.

Aksine sivil cemiyetlere karşı tabiî bir sempatileri vardır. Çünkü bunların vatandaşların zihnini, bilâkis amme işlerinden uzaklaştırdığını ve onları gitgide ancak sulh içinde yapılabilecek teşebbüslere sokarak, ihtilâlleri önlediğini kolayca fark ederler. Fakat sivil cemiyetlerin çoğalmasının ve siyasî cemiyetlerin kuruluşunun son derece kolaylaşmasını önleyecek hiçbir tedbir almazlar. Amerikalıların her gün, bir siyasî fikri gerçekleştirmek, bir devlet adamını iktidara getirmek ya da bir diğerini düşürmek gibi gayelerle birleştiklerini gören bir insan,bu kadar bağımsız insanların nasıl olup da her an karışıklığa sürüklenmediklerini bir türlü

anlayamaz. Diğer taraftan, Amerika'da müştereken girişilen sonsuz sayıda sınaî teşebbüsü nazarı dikkate alırsanız ve her tarafta Amerikalıların, en küçük bir ihtilâlin altüst edeceği güç ve önemli gayelerin ifası için devamlı bir şekilde çalıştıklarını görürseniz, bütün bu meşgul kimselerin neden âmme nizamını bozacak ve devleti sarsacak hiçbir şeye teşebbüs etmediklerini kolayca anlarsınız.

Bütün bunları ayrı ayrı görmek yeter mi? Aralarındaki gizli bağı keşfetmek icap etmez mi? Her yaştan, her durumdan ve her nevî kültür derecesinden Amerikalılar, devamlı bir şekilde cemiyetler kurar ve bunu devamlı bir zevk haline getirirler. Çok sayıda oldukları her yerde konuşur, anlaşır ve müşterek teşebbüslere girişirler. Daha sonra, edindikleri ve bin türlü işte faydalandıkları tecrübeyi, sivil hayatta da tatbik ederler.

Şu halde Amerikalılar hürriyetin tehlikelerini önleme san'atını, tehlikeli bir hürriyeti kullanarak öğrenirler.

Bir millet hayatının herhangi bir anında, siyasî cemiyetlerin Devleti sarstığını ve sanayi felce uğrattığını ispat etmek kolaydır. Fakat bütün hayat göz önünde bulundurulursa, siyasî gayelerle cemiyet kurma hürriyetinin, vatandaşların huzur ve refahını arttıracağı kolayca anlaşılabilir.

Bu eserin birinci kısmında, söylediğim şu cümleleri, burada da tekrarlamalıyım: «Mutlak cemiyet kurma hürriyeti, yazı hürriyeti ile karıştırılmamalıdır. Bu hürriyet yazma hürriyetinden daha az zarurî ve daha çok tehlikelidir. Bir millet, hâkimiyetine halel gelmeksizin cemiyet kurma hürriyetine hudutlar koyabilir. Hatta bazen hâkimiyetini teminat altına alması için bunu bilhassa yapması lâzımdır.» Başka bir yerde de şunları ilâve ediyordum: «Siyasî gayelerle hudutsuz bir cemiyet kurabilme hürriyetinin, bir milletin tahammül edebileceği en son hürriyet olduğu inkâr edilemez. Bu hürriyet, cemiyeti anarşiye sürüklemese bile, geniş huzursuzluklara sebep olur». Bu bakımdan, bir milletin daima vatandaşlarına mutlak bir şekilde siyasî cemiyetler kurabilme hakkını verebileceğini zannetmiyorum. Hatta, cemiyet kurma hürriyetine tahditler koymanın akıllıca bir hareket olamayacağı bir durumu, hiç bir devirde ve hiç bir cemiyette düşünemiyorum.

Cemiyet kurma hakkını iyice sınırlamazsa, bir milletin, ne kanunlarına hürmet telkin edebileceği, ne devamlı bir hükümet kurabileceği, ne de sinesinde sükûnu muhafaza edebileceği iddia edilmektedir. Bu gibi şeyler elbette çok kıymetlidir ve bunları elde etmek

için veya muhafaza etmek için bir millet her an büyük sıkıntılara katlanır. Fakat bunların kendisine neye mal olduğunu bilmesi de lâzımdır.

Bir insanın hayatını kurtarmak için kolunun kesilmesini anlarım. Fakat artık onun sanki sakat değilmiş gibi gayet becerikli gösterilmemesi lâzımdır.

Amerika'da Maddî Refaha Düşkünlük

Maddî refah düşkünlüğü, Amerikalıların tek iptilâsı değildir, fakat umumî bir iptilâdır. Ayni şekilde olmasa bile herkes onu hisseder. Amerikada vücudun en küçük ihtiyaçlarım ve hayatın bütün rahatlıklarım temin etmek bütün zihinleri işgal eden bir meseledir.

Buna benzer bir durum, Fransa'da gitgide daha belirli bir hal almaktadır. Her iki memlekette de bu gibi benzer neticeleri doğuran ve konuma girdikleri için belirtmem icap eden birçok sebep vardır.

Zenginlikler, miras yoluyla, ayni ailelerde toplandıkları zaman, maddî refah düşkünü bir sürü insan ortaya çıkar, însan kalbini en çok bağlıyan şey kıymetli bir nesneye sahip olmak değil, buna sahip olmanın kısmen tatmin edilmiş arzusu ve devamlı bir şekilde onu kaybetme korkusudur.

Aristokratik cemiyetlerde zenginler, asla kendilerinkinden farklı bir durum bilmedikleri için, durumlarım değiştirmekten korkmazlar. Başka bir duruma kolaylıkla tahammül edemezler. Maddî refah asla hayatlarının gayesi değildir. Sadece bir yaşama tarzıdır. Onu aşağı yukarı olağan telâkki ederler ve düşünmeksizin zevkini çıkarırlar.

Bütün insanların refah için hissettikleri insiyaki ve tabiî arzu kolayca ve zahmetsizce tatmin edilince, ruhları başka alemlere koşar ve kendini sürükleyici, heyecanlandırıcı daha büyük ve daha güç teşebbüslere girişir. Aristokratik bir memleketin mensupları bir sürü zenginliğin ortasında oldukları halde, ekseri bu zenginliklere karşı istihfafla bakarlar ve nihayet bunlardan mahrum olmaları lâzım gelince kendilerinde fevkalâde kuvvetler bulurlar. Aristokrasileri ortadan kaldıran veya altüst eden ihtilâller, lükse alışmış kimselerin ne kadar kolaylıkla zarurîden bile vazgeçebileceklerini göstermiştir. Oysa maddî refaha çalışmaları sayesinde ulaşanlar, onu kaybettikten sonra artık güç yağarlar.

Eğer üst tabakalardan aşağı sınıflara doğru inilirse; farklı sebeplerin benzer neticeler doğurdukları görülür.

Aristokrasinin cemiyete hâkim olduğu ve onu hareketsiz kıldığı memleketlerde, zenginler nasıl sefahate alışmışlarsa, halk da fakirliğe alışmıştır. Zenginler maddî refahı, onu hiç bir zahmete katlanmaksızın elde ettikleri için; fakirler de elde etmeği hiç ümit etmedikleri ve onu arzu etmek için kâfi derecede tanımadıkları için hiç düşünmezler.

Bu tip cemiyetler fakirin muhayyilesi öbür dünyaya yönelmiştir. Gerçek hayatın ıstırapları kendisini sıkıştırır, fakat onlardan kurtulmasını bilir ve başka yerlerde tatmin arar.

Aksine imtiyazlar ortadan kalktığı ve sosyal tabakalar birbirine karıştığı zaman, büyük zenginlikler parçalanıp, kültür ve hürriyet yayılınca, fakiri refaha kavuşturma arzusu, zengini de refahı kaybetme korkusu sarar. Bir sürü zengin ortaya çıkar. Bunlar refahı, lezzetine varacak derecede tatmışlardır; fakat artık yetinecek derecede tatmamışlardır. Refahı güçlükle elde ederler ve büyük bir iştiyakla kendilerini ona verirler. Şu halde durmadan bu derece kıymetli ve muhafazası güç nimetleri elde etmeğe veya elde tutmağa çalışırlar.

Mütevazı menşeli ve vasat derecede zengin insanlara has, tabiî bir iptilâ arıyorum ve refah düşkünlüğünden daha uygun bir tane aklıma gelmiyor. Maddî refah iptilâsı esas itibariyle bir orta sınıf iptilâsıdır. Bu sınıfla beraber büyür ve yayılır. Onunla beraber hâkim bir duruma gelir. Cemiyetin üst tabakalarına oradan geçer ve halka da oradan iner.

Amerika'da zenginlere ümit ve arzuyla bakamayacak ve muhayyilesi kaderinin kendisine ısrarla reddettiği nimetlerle tutuşamayacak derecede fakir hiç bir vatandaşa rastlamadım.

Diğer taraftan Amerikalı zenginlerin hiçbirinde, aristokrasilerdeki zenginliklerde bazen görülen maddî refaha karşı büyük istihfafı asla müşahede etmedim. Bu zenginlerin ekserisi eskiden fakir idiler, ihtiyacın acısını çektiler ve uzun müddet kör talihe karşı savaştılar. Zafere ulaşıldıktan sonra, mücadele esnasındaki ihtiraslar devam etti. Kırk yıldır peşinde koştukları refah, kendilerini sarhoş etti.

Amerika'da da başka yerlerde olduğu gibi büyük zenginliklerini hiçbir gayret sarf etmeksizin kazananlar vardır. Fakat bunlar bile maddî refaha daha az bağlı değildirler. Refah aşkı, Amerika'da millî karakterli ve hakim bir aşktır. Büyük beşerî ihtiras dalgası bundan kaynak alır ve beraberinde her şeyi sürükler.

Demokratik Memleketlerin Ne Çeşit Bir İstibdattan Korkmaları Gerekir.

Birleşik Devletlerdeki ikametim esnasında, Amerikalılarınki gibi demokratik düzenli bir cemiyetin, istibdadın tesisi için bazı kolaylıklar arzettiğine dikkat etmiştim. Avrupa'ya dönünce, bu toplumsal düzenin ortaya çıkardığı, ihtiyaçlar, duygular ve fikirlerin idarecilerimizin pek çoğu tarafından yetki alanlarını genişletmek için nasıl kullanılmış olduğunu idrak ettim. Bu beni Hıristiyan memleketlerinin, belki de eninde sonunda eski dünyanın, bir kısım antikite devletlerinin başına gelen cinsten bir baskıya maruz kalacağını düşünmeye şevketti.

Meselenin yakından tetkiki ve daha sonraki beş yıllık tefekkür, korkularımı ortadan kaldırmamış fakat konusunu değiştirmiştir.

Geçmiş senelerde yaşamış hükümdarların hiç birisi büyük bir imparatorluğun bütün kısımlarını, ikinci derecedeki iktidar sahiplerinin yardımı olmaksızın, yalnız başına idare etmeye kalkışacak kadar mutlak veya kudretli değildi. Onların hiç birisi, bütün tebaasını ayrım yapmadan ayni bir kaidenin teferruatına tabi tutmağa, toplumun her üyesine şahsen istikamet vermeğe ve hocalık etmeğe hiç bir zaman teşebbüs etmedi.

Böyle bir kalkışma fikri insan zihninde hiç yer almadı ve eğer bir kimse bunu aklına koymuş olsaydı, bilgi noksanı, idarî sistemin yetersizliği ve hepsinin üstünde şartların eşitsizliğinin sebep olduğu tabiî engeller böylesine geniş bir plânın icrasını süratle önleyecekti.

Roma imparatorları iktidarlarının zirvesinde iken, imparatorluğun çeşitli milletleri birbirinden çok farklı adetleri ve usulleri gene muhafaza ettiler; aynı monarka tabi olmalarına rağmen eyaletlerin çoğu ayrı olarak idare edildiler. Kuvvetli ve faal belediyeler halinde yayıldılar ve imparatorluğun bütün idaresi yalnız başına imparatorun ellerinde toplandığı ve o, ihtiyaç hasıl olunca bütün meselelerde en yüksek hakem durumunu idame ettirdiği halde, toplumsal hayatın teferruatı ve hususî meşguliyetler büyük ölçüde onun kontrolü dışında kalıyordu, imparatorlar, bütün kaprislerini tatmin etmelerine ve devletin tekmil kudretini bu maksat için kullanmalarına imkân veren geniş ve sınırsız bir iktidara gerçekten sahip idiler. Bu yetkiyi, sık sık tebaalarını mallarından veya hayatlarından mahrum ederek, keyfî bir şekilde suiistimal ettiler; onların tiranik idaresi bir azınlık için fevkalâde ağır bir yüktü; fakat çoğunluğa uzanamıyordu; belli

başlı birkaç hedefe yönelmişti; gerisini ihmal ediyordu; şiddetliydi, fakat vüsati mahduttu. Öyle geliyor ki, eğer istibdat zamanımızın demokratik memleketlerinde tesis edilmiş olsaydı farklı bir karakter kazanırdı; daha şümullü ve daha mutedil olacaktı, insanları işkence etmeden küçültecekti. Bizimki gibi bir öğrenim ve eşitlik çağında, hükümdarların herhangi bir antikite hükümdarından çok daha kolaylıkla bütün siyasî iktidarı elinde toplamaya muvaffak olabildiklerinden ve daha katiyetle ve alışkanlıkla hususî hayat sahasına müdahale edebildiklerinden (bahsetmiyorum. Fakat istibdadı kolaylaştıran bu ayni eşitlik prensibi onun kudretini de yumuşatır. İnsanların daha eşit ve birbirine daha benzer hale geldiği ölçüde cemiyetin adetlerinin daha insanileştiğini ve daha yumuşadığını görmüştük. Cemiyetin hiç bir üyesi fazla bir servete ve iktidara sahip olmadığı takdirde, tiranlık faaliyet sahasından ve imkânlarından mahrum demektir. Bütün servetler mahdut olduğu için insanların ihtirasları da tabiatıyla sınırlıdır; tasavvurları bizzat hükümdarı da mutedilleştirir ve hükümdarın yersiz arzularını bir sınır içine sokar.

Cemiyetin durumundan çıkartılan bu sebeplere, konunun dışındaki meselelerle ilgili daha pek çok sebebi ilâve edebilirdim; fakat ortaya koyduğum sınırlar içinde kalacağım.

Demokratik hükümetler bazı aşırı taşkınlık veya büyük tehlike devrelerinde şiddetli ve hatta zalim olabilirler; fakat bu buhranlar nadir ve kısa olacaktır.

Çağdaşlarımızın ufak tefek ihtiraslarını, davranışlarındaki itidali, tahsillerinin derecesini, dinlerinin safiyetini, ahlâklarının inceliğini, muntazam ve yorucu alışkanlıklarım ve kötülüklerine olduğu gibi faziletlerine de koydukları tahditleri düşündükçe, idarecilerinin tiran değil, vasi olacağını anlıyorum.

Zannediyorum ki, demokratik memleketleri tehdit eden istibdat tiplerinin dünyada daha önce görülmüş olmasına ihtimal yoktur: çağdaşlarımız hafızalarında onun prototipini bulamayacaklardır. Kastettiğim fikri doğru bir şekilde anlatacak bir deyimi boşuna arıyorum; istibdat ve tiranlık gibi eskî kelimeler elverişli değil; çünkü öz yeni; bir isim veremediğim için onu tarif etmem gerekiyor.

İstibdadın yeryüzünde bürünebileceği yeni şekilleri arıyorum. Göze çarpan ilk şey, daima ömürlerini geçirdikleri basit ve alelade zevkleri elde etmeğe çalışan, hepsi birbirine benzeyen ve birbirinin eşiti olan bir sürü insandır. Birbirinden ayrı yaşayan bu insanların her biri geri kalanın

kaderine yabancıdır. Çocukları ve hususî arkadaşları onun bütün dünyasını teşkil eder; diğer vatandaşlarına gelince, onlarla yanyanadır, fakat onları görmez, onlara dokunur fakat onları hissetmez; mevcuttur fakat kendi başına ve yalnız kendisi için; ve eğer bir ailesi varsa, herhalde vatanını kaybettiği söylenebilir.

Bu insanların üstünde onların kaderleriyle meşgul olmayı ve huzurlarını sağlamayı üzerine alan muazzam ve himaye edici bir iktidar yer alır. Bu iktidar, mutlak, hassas, muntazam basiretli ve mutedildir. Eğer maksadı insanları hayat için hazırlamak olsaydı, bu otorite bir babanın otoritesi gibi olacaktı; fakat aksine insanları daimî bir çocukluk halinde tutmaya çalışır: sevinmekten başka bir şeyi düşünmemeleri şartıyla sevinç içinde olmaları onu çok tatmin eder. Böyle bir hükümet, onların saadeti için gönüllü olarak uğraşır, fakat saadetin yegâne hakemi ve tek vasıtası olmak ister; emniyetlerini sağlar, ihtiyaçlarını önceden hesaplar ve temin eder, zevklerine imkân verir, ilgilendikleri başlıca şeyleri idare eder, sanayilerini yönetir, mülkiyetin intikalini tanzim eder ve miraslarını dağıtır; onları yaşamak zahmetinden ve düşünmek sıkıntısından kurtarmanın dışında geriye ne kalıyor?

Böylece, her gün ferdin, irade serbestisini kullanmasını biraz daha seyrekleştirir ve daha faydasız hale getirir, iradeyi daha dar bir çerçeve ile sınırlar ve tedricen ferdi bütün imkânlarından mahrum eder. Eşitlik prensibi insanları bütün bunlara hazırlamış, onları bunlara maruz kalmaya ve ekseriya bunları bir lütuf gibi görmeğe müsait hale getirmiştir.

Cemiyetin her üyesini birbiri arkasından kudretli ellerine aldıktan ve istediği gibi biçimledikten sonra, yüksek iktidar kollarını bütün cemiyete doğru uzatır. Cemiyetin sathını en enerjik karakterlerin, en orijinal zihinlerin, kütlenin üstüne çıkmak için nüfuz edemeyeceği, ehemmiyetsiz ve tek tip, karmakarışık ufak kaideler ağıyla kaplar, insanın iradesi parçalanmamıştır, fakat yumuşatılmış, eğilmiş ve yöneltilmiştir; insanlar nadiren onun tarafından hareket etmeğe zorlanırlar; fakat daima hareketten alıkonulurlar: böyle bir iktidar tahrip etmez, fakat yaşamayı engeller; zulmetmez fakat mîlleti, çobanı hükümet olan, ürkek ve çalışkan hayvanlardan ibaret bir sürü haline düşürünceye kadar tazyik eder, gevşetir, tüketir ve sersemleştirir.

Şimdi anlattığım, muntazam, sakin ve nazik cinsten köleliğin, herkesin zannettiğinden daha kolay bir şekilde, hürriyetin dış şekilleriyle bir araya gelebildiğini ve hatta halk hakimiyetinin kanadı altında kurulabildiğini daima düşünmüşümdür. Çağdaşlarınız, daima birbirine zıt

iki ihtirasla tutuşuyorlar; bir yandan güdülmek istiyorlar, diğer taratan hür kalmak arzusundalar: bu birbirine zıt iki temayülden ne birini ne de ötekini arzusundalar: bu birbirine zıt iki temayülden ne birini ne de ötekini ortadan kaldırmadıkları için her ikisini birden tatmin etmeğe çalışıyorlar. Yegâne, vesayet edici, bütün iktidarı elerinde toplamış, fakat halk tarafından seçilmiş bir hükümet şekli düşünüyorlar. Merkeziyetçilik ilkesiyle halk egemenliğini bir araya getiriyorlar. Bu onlara bir rahatlık veriyor. Vesayet altında bulunmaktan, kendi vasilerini kendileri seçmiş olduklarını düşünerek teselli buluyorlar. Herkes bağlanmayı kabul ediyor-çünkü biliyor ki iplerin ucunu tutan ne bir kişidir ne de bir sınıf halktır; fakat genel olarak halktır. Bu sistemde vatandaşlar bir an için bağımlılıktan kurtulup efendilerini seçerler ve tekrar bağlanırlar.

Şu sırada, pek çok kimse idari istibdat ile halk egemenliği arasındaki bu tarz bir uyuşmadan gayet memnundur ve, ferdi hürriyetlerin korunması konusunda milletin bütününün iktidarını teslim etmekle, yapılması gerekeni yaptıklarını zannederler. Fakat bu beni tatmin etmez: itaat etmem gereken kimsenin kim olduğu, benim için zorla itaat keyfiyetinden daha önemli değildir.

Bununla beraber, inkâr etmiyorum ki, böyle bir anayasa, benim için bütün hükümet yetkilerini temerküz ettirip sonra da bunu gayri mesul bir şahsın veya şahıslar gurubunun ellerine tevdi eden bir anayasaya göre sonsuz derecede şayanı tercihtir. Bu sonuncusu demokratik istibdadın bürünebileceği bütün şekillerin muhakkak en kötüsüdür.

Egemenlik seçime dayandığı veya gerçek bir seçimle ortaya çıkan ve bağımsız olan bir yasama organı tarafından mahdut ölçüde murakabe edildiği zaman, fertler üzerindeki istibdat bazen daha büyüktür; fakat daima daha az küçültücüdür; çünkü herkes tazyike tâbi tutulduğu ve güçsüzleştirildiği zaman dahi, kendi kendisine itaat ettiğini ve uğrunda diğerlerini feda ettiği bir isteğine tabi olduğunu tahayyül edebilir. Ayni şekilde egemen milleti temsil ettiği ve halka bağlı olduğu zaman, her vatandaşın mahrum olduğu hak ve yetkiler sadece devlet başkanmm değil, fakat bizzat Devletin işine yarar ve hususî şahıslar bağımsızlıklarından, âmme için yaptıkları fedakârlıklardan bir kâr sağlarlar. Bunları anlıyorum. Bundan dolayı her merkeziyetçi memlekette halkın temsilini sağlamak, aşırı merkeziyetçiliğin ortaya çıkarabileceği kötülükleri azaltmak, demektir, fakat bundan kurtulmak demek değildir.

Bu yolla önemli işlerde fertlerin müdahalesine imkan sağlandığını kabul ederim, fakat daha küçük ve daha özel meseleler daha az tazyik edici

değildir. Unutulmamalıdır ki insanları hayatın küçük teferruatı içinde köleleştirmek bilhassa tehlikelidir. Kendi hesabıma, eğer, birine sahip olmaksızın diğerini temin etmek mümkün olsaydı büyük meselelerden ziyade küçük meseleler de hürriyeti zarurî telâkki etmeğe meylederdim. Küçük işlere olan tabiiyetimiz her gün ortaya çıkar ve bütün toplum tarafından hissedilir. Bu durum, insanları mukavemete sevk etmez fakat iradelerini icra etmekten vazgeçinceye kadar her köşede karşılarına çıkar. Böylece tedricen ruhları çöker ve karakterleri zayıflar; halbuki birkaç önemli, fakat nadir hadisede beliren itaat halinde, kölelik, muayyen aralarda ortaya çıkar ve yükünü birkaç kişi taşır. Merkezî iktidara bu kadar bağlı bulunan kimseleri zaman zaman bu iktidarın temsilcilerini seçmek üzere bir araya toplamak boşunadır, hür tercihlerinin bu arada sırada vuku bulan ve kısa süreli tatbikatı ne kadar önemli olursa olsun, onların düşünme, hissetme ve kendi başına hareket etme melekelerini tedricen kaybetmelerini ve böyle yavaş yavaş insanlık seviyesinin altına düzmelerini önleyemeyecektir.

İlâve edeyim ki bir müddet sonra, onlara bırakılan büyük ve yegâne imtiyazı da kullanmak ehliyetini kaybedeceklerdir. Siyasî kuruluşlarına hürriyeti sokmuş bulunan demokratik memleketler, ayni zamanda idarî kuruluşlarında despotizmi biriktirerek acayip paradokslara sürüklenmiştir. Yürütülmesi için sağduyunun kifayet ettiği küçük işlerde halk yetersiz bulunur, fakat memleketin idaresi söz konusu olunca halka geniş yetkiler tanınır; halk önce idarecilerin oyuncağı sonra efendisidir, ayni zamanda krallardan daha fazla, insanlardan daha az bir şeydir. Hiçbirini maksatlarına uygun bulmaksızın çeşitli seçim tarzlarını denedikten sonra dikkatlerini çeken kötülük, seçim organından ziyade memleketin kuruluşundan çıkmıyormuş gibi hayrete düşerler ve araştırmaya devam ederler.

Kendi kendini idare etme alışkanlığını tamamen kaybetmiş kimselerin kendilerini idare edecekleri doğru bir şekilde seçmeyi nasıl başaracaklarını anlamak gerçekten güçtür; ve köle gibi kullanılan bir halkın reyleriyle liberal, akıllı ve enerjik bir hükümetin seçilebileceğine hiç kimse inanmayacaktır.

Başı cumhuriyetçi, diğer tarafları aşırı monarşik bir kuruluş bana daima kısa ömürlü bir hilkat garibesi olarak görünmüştür. Kanunların kötülükleri ve halkın kabiliyetsizliği süratle yıkılmasına yol açacaktır; temsilcilerinden ve kendisinden usanan halk, daha hür kurumlar yaratacak veya kısa bir müddet içinde kendisini tek bir efendinin ayakları altına atacaktır.

Eşit toplum şartları içindeki halk arasında müstebit ve mutlak bir idare kurmanın diğerlerinden daha kolay olacağına inanıyorum ve zannediyorum ki eğer böyle bir idare, böyle bir halk arasında bir defa kurulmuş olsaydı, sadece insanları tazyik altında tutmakla kalmayacak, fakat eninde sonunda onların her birini en yüksek insanlık vasıflarının bir kısmından mahrum edecekti. Bundan dolayı bana öyle geliyor ki, istibdattan, özellikle demokratik devrelerde korkmak gerekir. Hürriyeti her zaman sevmem gerektiğine inanıyorum, fakat içinde yaşadığımız devrede ona tapmağa hazırım. Diğer taraftan şuna kaniyim ki, içine girdiğimiz çağda, hürriyeti aristokratik imtiyazlara dayandırmağa kalkışanlar başarısızlığa uğrayacaklardır; iktidarı bir tek sınıftan elde etmeğe ve onu saklı tutmağa kalkışanlar muvaffak olamayacaklardır. Şu sırada hiç bir idareci, teb'ası arasındaki devamlı sınıf farklılıklarını yeniden tesis ederek bir istibdat elde etmeğe yetecek kadar kudretli ve becerikli değildir. Hiç bir kanun koyucu, hürriyeti ilk prensibi ve parolası olarak almadığı takdirde hür müesseseleri idame ettirmeğe yetecek kadar kuvvetli ve akıllı değildir. Hemcinslerinin asaletini ve bağımsızlığını tesis etmek veya teminat altına almak isteyen bütün çağdaşlarımız, kendilerini eşitliğin dostu olarak göstermelidirler, böyle görünmenin gerçek yolu da öyle olmaktır: kutsal teşebbüslerinin başarısı buna bağlıdır. Şu halde mesele, aristokratik toplumun nasıl yeniden inşa edileceği değil, fakat Tanrının bizi yerleştirdiği toplumun demokratik durumunda hürriyetin nasıl temin edileceğidir.

Bu iki gerçek bana basit, açık ve sonuçları bakımından verimli görünüyor, ve bunlar beni, hangi şekildeki bir hür idarenin toplumsal şartları eşit bir halk arasında kurulabileceğini düşünmeye tabiî olarak sevkediyor.

Bu, demokratik memleketlerin kuruluşundan ve onlardaki hükümet iktidarının, diğer memleketlerdekinden daha tek tip, daha merkeziyetçi, daha yaygın daha nafiz ve daha müessir olmak zaruretinden ortaya çıkmaktadır. Toplum, genel olarak, tabiatıyla daha kuvvetli ve daha faaldir, fert daha tabî ve daha zayıftır; birincisi daha fazla yapar ikincisi daha az, bu kaçınılmaz bir şeydir.

Bundan dolayı demokratik memleketlerde, özel bağımsızlık alanının, daima, aristokratîk memleketlerde olduğu kadar geniş kalacağı ümit edilmemelidir; hatta bu istenilmemelidir de; zira aristokratik memleketlerde, ekseriya, kütle ferde ve daha büyük bir miktarın refahı bir kaç kişinin büyüklüğüne feda edilir. Demokratik bir milletin idaresinin faal ve kuvvetli olması aynı zamanda zarurî ve arzulanan bir şeydir.

Maksadımız onu zayıf ve tembel hale getirmek olmamalı, fakat sadece imkânlarını ve kuvvetini suiistimal etmesini önlemek olmalıdır.

Aristokratik çağlarda; özel şahısların bağımsızlığını en fazla teminat altına almaya yarayan şart, egemen kuvvetin toplumda hükümet ve idareyi tek başına deruhte etmeğe yanaşmamasıydı. Bu görevler aristokrasi üyelerine zarurî olarak kısmen bırakılmıştı: böylece daima bölünmüş durumda olan egemen kuvvet hiçbir zaman bütün ağırlığıyla ve her ferde ayni tarzda hükmedemedi.

Hükümet her şeyi kendi eliyle yapmamakla kalmıyor fakat onun vazifelerini eline geçirerek bu işleri yürütenlerin mühim bir kısmı yetkilerini devletten değil doğumdan alıyorlardı ve devamlı olarak hükümetin kontrolü altında değillerdi. Hükümet bir anda onları, isteğine göre yaratıp ortadan kaldıramaz veya en küçük kaprisi önünde hepsini birden eğemezdi; bu özel bağımsızlığın bir ilâve garantisiydi.

Şu sırada, ayni vasıtalara başvurulmayacağım hemen kabul ederim; fakat onların yerini tutacak bazı demokratik çareler biliyorum. Korporasyonların ve asillerin elinden alınmış olan idarî yetkilerin hepsi, tek başına hükümete verileceği yerde, onların bir kısmı, geçici olarak vatandaşlardan teşekkül eden ikinci derecedeki âmme kurumlarına devredilebilir. Böylece özel şahısların hürriyeti daha emin olacak ve eşitlikleri kaybolmayacaktır.

Kelimelere Fransızlardan daha az önem veren Amerikalılar, halâ, Kontluk adiyle idarî bölümlerinin en büyüğünü kastediyorlar; fakat kontun veya genel valinin görevleri kısmen bir eyalet meclisi tarafından yerine getiriliyor.

Şimdiki gibi bir eşitlik devresinde irsi mevkiler ihdas etmek doğru ve makul olmayacaktır, fakat belirli bîr ölçüde seçimli âmme mevkilerini onların yerine koymamıza engel olacak bir şey yoktur. Seçim âmme görevlisinin hükümet karşısındaki bağımsızlığını, aristokratik memleketlerde irsî nizamın sağladığı kadar, hatta ondan daha fazla sağlayacak bir demokratik vasıtadır .

Aristokratik memleketlerde kendi ihtiyaçlarım kendileri tedarik etmeye muktedir, gizlice ve kolayca baskı altına alınamayacak zengin ve nüfuzlu şahsiyetler çok bol bulunur. Bu tip kimseler bir hükümeti itidal ve ihtiyatın umumî gelenekleri içine sokarlar. Demokratik memleketlerin böyle şahsiyetleri tabiî olarak ihtiva etmediğinin farkındayım; fakat onlara benzeyen, bazı şeyler suni olarak yaratılabilir. Dünyada bir aristokrasinin

tekrar kurulamayacağına katiyetle inanıyorum, fakat zannediyorum ki vatandaşlar bir araya gelerek, aristokrasideki şahsiyetlere benzeyen, büyük servet, nüfuz ve kudret sahibi organlar teşkil edebilirler. Bu vasıta ile aristokrasinin adaletsizlikleri ve tehlikeleri olmaksızın, en büyük siyasî avantajlarından çoğu elde edilecektir. Siyaset, ticaret, imalat gayesiyle hatta ilim ve edebiyat gayesiyle kurulmuş bir dernek, toplumun, arzu edilince dağıtılamayan veya gürültüsüzce tazyik altına alınamayan, hükümetin müdahaleleri karşısında kendi haklarını savunurken, memleketin müşterek hürriyetlerini de kurtaran kuvvetli ve aydınlanmış bir üyesidir.

Aristokrasi devrinde herkes vatandaşlarından çoğuna daima, o kadar yakından bağlıdır ki, bir tecavüz karşısında onların yardıma gelmemeleri düşünülemez. Eşitlik devrinde herkes tabiatıyla tek başınadır; işbirliği talep edebileceği irsî dostları yoktur; alâkasına dayanabileceği hiç bir sınıf yoktur; kolayca bir kenara atılabilir ve cezayı hak etmediği halde ayaklar altında çiğnenebilir. Bundan dolayı şu sırada, toplumun tazyik gören bir üyesi kendini savunmak için bir tek usule sahiptir. -Milletin bütününe baş vurabilir., eğer milletin bütünü, şikâyetleri karşısında sağır kalırsa insanlığa müracaat edebilir: bu müracaatı yapmak için sahip olduğu vasıta basındır. Bu durumda basın hürriyeti, demokratik memleketlerde, diğer memleketlerde olduğundan sonsuz derecede daha kıymetlidir; eşitliğin doğurabileceği kötülüklerin yegâne tedavi vasıtasıdır. Eşitlik insanları birbirinden ayırır ve zayıflatır; fakat basın en zayıfın ve en yalnızın da kullanabileceği, herkesin elinin altında kuvvetli bir silâh temin eder. Eşitlik bir insanı, hemcinslerinin desteğinden mahrum eder; fakat bas;n bütün vatandaşlarını ve hemcinslerini yardıma toplamak imkânını verir. Basın, eşitliğin gelişimini hızlandırmıştır ve ayni zamanda onun en iyi düzelticilerinden biridir.

Zannederim, aristokrasilerde yaşayan insanlar, en kötü ihtimalde, basın hürriyeti olmaksızın yapabilirler; fakat demokratik memleketlerde yaşayanlar için durum böyle değildir. Şahsî bağımsızlıklarını korumak için büyük siyasî meclislere, parlâmentonun imtiyazlarına ve halk egemenliği iddiasına itimat etmiyorum. Bütün bunlar, belirli bir ölçüde şahsî kölelikle bir arada bulunabilir. Eğer basın hürse, bu kölelik tam olamaz: basın, hürriyetin başlıca demokratik aracıdır.

Yargı kuvveti için de buna benzer şeyler söylenebilir. Özel menfaatlere bakmak ve ününe getirilen en küçük meseleler üzerinde ilgiyle durmak, yargı kuvvetinin özünün bir parçasıdır. Yargı kuvvetinin diğer esaslı bir vasfı tazyik görene gönüllü olarak el uzatmaması fakat daima bu

yardımı talep edenlerin en mütevazisinin de emrinde bulunmasıdır; kendileri ne kadar zayıf olurlarsa olsunlar, şikâyetleri, adalet tarafından dinlenecek ve hakkın yerine getirilmesi istenecektir, zira bu adalet, adalet mahkemelerinin kuruluşunda mündemiçtir. Bundan dolayı bu şekildeki yetki, hükümetin elini ve gözünü ferdî faaliyetlerin en küçük teferruatına devamlı olarak zorla uzattığı ve fertlerin kendilerini savunamayacak kadar zayıf ve dostlarının yardımına güvenemeyeceği kadar yalnız olduğu bir sırada hürriyetin icaplarına özel bir tarzda uydurulmuştur. Hatta mahkemelerin kuvveti, şahsî bağımsızlığı sağlayabilen en büyük teminat olmuştu; fakat bilhassa demokratik devrelerdeki durum şudur: eğer yargı kuvveti yetki alanını genişletmez ve şartların artan eşitliğine ayak uyduracak kuvveti kazanmazsa, özel haklar ve menfaatler devamlı bir tehlikeye maruzdur.

Eşitlik, insanlarda yasamanın dikkatini devamlı olarak çekmesi gereken, hürriyet için fevkalâde tehlikeli bazı temayüller uyandırır. Okuyucuya bunlar arasında sadece çok önemli olanları hatırlatacağım.

Demokratik devrelerde yaşayan insanlar, usullerin faydasını hemen kavramazlar: onlara karşı insiyaki tip nefret duyarlar. Hangi sebeplerle bunun böyle olduğunu bir yerde anlatmıştım. Usuller onların nefretini, ekseriya kinini, tahrik eder; müştereken, sadece, kolay ve hazır tatminleri arzu ettikleri için, arzularının konusuna doğru atılırlar ve en küçük gecikme onları çileden çıkarır. Onlarla birlikte siyasî hayata da giren bu mizaç onları tasarılarım devamlı olarak geri bırakan veya önleyen usullere düşman kılar.

Bununla beraber, demokrasilerde yaşayan kimselerin usullere yaptıkları bu itiraz, aslında usulleri hürriyete böylesine yararlı kılan şeydir; zira onların başlıca fazileti kuvvetli ile zayıf, idare eden ile halk arasında bir engel olmak; birini geciktirmek diğerine vakit kazandırmaktır. Usuller, fertler daha tembel ve daha zayıf hale gelirken hükümetlerin daha faal ve daha kuvvetli olduğu nispette daha zarurileşir. Bu durumda demokratik memleketler usullere diğer memleketlere nazaran tabiatıyla daha fazla muhtaçtırlar ve tabiatıyla usullere onlardan daha az saygı gösterirler. Bu nokta en ciddî ilgiyi gerektirir.

Hiç bir şey, çağdaşlarımızın çoğunun, usul meselelerini kibirle hor görmesi kadar acıklı değildir; zira en küçük usul meseleleri zamanımızda, hiç bir zaman elde edemedikleri bir önem kazanmışlardır: insanlığın en büyük menfaatlerinden çoğu onlara bağlıdır, Eğer aristokratik devirlerin devlet adamları, arada sırada, cezasını çekmedikleri halde, usulleri hor gör - düyseler ve sık sık onların üzerine çıktılarsa, zannederim şimdi

memleketlerin idaresini deruhte eden devlet adamları bu usullerin en küçüğüne bile saygıyla davranmak ve önüne geçilmez bir zaruret olmadıkça ihmal etmemek zorundadır. Aristokrasilerde usullere batıl itikat kabilinden itaat edilirdi; bizler, onlar düşünceye ve bilgiye dayanan bir itaatle muhafaza etmeliyiz.

Demokratik memleketlerde, fevkalâde tabiî ve fevkalâde tehlikeli diğer bîr temayül de, Özel şahısların haklarının kıymetinin bilinmemesine ve küçük görülmesine yol açar. İnsanların bir hakka duydukları bağlılık ve ona gösterdikleri saygı, genel olarak o hakkın önemi veya kullanıldığı sürenin uzunluğu ile oranlıdır. Demokratik memleketlerde özel şahısların hakları yaygın bir şekilde az önemli, yeni gelişmiş ve oldukça emniyetten uzaktır; sonuç şudur ki bu haklar ekseriya keder duymaksızın feda edilir ve hemen her zaman pişman olmaksızın ihlâl edilir.

Fakat, özel şahısların haklarına karşı tabu bir nefretin duyulduğu memleketlerde, toplumun hakları, boyuna tabiî bir şekilde genişler ve sağlamlaşır; başka bir deyişle, insanlar ellerinde kalan pek az şeyi savunmaları ve bırakmamaları en fazla gerektiği sırada, özel haklara daha az bağlanırlar. Bundan dolayı, bilhassa, şimdiki demokratik devirde, hürriyetin ve insanın yüceliğinin gerçek dostları, hükümetin genel politikasının yürütülmesi sırasında fertlerin özel haklarından küçük fedakârlıklar yapılmasını önlemek üzere daima hazır olmalıdırlar. Böyle devrelerde hiç bir vatandaş, tazyik altına alınması çok tehlikeli addedilmeyecek kadar silik değildir; hiç bir özel hak bir hükümetin kaprislerine terk edilecek kadar önemsiz değildir. Bunun sebebi açıktır:- eğer bir ferdin özel hakkı, insan zihninin bu tip hakların önemi ve kudretini iyice kavramadığı bir sırada ihlâl edilirse, yapılan zarar, hakkı ihlâl edilen ferde hasredilmiş olur; fakat şu sırada bir hakkı ihlâl etmek, memleketin adetlerini derinden ifsat etmektir, ve bütün toplumu tehlikeye sokmaktır, zira bu biçim bîr hak kavramı artık daimî olarak bozulmaya ve kaybolmaya ballar.

Diğer bakımlardan karakteri, maksadı ve ortaya çıktığı çevre ne olursa olsun, bir ihtilâle has ve önlenmiş bîr ihtilâlin yaratmaktan ve yaymaktan aciz kalmayacağı bazı alışkanlıklar, kavramlar ve kusurlar vardır. Bîr memleket kısa bir müddet zarfında, birbiri arkasından kanunlarını, fikirlerini ve hukukunu değiştirirse halk nihayet değişiklikten zevk almaya başlar ve bütün değişikliklerin şiddet yoluyla gerçekleştirilmesine alışır. Böylece, günlük hayatta tesirsizliği ispat edilen usullere karsı tabiî bir şekilde nefret duyarlar ve ihlâl edildiğini o kadar sık

gördükleri kaidelerin hakimiyetini, sabırsızlık göstermeksizin, desteklemezler.

Alelade nasafet ve ahlâk kavramları, artık. bir ihtilâl tarafından her gün, ortaya çıkarılan yenilikleri izaha ve meşrulaştırmağa kâfi gelmediği için sosyal fayda prensibine başvurulur ve siyasî zaruret doktrini hatırlanır vs insanlar bir müşterek maksadı daha çabuk başarmak için özel menfaatleri feda etmeye Ve ferdî haklan çiğnemeye kendilerini alıştırırlar.

Bütün ihtilâllerde görüldüğü için ihtilâlci diyeceğim bu alışkanlıklar ve kavramlar demokratik memleketlerde olduğu kadar, aristokrasilerde de ortaya çıkar; fakat aristokrasilerde onları karşılayacak engeller, eksiklikler kanunlar ve alışkanlıklar bulunduğu için demokrasilerde olduğundan daha az kuvvetli ve daha az devamlıdırlar; netice itibarîyle ihtilâl sona erer ermez ortadan kalkarlar ve memleket eski siyasî akışına döner. Demokratik memleketlerde durum böyle değildir; onlarda ihtilâlci temayüllerin toplumda tamamen gözden kaybolmaksızın daha munis ve daha devamlı hale gelerek tedricen hükümetin idarî iktidarına tabiiyet geleneğine dönüşeceğinden daima korkulmalıdır. İhtilâllerin demokratik memleketlerden daha tehlikeli olduğu hiçbir memleket bilmiyorum: çünkü daima rastlanan arızî ve geçici kötülüklerin dışında devamlı ve kalıcı kötülükler de yaratabilir.

Meşru mukavemet ve hukuka uygun isyan gibi şeylerin mevcut olduğunu biliyorum; bunun için demokratik devirlerin insanları katiyen ihtilâl yapmamalıdır gibi mutlak bîr hüküm öne sürmüyorum; fakat böyle bir işe kalkışmadan önce tereddüt etmeleri gereken özel sebepler bulunduğunu ve şimdiki durumlarında, şikâyeti gerektiren birçok hâdiseye tahammül etmelerinin, böyle tehlikeli bir çareye başvurmaktan daha iyi olduğunu zannediyorum.

Bu bölümde açıklanmış olan özel fikirlerin hepsini ihtiva ettiği gibi mühim bir kısmının işlenmesi bu kitabın da konusunu teşkil eden bir genel fikir çıkaracağım, içinde yaşadığımız devreye tekaddüm eden aristokrasi devrinde büyük kuvvete sahip özel şahıslar ve çok zayıf bir toplumsal otorite vardı. Bizzat toplumun çatısı kolayca ayırt edilemezdi ve toplumu yöneten ayrı kuvvetlerle bozulurdu. O devrin insanlarının başlıca gayretleri, hakim kuvveti sağlamlaştırmak, büyütmek ve teminat altına almak maksadına yönelmişti ve diğer taraftan ferdî bağımsızlık da sınırlar içinde çerçevelenmek ve özel menfaatler âmme menfaatine tabî tutulmak isteniyordu. Devrimizin insanlarını ise başka tehlikeler ve başka tedavi yolları bekliyor. Modern memleketlerin mühim bir kısmında hükümet,

menşei, anayasası, adı ne olursa olsun hemen hemen mutlak hâkim hale gelmiştir ve özel şahıslar gittikçe daha fazla zayıflamakta ve bağlanmaktadır.

Eski toplumda her şey farklıydı, ayniyet ve yeknesaklık ile hiçbir yerde karşılaşılmazdı. Modern toplumda her rey o kadar çok birbirine benzemek temayülündedir ki her ferdin özel vasıfları kısa bir zamanda dünyanın genel görünüşü içinde kaybolmaktadır. Atalarımız özel haklara saygı gösterilmesi gerektiği anlayışın;, hatta lüzumundan fazla kullanmaya temayül etmişlerdi; diğer taraftan bizler tabiî bir şekilde, ferdin menfaati, çokluğun menfaati karşısında daima eğilmelidir fikrini mübalâğa etmeğe temayül ediyoruz.

Siyasî dünya istihale geçirmiştir; bundan böyle yeni huzursuzluklar için yeni çareler aranmalıdır. Hükümetin faaliyetine geniş, fakat gözle görünür ve sabit tahditler koymak; özel şahıslara bazı haklar vermek ve bu hakların çatışmaya yol açmaksızın kullanılmasını temin etmek; ferdin halâ elinde bulunan asli iktidarın, kuvvetin ve bağımsızlığın idamesini sağlamak; onu toplumun kenarından alıp yukarı kaldırmak ve o durumda tutmak, bunlar bana içine girmekte olduğumuz çağda kanun koyucunun başlıca gayeleri olarak gözüküyor.

Çağımızın yöneticileri sadece büyük işler yapmak için insanı kullanmaya çalışıyor gibiler; büyük insan yapmak için de biraz daha fazla çalışmalarını, işe biraz daha az, işçiye biraz daha fazla değer vermelerini, bir milletin kendisini meydana getiren her ferd zayıf oldukça uzun müddet kuvvetli kalamayacağını ve tembel ve zayıf bir vatandaşlar topluluğundan enerjik bir halkın çıkmasını sağlayacak bir sosyal yapı düzeni veya şekli bulunmadığını unutmamalarını isterim.

Çağdaşlarımız arasında aynı derecede zararlı iki zıt zihniyetin izlerini görüyorum. Bir kısım insanlar eşitlik prensibinde, onu tehlikeye sokan anarşik temayüllerden başka bir şey göremezler: kendi hür faaliyetlerinden, kendilerinden korkarlar. Daha az, fakat daha aydın olan diğer düşünürler farklı bir görüşe sahiptir: eşitlik prensibinde başlayıp anarşide son bulan bu tuzaktan başka, insanları kaçınılmaz köleliğe götüren yolu da nihayet keşfetmişlerdir. Ruhlarını bu zarurî köleliğe peşinen uydurmuşlardır; ve hür kalmaktan ümidi keserek yakında ortaya çıkması gereken efendiye hemen kalpten bağlanmaya hazırdırlar. Öncekiler hürriyeti tehlikeli addettikleri için terk ederler; bunlar ise imkânsız gördükleri için.

Eğer ben bu ikinci kanaate sahip olsaydım, bu kitabı yazmazdım; insanlığın kaderine gizlice teessüf ederdim. Eşitlik prensibinin insanın bağımsızlığı bakımından ortaya çıkardığı tehlikelere işaret etmeğe çalıştım, çünkü bu tehlikelerin istikbalin getireceği şeyler arasında zayıf bir şekilde önceden görüldüğüne ve ürküntü verici olduklarına kuvvetle inanıyorum; fakat bunların başa çıkılmaz olduğunu zannetmiyorum.

İçine girmek üzere olduğumuz demokratik devrede yaşayan insanlar tabiî olarak bir bağımsızlık zevkine sahiptir; tabiî olarak tanzimi hoş görmezler; kendilerinin tercih ettikleri durumun devam etmesinden dahi usanç duyarlar, iktidara düşkündürler; fakat onu kullanan kimseyi hor görmeye ve ondan nefret etmeye mütemayildirler; önemsizlikleri ve hareketlilikleri dolayısıyla kolayca onun elinden kurtulurlar. Bu temayüller daima kendilerini gösterecektir, zira bunlar hiçbir değişikliğe maruz kalmayan toplumun temelinden çıkmaktadır: uzun müddet herhangi bir istibdadın kurulmasını önleyecekler ve insanlığın hürriyeti uğruna mücadele edecek olan birbirini takip eden nesillere yeni silâhlar sağlayacaklardır. Öyleyse, kalbi gevşeten ve bastıran budala ve belirsiz bir dehşetle değil, insanları hürriyeti gözetmeye ve korumaya yönelten bu faydalı korku ile ileriye bakalım.

Konunun Genel Tetkiki

Şimdi tartıştığımız konuyu ebediyen kapatmadan önce modern toplumun farklı vasıflarının hepsini kısmî bir tetkike tabi tutmak ve sonunda eşitlik prensibinin insanlığın kaderi üzerinde yaptığı genel tesiri takdir etmek isterdim; fakat işin güçlüğü beni durduruyor, böyle geniş bir konunun mevcudiyeti karşısında kavrayışım güçlük çekiyor ve fikrim aciz kalıyor.

Tasvir etmeye ve hakkında hüküm vermeğe çalıştığım, modern dünyanın toplumu henüz ortaya çıkmıştır. Zaman henüz onu tam şekliyle biçimlememiştir; bu toplumu yaratan büyük ihtilâl henüz tamamlanmamıştır; ve günümüzün hâdiseleri arasında, ihtilâlle birlikte nelerin gideceğini ve ihtilâlden sonra nelerin kalacağını ayırmak hemen hemen imkânsızdır. Doğmakta olan dünya, çökmekte olan dünyanın kalıntılarıyla halâ kısmen engellenmektedir; sosyal hayatın şaşırtıcılığı karşısında eski müesseselerini eski adetlerin ne kadarının kalacağını veya ne kadarının tamamen kaybolacağını hiç kimse söyleyemez.

Sosyal şartlarda, hukukta, insanların fikirlerinde ve duygularında yer almakta olan ihtilâl, sona ermiş sayılmaktan çok uzak olmasına rağmen,

neticeleri, dünyanın daha önce şahit olduklarından hiçbirisi ile mukayese kabul etmez. Devir devir geriye doğru antikiteye kadar gidiyorum, fakat gözlerimin önünde cereyan eden paralel bir şey bulamıyorum: mazi aydınlığını geleceğe uzatamayınca insan zihni karanlıkta şaşırır kalır.

Bununla beraber, böyle geniş, böyle yeni ve böyle karışık bir manzara içinde de, daha fazla göze çarpan özelliklerinin bazıları ayrılıp gösterilebilir. Hayatın iyilikleri ve kötülükleri, dünyada daha eşit bir şekilde dağıtılıyor, büyük servetler ortadan kalkmaya küçük servetler artmaya temayül ediyor; arzular ve tatminler çoğalmıştır, fakat fevkalâde refah ve çaresiz sefalet ayni şekilde bilinmiyor. İhtiras duygusu üniversaldır, fakat ihtirasın konusu nadiren geniştir. Her ferd yalnızlık ve zayıflık içerisindedir; fakat toplum daima faal, ihtiyatlı ve kuvvetlidir: özel şahısların icraatı önemsiz, Devletinkiler ise muazzamdır.

Karakter kuvveti, azdır fakat adetler mutedil ve kanunlar insanidir. Eğer, birkaç tane yüksek kahramanlık veya en saf, en parlak ve en yüksek mizaç fazileti örnekleri varsa da insanların adetleri düzenlidir, şiddet nadirdir ve zulüm hemen hemen hiç yoktur, insanlar daha uzun yaşıyor ve mülkiyet daha emindir: hayat parlak zaferlerle süslü değildir, fakat oldukça kolay ve sakindir. Çok ince veya çok bayağı olan zevkler çok azdır ve büyük zevk kabalıkları gibi, gayet parlak adetler de yoktur. Ne çok bilgili insanlar ne de fevkalâde cahil topluluklar göze çarpar; deha daha nadirdir, malûmat daha yaygındır, insan zihni birkaç kişinin yorucu faaliyetiyle değil, bir araya gelmiş bütün insanlığın küçük gayretleriyle yöneltilir. Bütün sanat eserlerinde daha az mükemmeliyet fakat daha bolluk vardır. Irk, sınıf, vatan bağları gevşetilmiş fakat büyük insanlık bağı kuvvetlendirilmiştir.

Bu farklı özelliklerin en genel ve en göze çarpanlarını göstermeye çalışınca anlıyorum ki insanların kaderinde vuku bulan değişiklik, bin ayrı şekilde ortaya çıkıyor. Hemen hemen bütün aşırılıklar yumuşatılmış veya körletilmiştir: en fazla göze çarpan şeylerin yerine, dünyada daha önce mevcut olanlardan, ayni zamanda daha az yüksek ve daha az alçak, daha az parlak ve daha az karanlık, mutedil bir kelime geçmiştir.

Biri diğerine benzeyen şekilde biçimlenmiş içlerinden hiçbirisinin yükselmediği veya düzmediği bu sayısız varlıklar yığınını gözden geçirdiğim zaman böyle üniversal bir yeknesaklık görünüşü beni üzüyor ve canımı sıkıyor; toplumun değişmeden önceki halini hasretle hatırlamaya meylediyorum. Dünya çok önemli, çok zengin ve çok fakir, çok bilgili vs çok cahil insanlarla dolu olduğu zaman, ikincileri bir tarafa bırakarak

müşahademi, hislerimi tatmin eden birinciler üzerinde toplardım. Fakat kabul ederim ki bu tatmin benim kendi zayıflığımdan çıkıyordu: etrafındaki her reyi bir anda görmeye muktedir olmadığım için, pek çok şey arasından temayülüme uyanları seçmek ve ayırmak zorunda kaldım. Bakışı bütün yaratıkları iyine alan ve insanlık ile insanı bir anda ve ayrı ayrı gözden geçiren kadiri Mutlak Ebedî Varlık için durum farklıdır.

Tabiatıyla kabul edebiliriz ki. insanların yaratıcısı ve koruyucusu nazarında en fazla memnuniyet verici şey, sadece bir kaç kişinin refahı değil fakat herkesin daha fazla mesut olmasıdır. Bana insanın çöküşü olarak gözüken şey O'nun gözünde gelişmesidir; benî müteessir eden O'nun için şayanı kabuldür. Bir eşitlik hali belki fazla yüksek bir hal değildir, fakat daha adildir: ve onun adaleti, büyüklüğü ile güzelliğini teşkil eder, ilâhi tefekkürün bu noktasına yükselmeğe ve oradan insanların menfaatine bakmaya ve onlar hakkında hüküm vermeye çalışacağım.

Yeryüzünde biç kimse henüz, genel ve mutlak olarak, dünyanın yeni halinin eski halinden daha iyi olduğunu kabul etmiş değildir; fakat bu halin farklı olduğunu anlamak gayet kolaydır. Bazı kusurlar ve faziletler aristokratik memleketlerin yapısına öylesine girmiş ve modern insanların karakterine de öylesine zıttır ki, hiçbir zaman bu halin içine sokulamayacaktır; birincisi için söz konusu olmayan bazı iyi temayüller ve kötü istidatlar, ikincisi için marifettir; birisinin hiç aklının almayacağı fikirleri diğeri hemen düşünür; Bunlar, her biri kendi faziletleri ve kusurları avantajları ve kötülükleri olan iki ayrı tarikatın insanlarıdır. Bundan dolayı, henüz ortaya çıkmakta olan toplumun durumunu, artık mevcut olmayan bir toplum durumuna ait kavramlarla kıymetlendirmemeye dikkat etmelidir; bu iki toplum durumu, yapıları itibariyle epeyce farklı olduğu için, doğru veya adil bir mukayeseye tabi tutulamaz. Çağdaşlarımızdan, atalarının içinde bulundukları toplumsal durumda ortaya çıkan vasıfları talep etmek pek makul olmayacaktır; zira o toplumsal durum çökmüş ve kendisine ait iyiliklerle kötülükleri karma karışık bir harabeye gömmüştür.

Fakat henüz bunlar iyice anlaşılmış değildir. Çağdaşlarımın büyük bir kısmının, toplumun aristokratik yapısından çıkan müesseseleri, fikirleri ve kanaatleri bir ayırmaya tabi tutmaya kalkıştıklarını görüyorum: bu unsurların bir kısmını isteyerek kenara atacaklar ve kalanları saklayacaklar ve yeni dünyalarına uyduracaklar. Bu insanlar zamanlarını ve kuvyetlerini namuslu, fakat verimsiz gayretlerle harcıyorlar. Maksat şartların eşitsizliğinin insanlığa sağladığı imtiyazları idame ettirmek değil, eşitliğin destekleyebileceği yeni avantajları teminat altına almaktır. Biz kendimizi

atalarımıza benzetmeye çalışmamalıyız; fakat bize ait olan saadet ve büyüklük alanına ulaşmağa gayret etmeliyiz.

Kitabın sonundan geriye doğru bakan ve yolum üzerinde dikkatimi çeken konuları uzaktan ve bir anda keşfetmece çalışan bir insan olarak, kendi payıma endişe ve ümitle doluyum. Önlenmesi mümkün olan büyük tehlikeleri -azaltabilecek veya kaçımlabilecek büyük kötülükleri- fark ediyorum ve gittikçe daha çok inanıyorum kî, demokratik memleketlerin faziletli ve müreffeh olmaları için bunları istemeleri kâfidir.

Çağdaşlarımın çoğunun, milletlerin hiçbir zaman kendi efendileri olamayacağı ve zaruri olarak, memleketlerinin iklimi ile toprağından, ırklarından, geçmiş olaylarından çıkan kültürsüz ve başa çıkılmaz bir iktidara itaat edecekleri kanaatini beslediklerinin farkındayım. Bunlar yanlış ve korkakça prensiplerdir; bu prensipler zayıf ve ürkek milletlerden başka bir şey ortaya çıkarmaz. Tanrı insanlığı tamamen hür veya tamamen bağımsız yaratmamıştır. Her insanın etrafında akmayacağı bir kader çizgisinin çizili olduğu doğrudur; fakat bu çemberin geniş çevresi içinde hür ve kuvvetlidir: bu, insanlar için böyle olduğu gibi, topluluklar için de böyledir. Zamanımızın milletleri, insanların şartlarının eşit olmasını önleyemezler; fakat eşitlik prensibinin onları köleliğe mi yoksa hürriyete mi, bilgiye mi, yoksa barbarlığa mı, refaha mı yoksa sefalete mi götüreceği kendilerine bağlıdır.